

ROADMAP

FOR A SUSTAINABLE SOLUTION TO THE ILLEGAL POSSESSION,
MISUSE AND TRAFFICKING OF SALW AND THEIR AMMUNITION
IN THE WESTERN BALKANS BY 2024

KARAKTERISTIKE I PREVENCIJA SLUČAJEVA FEMICIDA–SUICIDA POČINJENIH VATRENIM ORUŽJEM U INTIMNOM PARTNERSKOM ODNOSU

Istraživački izveštaj

Istraživački tim:

Dr Tanja Pavlov

Vedrana Lacmanović MA

Stručna pomoć:

Dr Tanja Ignjatović

Dr Nada Polovina

Beograd, februar 2023.

ROADMAP

FOR A SUSTAINABLE SOLUTION TO THE ILLEGAL POSSESSION,
MISUSE AND TRAFFICKING OF SALW AND THEIR AMMUNITION
IN THE WESTERN BALKANS BY 2024

KARAKTERISTIKE I PREVENCIJA SLUČAJEVA FEMICIDA–SUICIDA POČINJENIH VATRENIM ORUŽJEM U INTIMNOM PARTNERSKOM ODNOSU

Istraživački izveštaj

Istraživački tim:

Dr Tanja Pavlov

Vedrana Lacmanović MA

Stručna pomoć:

Dr Tanja Ignjatović

Dr Nada Polovina

Beograd, februar 2023.

Ovo istraživanje realizovano je u okviru projekta „Smanji rizik – povećaj bezbednost II“ koji su finansijski podržali Savezna Republika Nemačka, Kraljevina Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska Republika, Kraljevina Holandija i Kraljevina Norveška, kao i Evropska unija, putem Multi-partnerskog poverilačkog fonda za podršku sprovođenja Mape puta za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja na Zapadnom Balkanu.

Projekat doprinosi sprovođenju Mape puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem (*Small Arms and Light Weapons – SALW*) i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine.

Istraživanje su realizovale dr Tanja Pavlov i Vedrana Lacmanović MA uz stručnu podršku dr Tanje Ignjatović i dr Nade Polovine.

Sadržaj publikacije i prikazani nalazi i stavovi odgovornost su autorki i ne odražavaju nužno stavove Ujedinjenih nacija, Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), niti država članica Ujedinjenih nacija.

Za više informacija kontaktirajte:
Program Ujedinjenih nacija za razvoj
Bulevar Zorana Đinđića 64a
11000 Beograd, Srbija
registry.rs@undp.org
rs.undp.org

Izdavač: Program Ujedinjenih nacija za razvoj
Godina izdanja: 2023.
Lektura: Ivanka Andrejević
Dizajn i priprema za štampu: Marija Milenković MIYS DESIGN
Štampa: Big Print, Beograd
Tiraž: 300
ISBN: 978-86-7728-362-9

ZAHVALNOST

Ovom prilikom zahvaljujemo profesionalkama i profesionalcima iz viših i osnovnih javnih tužilaštva, policijskih uprava i stanica, centara za socijalni rad i sigurnih kuća iz Beograda, Novog Sada, Sombora i Valjeva, koji su pokazali veliku spremnost i motivisanost da deljenjem svog iskustva u radu na slučajevima femicida i femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem, zajednički osvetlimo ovaj fenomen i unapredimo postojeću praksu. Posebnu zahvalnost dugujemo ženama koje su preživele i skupile snagu da po ko zna koji put pričaju o svom tragičnom iskustvu.

O ISTRAŽIVANJU

I pored važnih promena zakona i postupanja institucija, ubistva žena – femicidi, kao najdrastičnija posledica nasilja u porodici i partnerskim odnosima, i dalje su deo naše realnosti.

Femicid predstavlja kršenje prava na život, i utiče ne samo na živote pojedinaca, već i na bezbednost čitave zajednice, jer se ovakvi slučajevi mogu desiti naočigled članova porodice žrtve, kolega, prolaznika na ulici, pred decom. Trauma i gubitak prouzrokovani femicidom mogu imati transgeneracijske posledice.

Prisustvo i dostupnost vatrenog oružja i njegova zloupotreba u vršenju nasilja prema ženama predstavljaju dodatnu pretnju i povećavaju verovatnoću da će doći do smrtnog ishoda nasilja. Zbog ubojitosti vatrenog oružja povećava se i verovatnoća višestrukog napada i nanošenja teških povreda koje trajno menjaju život žrtava. Dodatno, samo saznanje da nasilnik poseduje oružje drži žrtve u strahu od prijavljivanja nasilja, a takođe i otežava intervenciju i podršku svedoka nasilja.

Do sada sprovedene analize ovog fenomena govore o tome da je broj izvršenih femicida u Srbiji oko 30 ubistava žena godišnje. Zabrinjavajući podatak je i onaj koji pokazuje da preko 70% žena koje su ubijene u porodično-partnerskom odnosu prethodno nisu prijavljivale nasilje.¹ Analiza slučajeva femicida koji su se dogodili u periodu od 2017. do 2020. godine pokazuje da ih je jedna petina izvršena vatrenim oružjem. U ovim slučajevima, gotovo 80% učinilaca je pokušalo da izvrši ili je izvršilo samoubistvo.²

U istraživanjima o femicidu, uključujući i ubistvima žena vatrenim oružjem, nisu detaljnije istraživani slučajevi femicida praćenog suicidom koji imaju svoje specifičnosti i jedinstvene faktore rizika. Ovi slučajevi takođe ukazuju i na duboku rodnu obojenost problema (žene čine većinu žrtava, a muškarci većinu počinitelaca femicida praćenog samoubistvom), ali i potrebu za intenzivnom multisektorskom saradnjom u sprečavanju ovih i drugih slučajeva femicida.

Istraživanje koje je pred vama upravo nastoji da pruži dublje uvide u problem femicida praćenog suicidom uz zloupotrebu vatrenog oružja. Cilj je da se bolje razumeju okolnosti koje su ubistvima i samoubistvima prethodile, glavni faktori i karakteristike dela, njegovih posledica i perspektive mogućih intervencija i institucija i zajednice. Istraživanje je doprinos praksi redovnog prikupljanja, analize i objavljivanja podataka o femicidima radi boljeg poznavanja

¹ Kvantitativno-narativni godišnji i polugodišnji izveštaji Mreže „Žene protiv nasilja”. Dostupni na: https://womenngo.org.rs/images/femicid/FEMICID_Kvantitativno_-_narativni_polugodi%C5%A1nji_izve%C5%A1taj_2021._godina.pdf

² Analiza slučajeva femicida vatrenim oružjem (jun 2017 – jun 2020), UNDP, 2021. Dostupno na: <https://www.undp.org/sr/serbia/publications/analiza-slu%C4%8Dajeva-femicida-vatrenim-oru%C5%BEjem-jun-2017-%E2%80%93jun-2020>

fenomena, pravovremenog prepoznavanja opasnosti od eskalacije nasilja i sprečavanja da do novih slučajeva femicida dođe.

Krajnja svrha je da žene žive bez straha od nasilja, da imaju poverenje u institucije i službe podrške i trajno izađu iz nasilja, a da oni koji čine nasilje budu adekvatno sankcionisani.

Istraživanje je sprovedeno u okviru projekta „Smanji rizik – povećaj bezbednost II“ koji realizuje Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) uz finansijsku podršku Savezne Republike Nemačke, Kraljevine Švedske, Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske Republike, Kraljevine Holandije i Kraljevine Norveške, kao i Evropske unije, putem Multi-partnerskog poverilačkog fonda za podršku sprovođenja Mape puta za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja na Zapadnom Balkanu.

Projekat doprinosi sprovođenju Mape puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem (SALW) i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine.³ Specifična svrha projekta je da podrži sprovođenje cilja 4 Mape puta, odnosno da se značajno smanji ponuda, potražnja i zloupotreba vatrenog oružja kroz povećanu svest, edukaciju, rad na terenu i zagovaranje, do 2024. godine.

Poseban fokus je na smanjenju značajnog broja samoubistava i slučajeva zloupotrebe vatrenog oružja za nasilje u porodici koji se još uvek beleže u Srbiji. Opšti cilj je smanjenje rizika od zloupotrebe vatrenog oružja za nasilje u porodici ili samoubistvo od strane osoba koje imaju pristup vatrenom oružju kao civili, ili na osnovu zanimanja ili hobija, kao i onih koji imaju pristup ilegalnom vatrenom oružju.

---

³ Mapu puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024. godine zajedno su razvile vlade Zapadnog Balkana, pod pokroviteljstvom Nemačke i Francuske, a u koordinaciji sa Evropskom unijom, te uz tehničku podršku Centra za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi (UNDP SEESAC). Mapa puta je najsveobuhvatnija delatnost u pogledu kontrole naoružanja u regionu, koja pokriva sve ključne aspekte, od obezbeđivanja skladišta oružja i municije do uvođenja aspekata rodne ravnopravnosti u kontrolu vatrenog oružja i suzbijanje ilegalne trgovine naoružanjem. Mapu puta usvojili su lideri država i vlada Zapadnog Balkana na Londonskom samitu 2018. godine. Tekst mape puta dostupan je na sledećoj adresi: https://www.seesac.org/f/docs/publications-salw-control-roadmap/Roadmap_brosura_20x20_BCMS_web.pdf

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	9
GRAFIKONI	9
KLJUČNI NALAZI	10
1. UVOD	14
2. TEORIJSKI OKVIR	19
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	25
4. OBELEŽJA FEMICIDA U SRBIJI SA FOKUSOM NA FEMICID–SUICID POČINJEN VATRENIM ORUŽJEM	29
5. KARAKTERISTIKE FEMICIDA–SUICIDA POČINJENOG VATRENIM ORUŽJEM U INTIMNOM PARTNERSKOM ODNOSU	35
a. Karakteristike žrtve i učinioca femicida–suicida i njihovog odnosa	36
b. Karakteristike kriminogene situacije	38
6. PREPOZNAVANJE RIZIKA ZA FEMICID–SUICID VATRENIM ORUŽJEM	39
7. INSTITUCIONALNI ODGOVORI	44
8. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	56
9. REFERENCE	63
10. PRILOG	70

SKRAĆENICE

CEDAW

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena)

GREVIO

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (Grupa eksperata za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici)

OJT

Osnovno javno tužilaštvo

PS

Policijska stanica

PU

Policijska uprava

SEESAC

South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (Centar za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi)

CSR

Centar za socijalni rad

UNDP

United Nations Development Programme (Program Ujedinjenih nacija za razvoj)

GRAFIKONI

Grafikon 1:

Ukupan broj femicida, slučajevi počinjeni vatrenim oružjem i slučajevi počinjeni hladnim oružjem, odnosno nožem (2010–2022)

Grafikon 2:

Procenat femicida praćenih suicidom i procenat femicida sa pokušajem suicida u odnosu na ukupan broj femicida (2010–2020)

Grafikon 3:

Broj oružja kojim je izvršen femicid i suicid u odnosu na legalno ili nelegalno posjedovanje oružja i nedostajuće podatke o ovom svojstvu (2010–2020)

Grafikon 4:

Broj dece – maloletne i punoletne, koja su ostala bez majke nakon femicida (2010–2021)

Grafikon 5:

Životna dob žrtava femicida praćenog suicidom učinjenog vatrenim oružjem

Grafikon 6:

Životna dob učinilaca femicida praćenog suicidom učinjenog vatrenim oružjem

**KLJUČNI
NALAZI**

U poslednjih dvanaest godina, u Srbiji se ukupni broj izvršenih femicida bez obzira na sredstvo izvršenja kreće oko broja od 30 ubistava žena godišnje. Najveći broj femicida počinjen je 2013. godine – ubijene su 43 žene, kada se desilo i masovno ubistvo u kojem je stradalo sedam žena, a najmanji broj zabeležen je 2021. godine – 20 žena, što je verovatno bilo uslovljeno situacijom usled epidemije kovida. **Ukupan broj slučajeva femicida učinjenih vatrenim oružjem, kao i broj onih koji su praćeni samoubistvom počinioca, varira. Najveći procenat ubistava vatrenim oružjem u ukupnom broju femicida zabeležen je 2015. godine – 45,71%, a najmanji 2018. kada je udeo ovih femicida iznosio 20%. Udeo ovako izvršenih femicida praćenih suicidom bio je najveći 2017. godine – 57,69%, a najmanji 2016. godine – 18,16%.**

Najveći procenat femicida–suicida počinjen je vatrenim oružjem u intimnim partnerskim relacijama. Kao osnovna obeležja ove vrste femicida u Srbiji ističu se veći procenat slučajeva u gradu u odnosu na selo, kao i veći procenat slučajeva u javnom prostoru u odnosu na privatni prostor. U odnosu na region, ova dela najčešće su činjena u Vojvodini i Šumadiji i Zapadnoj Srbiji. U najvećem procentu korišćeno oružje bio je pištolj, nepoznatog vlasnika, u nelegalnom posedu. Ove slučajeve femicida–suicida i u partnerskom i u porodičnom odnosu prate visok stepen brutalnosti sa smrtonosnim, često i višestrukim ranama na glavi ili grudima žrtve, kao i samoubistvo učinilaca hicem u slepoočnicu. Ovaj oblik femicida češće od drugih oblika homicida uključuje i druge žrtve. Ipak, u najvećem procentu ubijena je samo partnerka i deca nisu prisustvovala samom činu ubistva. Najčešći mesec dešavanja femicida–suicida bio je decembar, dani ponedeljak i utorak, a vreme – tokom dana (do 18 h).

Analiza obeležja žrtava i učinilaca femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem u Srbiji prvenstveno je ukazala na veliku razliku u godinama starosti između počinioca i žrtve – u proseku gotovo 10 godina. Najveći procenat žrtava bio je u mlađim srednjim godinama – 25 do 35 godina, dok su učinioци bili u srednjim i starijim srednjim godinama, od 46 do 65. Podaci o obrazovnoj strukturi i zaposlenost aktera femicida retko bivaju objavljeni u medijima. Prema nacionalnoj pripadnosti, i žrtve i učinioци su u najvećem procentu srpske nacionalnosti, ali ima i pripadnika/ca nacionalnih manjina (nešto više među žrtvama). **Njihove relacije** su u neznatno većem procentu bile partnerske (emotivne i seksualne) u odnosu na supružničke, ali su u znatno većem procentu bili bivši partneri, nego bivši supružnici. Jednak procenat žrtava i učinilaca (44%) imao je prethodne brakove ili vanbračne veze, u 50% slučajeva imali su decu koja nisu bila zajednička, a u svega 31% slučajeva imali su zajedničku decu (često odraslu), te sukobi oko zajedničke dece i starateljstva nad njima nisu bili relevantni.

Identifikovani rizici za ovu vrstu femicida prepoznati u literaturi, medijima, u razgovoru sa profesionalcima/kama i ženama žrtvama nasilja znatno se podudaraju, mada nema specifičnosti u odnosu na druge vrste femicida (osim rizika povezanog sa vatrenim oružjem). **Pristup vatrenom oružju, bez obzira na**

to da li je u legalnom ili nelegalnom posedu, kao i **rad u službama ili hobi koji podrazumevaju posedovanje oružja**, spadaju u najznačajnije rizike za ovu vrstu femicida. Zatim su to rizici karakteristični i za druge slučajave femicida: **ljubomora i različite vrste kontrolišućeg ponašanja** učinioca prema žrtvi, kao i **napuštanje partnera, planiranje ili najava napuštanja** (rad u inostranstvu ili odlazak u drugi grad takođe su identifikovani kao faktori razdvajanja, odnosno napuštanja). Nakon napuštanja često su prisutni uporni pozivi, sačekivanje, uhođenje, kao i **proganjanje** od strane napuštenog partnera. U velikom procentu bio je prisutan **istorijat nasilja** u porodici ili intimnom partnerskom odnosu (uključujući i pretnje oružjem i pretnje ubistvom i samoubistvom), a žrtve su osećale **intenzivni strah od učinioca**. U velikom procentu govorilo se i o **problemima sa zavisnošću** (konzumiranje alkohola i droge) i **mentalnim teškoćama učinioca** (prilagođavanje, depresivnost, akutni stresni poremećaj, granični i bipolarni poremećaji, paranoje i psihoze), često udruženim sa drugim materijalnim i socijalnim problemima. **Događaj nije izolovani incident**, već indikator sistema zlostavljanja koje je prethodilo ubistvu – nije se sada desilo prvi put.

Zakonodavni okvir za prevenciju i zaštitu žena od nasilja u intimnom partnerskom i porodičnom okviru čine Krivični zakonik Republike Srbije, Porodični zakon i Zakon o sprečavanju nasilja u porodici. Predviđeni su redovno praćenje primene Zakona o sprečavanju nasilja u porodici i predlaganje mera za unapređenje, koje je stavljeno u nadležnost Vladinom **Savetu za suzbijanje nasilja u porodici**, ali se ili ne sprovodi ili se ne sprovodi u dovoljnoj meri, niti na dobar način. Istraživanja i analiza prakse ukazuju na to da su **najveći problemi u neujednačenoj primeni postojeće regulative**. Vrsta i sadržaj propusta ukazuju na **nerazumevanje pojave i nedovoljno znanje i obučenos**t za procenu bezbednosnih rizika, kao i za uspostavljanje veze između rizika i individualnog plana mera zaštite i podrške za žrtvu i njegovog sprovođenja u delo. Za ovu oblast relevantni su i **Zakon o oružju i municiji, Zakon o policiji i Zakon o divljači i lovstvu. Podzakonska određenja u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem** (strategije, protokoli o postupanju i druge vrste uputstava i smernica) su bez nužne hijerarhije i razumevanja specifičnih svojstava pojave i opštih principa koji organizuju postupanje nadležnih službi. Takođe, **ostajala su bez delotvorne primene**, čemu su doprineli neodgovarajući ljudski, tehnički i finansijski resursi, kao i potpuno neodgovarajući sistem praćenja realizacije i procene ostvarenih rezultata. U najnovijem **strateškom dokumentu za period 2021–2025. godine koji je još bez Akcionog plana**, čitav niz mera relevantnih za prevenciju i zaštitu od nasilja, uključujući i femicid i femicid praćen suicidom učinjen vatrenim oružjem, ostao je bez operacionalizacije i realizacije.

Najveći procenat ovakvih slučajeva femicida–suicida učinjenih vatrenim oružjem nije prethodno prijavljen institucijama. Identifikovana su **tri obrasca u odnosu na njihovo (ne)prijavlivanje**: 1) **slučajevi „ispod radara“** sa tri podgrupe: a) slučajevi koji su svima prošli neopaženo (učinioci nisu viđeni kao kadri da učine zločin), koje institucije teško mogu da identifikuju; b) slučajevi u kojima

su porodica i prijatelji uočavali „bolesnu“ i „opsesivnu“ ljubomoru učinilaca, nasilje ili alkoholizam, partnerka je napustila učiniooca, ali nasilje niko nije prijavio institucijama; c) slučajevi u kojima su učiniooci bili dobro znani zajednici, opsesivno su proganjali svoje partnerke, a neko od članova porodice je bio poznat centru za socijalni rad po drugom osnovu, i takođe nisu bili prijavljeni institucijama zbog nasilja u porodici / partnerskom odnosu; 2) **slučajevi „crvena zastavica“** – slučajevi nasilja iz aktuelnih ili prethodnih veza, u kojima su postojali ljubomora i opsesivno praćenje ili ozbiljni psihički problemi učinilaca, partnerke su napustile učinioce, nasilje je više puta prijavljivano institucijama, koje su postupale, ali nije bilo saglasnosti u proceni rizika i određivanju mera zaštite, te je femicid–suicid ipak izvršen; i 3) **slučajevi „profesija kao rizik“** (istovremeno mogu da budu i slučajevi „ispod radara“ i „crvene zastavice“) – oni u kojima učinilac ima profesiju koja podrazumeva nošenje oružja – policijski službenik, lovočuvar, lovac i sl.

Perspektiva žrtava pokazuje da najveću šansu za preživljavanje imaju one koje imaju specifičnu snagu i rezilijentnost, dobru procenu situacije i predikciju budućih događaja. Žrtva bi trebalo da veruje u vlastiti osećaj i sluša samu sebe. Sa druge strane same žrtve, a i profesionalci/ke, primećuju da one ne prepoznaju znake postepene eskalacije nasilja i kretanja prema letalnom ishodu. Žrtve ukazuju i na težinu izlaska iz toksične relacije, kako zbog neprepoznavanja alarmirajućih znakova, ulaganja u vezu (emocije, zajednička deca, vreme), straha od nepoznatog i novog početka ili nedostatka podrške od strane okruženja, tako i usled osećaja kontrole kada nasilnika imaju u svom vidokrugu i imaju mogućnost procene njegovog stanja i namera.

Predlozi profesionalaca/ki za prevenciju pojedinih obrazaca femicida–suicida učinjenih vatrenim oružjem svrstani su u **pet kategorija**: 1) unapređenje preventivnih aktivnosti; 2) ujednačavanje prakse (i razumevanje mera prema učiniocima nasilja) i unapređenje koordinacije svih u sistemu; 3) unapređenje dostupnosti mera podrške za žrtve; 4) unapređenje praćenja slučajeva; i 5) prikupljanje i obrada podataka o slučajevima radi unapređenja prakse. Sistem se posmatra kao piramida – **u osnovi piramide** nalaze se mediji i obrazovne institucije, koje bi trebalo da rade na edukaciji potencijalnih žrtava o fenomenu nasilja u porodici / partnerskim odnosima i razvijanju njihovog poverenja prema institucijama, kao i na podsticanju žrtava da prijave nasilje. **Srednji deo piramide** čine nadležne institucije – policija, centar za socijalni rad i tužilaštvo (koji su najčešće pod pažnjom javnosti, nadzora i kontrole), ali u čijem delu upadljivo izostaju predstavnici zdravstvenih ustanova. **U vrhu piramide** nalaze se sudije, u odnosu na čije odluke takođe postoji dosta frustracije kod predstavnika tri operativna sistema zaštite žrtava, kako zbog odbijanja predloga za pritvor ili produžetak pritvora ili zbog izostanka bezbednosnih mera, tako i zbog najčešće izricanih uslovnih kazni, neodgovarajućih kazni za kršenje hitnih i produženih hitnih mera, načina na koji tretiraju dokaze, kao i dužine postupaka.

1. UVOD

Izveštaj *Karakteristike i prevencija slučajeva femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem u intimnom partnerskom odnosu* nastao je kao rezultat istraživanja u okviru projekta „Smanji rizik - povećaj bezbednost II”, koji realizuje Program Ujedinjenih nacija za razvoj (*United Nations Development Programme – UNDP*) u Srbiji. **Cilj projekta je doprinos smanjenju zloupotrebe vatrenog oružja za nasilje u porodici, ubistva i samoubistva.**

Femicid je neretko praćen suicidom, što je u literaturi definisano kao femicid „ubistvo– samoubistvo” ili „produženi suicid”.⁴ U ovim slučajevima učinilac nakon ubistva žrtve ubije i sebe, a ponekad to uključuje i druge članove porodice i decu. Suicid je najčešće izvršen neposredno nakon femicida ili u istom danu. **U Republici Srbiji svake godine u porodično-partnerskom kontekstu biva ubijeno oko 30 žena, a iz godine u godinu broj femicida počinjenih vatrenim oružjem praćenih samoubistvom učinioca čini između trećine i četvrtine broja zabeleženih slučajeva.**⁵

Prisutnost vatrenog oružja u domaćinstvu povećava rizik od teškog povređivanja i ubistva,⁶ a jedna kanadska studija pokazala je i da postoji korelacija između stope posedovanja vatrenog oružja i broja intimnih partnerskih homicida počinjenih vatrenim oružjem u smislu činjenice da je broj homicida vatrenim oružjem veći, ako je stopa posedovanja vatrenog oružja viša.⁷ U kontekstu Republike Srbije ranija istraživanja **pokazala su da je vatreno oružje dostupno i rasprostranjeno, da ga je moguće brzo i lako nabaviti, i da je jednostavno za upotrebu,**⁸ da muškarci poseduju **94,7% vatrenog oružja,**⁹ kao i da se **nelegalno vatreno oružje zaostalo iz oružanih sukoba devedesetih čuva u domaćinstvima** i koristi za vršenje nasilja prema ženama.¹⁰

Uticaj femicida je dalekosežan i razoran. Sistemski gledano, posledice mogu biti sagledane na mikro, mezo i makro planu. Na individualnom nivou femicid ostavlja trajno nasleđe bola i traume za porodice žrtava.¹¹ Na nivou lokalne društvene zajednice otvara pitanja o

⁴ Geneva Declaration Secretariat, *Global Burden of Armed Violence 2011*, Geneva Declaration, Geneva, 2011, p. 130. Dostupno na: <http://www.genevadeclaration.org/home/contact.html> [pristupljeno 6. 2. 2023].

⁵ Autonomni ženski centar, Izveštaji i saopštenja o femicidu u Srbiji, Autonomni ženski centar, Beograd (nedatirano). Dostupno na: <https://www.womenngo.org.rs/publikacije/izvestaji-o-femicidu-u-srbiji> [pristupljeno 6. 2. 2023].

⁶ Imai et. al., “Firearm presence and storage practices in North Carolina homes”, *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 27(7), 2017, pp. 779–788.

⁷ Tutty, L.M., “I Didn’t Know He Had It in Him to Kill Me”, *Nonlethal Firearms Use and Partner Violence Against Canadian Women*, *Journal of Forensic Social Work*, 5, 2015, p. 131.

⁸ Lacmanović, V., „Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika”, *Series Historia et Sociologija*, 29(1), 2019.

⁹ Božanić, D., *Rod i malokalibarsko oružje u Srbiji*, South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC), Beograd, 2019, str. 4. Dostupno na: https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-SALW/Gender-And-Small-Arms_SERBIA_SRB_WEB.pdf [pristupljeno 6. 2. 2023].

¹⁰ Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju – OEBS Srbija, *Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS: Dobrobit i bezbednost žena*, 2019, str. 43. Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf [pristupljeno 6. 2. 2023]; Lacmanović, V., *Kad institucije zakažu ostaje tišina – Analiza institucionalnog odgovora na prijave nasilja koje su prethodile femicidima*, Autonomni ženski centar, Beograd, 2022, str. 41. Dostupno na: https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2022/Kad_institucije_zakazu_ostaje_tisina.pdf [pristupljeno 6. 2. 2023].

¹¹ Akbas et al., “The Depth of Trauma: The Children Left behind after Femicide in Turkey”, *International Social Work*, 65(1), 2022, pp. 110–123.

(ne)dovoljnosti delovanja i poverenja u institucije. Na globalnom nivou podriva zdravlje, bezbednost i dobrobit žena i devojčica u celom svetu. U smanjenju naznačenih posledica centralno mesto imaju profesionalci u sistemu zaštite od nasilja koji se u svom radu suočavaju sa rešavanjem jednog od najsloženijih društvenih problema,¹² kroz praksu koja je ponekad veoma složena, stresna i emotivno zahtevna.¹³ U domenu poštovanja obaveza preuzetih međunarodnim pravom, pre svega **Konvencijom o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici**,¹⁴ čija je i Srbija potpisnica, vrlo je važna obaveza ispunjavanja „dužne pažnje“ koja podrazumeva da države moraju prevenirati kršenja ljudskih prava u kontekstu intimnog partnerskog nasilja i nasilja prema ženama,¹⁵ uključujući i zaštitu prava na život.¹⁶ Lista zadataka koje bi u tom pogledu država trebalo da ispuni obuhvata sledećih sedam oblasti: 1) prevenciju; 2) zaštitu; 3) podizanje svesti i pridržavanje nediskriminacije,¹⁷ i zabranu nasilja prema ženama; 4) istragu; 5) krivično gonjenje; 6) kažnjavanje; i 7) obeštećenje za dela nasilja prema ženama.

U Srbiji su nedavno sprovedene dve studije femicida počinjenih vatrenim oružjem – *Analiza slučajeva femicida vatrenim oružjem (jun 2017 – jun 2020)*¹⁸ i *Nasilje u porodici i zloupotreba vatrenog oružja*,¹⁹ napisane u okviru prvog dela projekta „Smanji rizik, povećaj bezbednost – Ka smanjenju zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici“, koji sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji. **Cilj studija bio je utvrđenje rasprostranjenosti i opis karakteristika femicida počinjenih vatrenim oružjem na teritoriji Republike Srbije, kao i mapiranje nedostataka institucija u obradi ovih slučajeva i davanje preporuka za unapređenje institucionalne prakse i sprečavanje daljih rodno zasnovanih ubistava žena.** Prva studija zasnivala se na prikupljanju i analizi medijskih članaka, a druga na istraživanju prakse institucija krivičnog sistema u odgovoru na nasilje u porodici počinjeno zloupotrebom ili pretnjom zloupotrebe vatrenog oružja, dopunjeno fokus grupnim diskusijama i polustrukturiranim dubinskim intervjuima sa javnim tužiocima, predstavnicima centara za socijalni rad i policijskim službenicima.

¹² Miller et al., *Does social work have a problem with leadership?*, University of Birmingham, Birmingham, 2019, p. 238.

¹³ Earle et al., „Reflective supervision: Resource Pack“, in: Flood, S. (ed.), *Reflective supervision: Resource Pack*. Research in Practice, Dartington Hall, 2017, p. 6.

¹⁴ Savet Evrope, *Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, 11. maj 2011, str. 1(5). Dostupno na: <https://rm.coe.int/1680462540> [pristupljeno 2. 2. 2023].

¹⁵ Sarkin, J., „A Methodology to Ensure that States Adequately Apply Due Diligence Standards and Processes to Significantly Impact Levels of Violence Against Women Around the World“, *Human rights quarterly*, 40(1), 2018, pp 1–36.

¹⁶ Obreja, D., „Expanding Due Diligence: Human Rights Risk Assessments and Limits to State Interventions Aimed at Preventing Domestic Violence“, *Groningen Journal of International Law*, 7(2), 2020, pp. 183.

¹⁷ Sarkin, J., „A Methodology to Ensure that States Adequately Apply Due Diligence Standards and Processes to Significantly Impact Levels of Violence Against Women Around the World“, *op. cit.*, p. 2.

¹⁸ Lacmanović, V., *Analiza slučajeva femicida vatrenim oružjem (jun 2017 – jun 2020)*, Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Kancelarija u Srbiji, Beograd, 2021. Dostupno na: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/rs/undp_rs-Analiza-slucajeva-femicida-vatrenim-oruzjem-RS2.pdf [pristupljeno 6. 2. 2023].

¹⁹ Konstantinović-Vilić et al., *Nasilje u porodici i zloupotreba vatrenog oružja*, istraživački period od 1. juna 2017. do 31. decembra 2019, Beograd, 2021. Dostupno na: <https://www.undp.org/sr/serbia/publications/nasilje-u-porodici-i-zloupotreba-vatrenog-oru%C5%BEja> [pristupljeno 6. 2. 2023].

Nalazi pokazuju da su u periodu od juna 2017. do juna 2020. ubijene 84 žene i da je jedno od pet ubistava počinjeno vatrenim oružjem. Mediji su izvestili o 52 slučaja nasilja u porodici koja su uključivala zloupotrebu ili pretnju oružjem: 19 femicida počinjenih vatrenim oružjem, 19 femicida sa pokušajem samoubistva i 14 slučajeva nasilja u porodici koji su uključivali pretnju vatrenim oružjem. **Gotovo 95% analiziranih slučajeva femicida počinjenih vatrenim oružjem bilo je počinjeno u intimnoj partnerskoj relaciji.** Najviše ubijenih žena, kao i učinilaca, bilo je starosti između 46 i 55 godina. U najvećem broju slučajeva kao oružje korišćen je pištolj, i u jednoj trećini slučajeva učinilac je oružje legalno posedovao. **Identifikovani su faktori visokog rizika:** napuštanje učinioca od strane žrtve (68% slučajeva), ljubomora učinioca (63%), strah žrtve od učinioca ili da će je učinilac ubiti (47%) i proganjanje i praćenje od strane nasilnika (26%). Gotovo dve trećine femicida počinjene su u privatnom prostoru, dok je jedna trećina počinjena u javnom prostoru. **Nakon ubistva, 78,9% počinitelaca pokušalo je ili izvršilo samoubistvo.**

Međutim, u ovim studijama nisu posebno istraživani slučajevi femicida–suicida koje **obeležavaju specifičnosti u odnosu na druge slučajeve femicida,** našta ukazuje strana literatura. Na primer, pojavila su se dva faktora rizika koji su bili jedinstveni za slučajeve femicida–suicida u poređenju sa ukupnom analizom rizika od femicida: prethodne pretnje samoubistvom i žrtve koje su ranije bile udate za počinioca,²⁰ dok drugi ističu da su neudate žene češće ubijene vatrenim oružjem nego udate,²¹ i da su značajni činioci pristup vatrenom oružju²² i zaposlenje učinioca u službama bezbednosti.²³ Navedeno ukazuje na činjenicu da ovu distinkciju nije lako napraviti, ali i da **slučajevi femicida praćenih samoubistvom zahtevaju dodatnu analizu.**

Takođe, **metodologije korišćene u istraživanjima imaju određena ograničenja, i pouzdanost podataka je pod znakom pitanja.** Novinari ne pišu o svim slučajevima femicida. Pored toga, neki podaci ne mogu biti prikupljeni jer ih medijski članci ne sadrže (na primer, nema podataka o tome da li su žrtve ili članovi porodice posedovali vatreno oružje, ili o epilogima slučajeva). O nekim slučajevima napisan je veliki broj članaka, dok o nekima postoji samo nekoliko. Neki podaci nisu eksplicitno navedeni, ali bi zaključak mogao biti donet indirektno, međutim takvi podaci podležu različitom tumačenju. Ključno ograničenje analize podataka o praksi organa krivičnog pravosuđa je nemogućnost saznavanja određenih podataka koji su anonimisani. Toliko je podataka koji nedostaju da je teško generalizovati nalaze. Takođe, istraživački materijal se sastoji samo od odluka javnih tužilaca i sudskih odluka.

Stoga je cilj ovog istraživanja da osvetli karakteristike fenomena femicida u intimnoj partnerskoj relaciji izvršenog vatrenim oružjem i praćenog suicidom učinioca, radi sagledavanja okolnosti i faktora koji tome prethode, unapređenja institucionalne prakse i sprečavanja

²⁰ Campbell et al., "Risk Factors for femicide–suicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study", in: Campbell, J. C. (ed.), *Assessing dangerousness: Violence by batterers and child abusers*, 2nd ed., Springer Publishing Company, New York, NY, US 2006, p. 3.

²¹ Cavlak et al., "Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye", *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 94, 2023, p. 4.

²² Sivaraman et al., "Association of State Firearm Legislation With Female Intimate Partner Homicide", *American Journal of Preventive Medicine*, 56(1), 2019, p. 125.

²³ Cavlak et al., "Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye", *op. cit.*, p. 6.

daljeg ubijanja žena na osnovu pola/roda. **Takođe smo htele i da prevaziđemo metodološka ograničenja** dosadašnjih istraživanja primenom triangulacije podataka dobijenih analizom medijskih članaka, analizom dopisa iz relevantnih institucija, kroz fokus grupne diskusije sa predstavnicima ključnih institucija – viših i osnovnih javnih tužilaštava (OJT), policijskih uprava (PU) i centara za socijalni rad (CSR), i polustrukturisane intervju sa ženama koje su preživele pretnju/napad vatrenim oružjem.

Izveštaj pred vama napisan je kao još jedan doprinos postojećim naporima ženskih i međunarodnih organizacija čiji je cilj sprečavanje i suzbijanje femicida, uz prepoznavanje neophodnosti sveobuhvatnog, multisektorskog, koordinisanog odgovora na ovaj problem na svim nivoima, važnosti unapređenja znanja i svesti u profesionalnoj i široj društvenoj zajednici, i nužnosti delovanja različitih aktera na sprečavanju i suzbijanju ovog zločina. **Strukturisan je u nekoliko poglavlja.** Nakon **uvodnog dela** koji se tiče samog prepoznavanja značaja adresiranja problema femicida praćenog suicidom učinjenog vatrenim oružjem i ciljeva istraživanja, **u drugom delu** napravljen je osvrt na dosadašnja istraživanja u ovoj oblasti. **Treći deo** sumira obeležja femicida u Srbiji sa fokusom na femicid–suicid počinjen vatrenim oružjem, dok su **u četvrtom delu** izlistani rezultati istraživanja o karakteristikama i rasprostranjenosti femicida praćenog suicidom počinjenog vatrenim oružjem. **Peti deo** tiče se analize rizika za femicid–suicid počinjen vatrenim oružjem. **Šesti deo** obuhvata analizu institucionalnog odgovora na femicid i mapiranih izazova u fokus grupnim diskusijama i u intervjuima sa preživelim ženama – žrtvama porodičnog nasilja. **U sedmom delu** uvidi su zaokruženi i formulisani u preporuke za unapređenje znanja i postupanja profesionalaca u sistemu zaštite od nasilja, ali i podizanja društvene svesti o analiziranoj temi.

Ovom prilikom **zahvaljujemo** profesionalkama i profesionalcima iz viših i osnovnih javnih tužilaštva, policijskih uprava i stanica, centara za socijalni rad i sigurnih kuća širom Srbije, koji su pokazali veliku spremnost i motivisanost da deljenjem sopstvenog iskustva u radu na slučajevima femicida i femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem, zajednički osvetlimo ovaj fenomen i unapredimo postojeću praksu. Posebnu zahvalnost dugujemo ženama koje su preživele i skupile snagu da po ko zna koji put pričaju o svom tragičnom iskustvu. Veliku zahvalnost dugujemo i našim mentorkama dr Nadi Polovini i dr Tanji Ignjatović, koje su svojim velikim znanjem i dugogodišnjim iskustvom u praksi, takođe doprinele boljem osvetljavanju fenomena femicid–suicid i formulisanju preporuka za unapređenje institucionalne prakse u prevenciji i saniranju posledica.

2. TEORIJSKI OKVIR

Pitanje nasilja prema ženama kao kršenja ljudskih prava predstavlja jedan od značajnijih problema na globalnoj agendi. **Iako su u poslednjih deset godina povećani interesovanje i istraživanje femicida, analize femicida koji su praćeni suicidom još su retke. Femicid praćen suicidom razlikuje se i od fenomena suicida i od homicida pojedinačno.**²⁴ Kroz istoriju, suicid (objašnjavao agresijom usmerenom ka unutra) i homicid (objašnjavao agresijom usmerenom ka spolja) široko su diskutovani u literaturi, dok je fenomen homicida praćenog suicidom ostao zanemaren budući da je kao takav smatran spojem potpunih suprotnosti.²⁵ Stopa slučajeva ubistva–samoubistva relativno je stabilna u poslednjih dvadeset i pet godina, ali je postojana i nemogućnost da se pouzdano predvidi i spreči.²⁶ Zanemarenost fenomena odraz je i fragmentiranosti pristupa, istraživanja i delovanja u okviru različitih disciplina (psihologija, policija i pravosuđe, psihijatrija). U teorijsko-konceptualnom prostoru, dugi niz godina postoji odsustvo međudisciplinarnе saradnje (forsiranje različitih pravaca), što se delom reflektuje i na probleme odsustva međusektorske saradnje u praksi. U tom smislu iz domena psihijatrijskih sagledavanja fenomena – pitanja agresivnosti, femicida i slučajeva femicida–suicida razmatrana su u kontekstu odnosa agresije i depresivnosti, ukazujući na to da prisustvo depresije povećava rizik od opšte agresije, agresije prema intimnom partneru i samoagresije.²⁷

Statistički podaci o femicidu praćenom suicidom variraju od zemlje do zemlje, u rasponu od 18% do 40% od ukupnog broja femicida.²⁸ Stopa femicida praćenog suicidom u Turskoj niža je od stope koja je zabeležena na međunarodnom nivou. Istraživači navode da je reč o razlici koja je povezana sa kulturnim normama na području Istočnog Mediterana koji beleži najmanju stopu suicida globalno, jer se samoubistvo kulturološki percipira kao nedozvoljeno. Iako se i femicid smatra kulturološki neprihvatljivim ponašanjem, autori tvrde da u tom slučaju snažnije deluju norme rodne neravnopravnosti.²⁹

Femicidi praćeni suicidom daleko su malobrojniji u odnosu na suicide i homicide pojedinačno. Uglavnom se dešavaju u porodično-partnerskom kontekstu i češće od drugih oblika homicida uključuju i druge žrtve.³⁰ Odnos između žrtve i učinioca od velike je važnosti

²⁴ Carmichael et al., "Premeditated versus "passionate": patterns of homicide related to intimate partner violence", *Journal of Surgical Research*, 230, 2018, p. 92.

²⁵ Adler, J. S., "If we can't live in peace, we might as well die: homicide–suicide in Chicago, 1875–1910", *Journal of Urban History*, 26(1), 1999, p. 4.

²⁶ Podlogar et al., "Advancing the prediction and prevention of murdersuicide", *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 10, 2018, p. 223.

²⁷ Dutton et al., "Depression as a risk marker for aggression: A critical review", *Aggression and Violent Behavior*, Volume 18, Issue 2, 2013; Rosenbaum, M., "The role of depression in couples involved in murder–suicide and homicide", *The American Journal of Psychiatry*, 147(8), 1990, pp. 1036–1039.

²⁸ Mathews et al., "Intimate femicide–suicide in South Africa: a cross-sectional study", *Bulletin of the World Health Organization*, 86(7), 2008, p. 552; Adinkrah, M., "Intimate partner femicide–suicides in Ghana: Victims, offenders, and incident characteristics", *Violence Against Women* 2014, 20, 2014; Sorrentino et al., "Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 2022, p. 1; Zimmerman et al., "Examining the Factors that Impact Suicide Following Heterosexual Intimate Partner Homicide: Social Context, Gender Dynamics, and Firearms", *Journal of Interpersonal Violence*, 38(3/4), 2023, p. 2851.

²⁹ Cavlak et al., "Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye", *op. cit.*, p. 5.

³⁰ Liem et al., "Homicide–Suicide in the Netherlands: An Epidemiology", *Homicide Studies*, 13(2), 2009, p. 113.

za razumevanje dinamike ovih slučajeva i pokazuje da, što je prisniji odnos između učinioca i žrtve, to je verovatnoća da će nakon ubistva počiniti samoubistvo veća.³¹ Jedna od ranijih analiza faktora rizika koja je uključila uporedne podatke iz SAD, Australije, Kanade i Švedske, pokazala je da je stopa femicida praćenog suicidom za intimni partnerski odnos bila oko 25% u poređenju sa femicidom praćenim suicidom izvan partnerskog odnosa čija je stopa iznosila 5% od ukupnog broja femicida.³² Takođe, u četvrtini slučajeva femicida praćenog suicidom učinioci su ubili i druge osobe, uglavnom žene i decu.³³

Veća je i verovatnoća da će učinilac nakon ubistva počiniti samoubistvo ukoliko je sredstvo izvršenja vatreno oružje, a ne neka druga vrsta ili način izvršenja ubistva.³⁴ Učinioci ubistva praćenog samoubistvom su uobičajeno srednje životne dobi.³⁵ Generalno, izvršioци homicida praćenog suicidom imaju tendenciju da koriste vatreno oružje, najčešće su to muškarci srednje klase,³⁶ srednjih godina, oženjeni, sa istorijom nasilja u porodici,³⁷ dok su žrtve u najvećem broju slučajeva žene.³⁸ I druge studije **pokazuju da je intimni partnerski homicid praćen suicidom rodno određen problem, da su žene koje su ubile svoje partnere uglavnom prethodno preživljavale nasilje od njih,³⁹ kao i da je ekstremno mala verovatnoća da će žena nakon ubistva partnera ubiti i sebe.⁴⁰ Na isto ukazuje i analiza iz Norveške koja je obuhvatila period od 22 godine, u kojoj je među učiniocima ubistva u intimnom partnerskom odnosu praćenog suicidom bila samo jedna žena.⁴¹ Istraživači takođe primećuju i da je sve veći broj studija koje se bave intimnim partnerskim femicidom, ali da se većina fokusira na karakteristike žrtve i učinioca, i faktore rizika, zanemarujući rodnu dimenziju nasilja i razmatrajući ovo pitanje generalno kao jedan od oblika ubistava bez uvažavanja rodne perspektive.⁴²**

³¹ Liem, M., "Homicide followed by suicide: a review", *Aggression and Violent Behavior*, 15(3), 2010, p. 75.

³² Campbell *et al.*, "Risk Factors for femicide–suicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study", *op. cit.*, p. 128.

³³ Cavlak *et al.*, "Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye", *op. cit.*, p. 4.

³⁴ Banks *et al.*, "A Comparison of Intimate Partner Homicide to Intimate Partner Homicide–Suicide", *Violence Against Women*, 14(9), 2008, p. 1071.

³⁵ Liem, M., "Homicide followed by suicide: a review", *op. cit.*, pp. 74–75.

³⁶ *Ibid.*; Podlogar *et al.*, "Advancing the prediction and prevention of murdersuicide", *op. cit.*, p. 223.

³⁷ Schwab-Rees *et al.*, "Factors contributing to homicide–suicide: differences between firearm and non-firearm deaths", *Journal of Behavioral Medicine*, 42, 2019, p. 682.

³⁸ Santos-Hermoso *et al.*, "Is Homicide Followed by Suicide a Phenomenon in Itself? A Comparison of Homicide and Homicide–Suicide in Spain", *Journal of Interpersonal Violence*, 37(11–12), 2022, p. 9883; Panszak *et al.*, "Incidence and risk factors of homicide–suicide in Swiss households: National Cohort study", *PLoS ONE*, 8(1), 2013, p. 3.

³⁹ Matias *et al.*, "Intimate partner homicide in Portugal: What are the (as)symmetries between men and women?", *European Journal on Criminal Policy and Research*, 27(4), 2021, p. 471.

⁴⁰ Standish *et al.*, "Gendered pandemics: suicide, femicide and COVID-19. Gendered pandemics: suicide, femicide and COVID-19", *Journal of Gender Studies*, 30(7), 2021, p. 808.

⁴¹ Vatnar *et al.*, "A Comparison of Intimate Partner Homicide With Intimate Partner Homicide–Suicide: Evidence From a Norwegian National 22-Year Cohort", *Journal of Interpersonal Violence*, 36(17–18), 2021, p. 8249.

⁴² Sorrentino *et al.*, "Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach", *op. cit.*, p. 2.

U literaturi se kao dva najprisutnija faktora rizika femicida–suicida povezana sa oružjem navode **pristup učinioca vatrenom oružju**⁴³ i **zaposlenje učinioca u službama bezbednosti**.⁴⁴ Policijski posao uključuje i faktore koji uvećavaju rizik od agresivne reakcije generalno u smislu agresivnosti, nasilja u porodici, izloženosti nasilju i dostupnosti vatrenog oružja u vezi sa poslom kojim se bave,⁴⁵ a porast zapošljavanja muškaraca u kompanijama privatnog obezbeđenja uticala je na porast stope femicida u intimnom partnerskom odnosu.⁴⁶

Bivarijantna analiza pokazala je povezanost između pojedinih karakteristika intimnog partnerskog femicida–suicida i upotrebe vatrenog oružja u smislu da su **neudate žene bile češće ubijene vatrenim oružjem nego udate**; da ukoliko je učinilac **planirao zločin češće je upotrebljavao vatreno oružje** (89,3%), za razliku od neplaniranih slučajeva gde je ova stopa 74%. Ukoliko učinilac **odmah nakon ubistva izvršava samoubistvo češće koristi vatreno oružje**, nego ukoliko to učini u dužem vremenskom intervalu nakon izvršenja femicida. Ukoliko su i ubistvo i samoubistvo izvršeni istim metodom tada je najčešće to vatreno oružje (91,8% slučajeva), a upotreba vatrenog oružja češća je i u slučajevima gde su učinioci umrli u odnosu na one u kojima nisu.⁴⁷ Gotovo sve analizirane studije i istraživanja ukazuju na to da pristup vatrenom oružju, nezavisno od toga da li se radi o legalnom ili nelegalnom, predstavlja značajan faktor rizika od femicida praćenog suicidom, i da bi adekvatna regulacija i kontrola posedovanja i korišćenja vatrenog oružja mogla da utiče na smanjenje ovog problema, budući da je restriktivnije državno zakonodavstvo u vezi sa vatrenim oružjem povezano sa nižom stopom femicida u intimnom partnerskom odnosu.⁴⁸

Zabeleženo je da ove slučajeve femicida–suicida i u partnerskom i u porodičnom odnosu prati **visok stepen brutalnosti sa višestrukim ranama na licu i glavi žrtve**. U više od dve trećine uzorka podaci ukazuju na činjenicu da učinilac ne samo da želi da oduzme život žrtvi, već hoće i da joj uništi lice ili da je unakazi višestrukim prostrelnim ranama na licu.⁴⁹ Dvadesetogodišnja analiza ovog problema u Turskoj pokazala je da je u 66,9% slučajeva učinilac ispalio više od jednog metka u žrtvu, i da je u više od polovine slučajeva ciljao žrtvi u glavu.⁵⁰

⁴³ Mathews et al., "Intimate femicide–suicide in South Africa: a cross-sectional study", *op. cit.*, p. 552; Sorrentino et al., "Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach", *op. cit.*, pp. 1, 3;

⁴⁴ Cavlak et al., "Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye", *op. cit.*, p. 6; Dayan, H., "Sociocultural Aspects of Femicide–Suicide: The Case of Israel", *Journal of Interpersonal Violence*, 36(9–10), 2021, p. 5158; Liem, M., "Homicide followed by suicide: a review", *op. cit.*, p. 74; Mathews et al., "Intimate femicide–suicide in South Africa: a cross-sectional study", *op. cit.*, p. 553; Sorrentino et al., "Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach", *op. cit.*, pp. 2, 9.

⁴⁵ Violanti, J. M., "Homicide–suicide in police families: Aggression full circle", *International Journal Emergency Mental Health*, 9, 2007, p. 97; Sorrentino et al., "Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach", *op. cit.*, p. 2.

⁴⁶ Sela-Shayovitz, R., "The role of ethnicity and context: intimate femicide rates among social groups in Israeli society", *Violence Against Women*, 16(12), 2010, p. 1434.

⁴⁷ Cavlak et al., "Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye", *op. cit.*, p. 4.

⁴⁸ Sivaraman et al., "Association of State Firearm Legislation With Female Intimate Partner Homicide", *op. cit.*, p. 125.

⁴⁹ Dayan, H., "Sociocultural Aspects of Femicide–Suicide: The Case of Israel", *op. cit.*, p. 5152.

⁵⁰ Cavlak et al., "Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye", *op. cit.*, p. 4.

Postoje podijeljena stanovišta o femicidu praćenom suicidom u odnosu na njegovo planiranje. Jedni smatraju da se radi o tzv. produženom samoubistvu koje je racionalno planirano i u kojem je primarni cilj učinioca samoubistvo, pa uporedo sa tim odvedu u smrt i porodicu; dok drugi tvrde da se radi o ubistvu u trenutku ljubomore koje prati samoubistvo kao rezultat kajanja ili straha od osude.⁵¹ Ranija istraživanja nalaze da je femicid praćen suicidom češće planiran u poređenju sa femicidom, međutim stepen predumišljaja odnosno planiranja zavisi od drugih faktora, na primer sa jedne strane najizvesnije je da će učinioci starije životne dobi i lošeg zdravlja planirati femicid–suicid, dok je za mlađe učinioce veća verovatnoća da će se on desiti u trenutku ljubomore.⁵² Planiranost se prepoznaje u ostavljanju oproštajnih poruka (na „fejsbuku“) ili komentara tipa „nismo znali vrednost toga“,⁵³ i u organizovanju finansija i dokumentacije pre izvršenja zločina.⁵⁴

U literaturi se navode i drugi faktori rizika za femicid–suicid u intimnim relacijama – **istorijat nasilja u porodici,**⁵⁵ **razdvajanje žrtve od učinioca,**⁵⁶ **ljubomora i posesivnost učinioca,**⁵⁷ **mentalni problemi učinioca** koji uključuju zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, zavisnost od alkohola, prisustvo depresije (neretko kombinovano sa zloupotrebom supstanci i patološkom ljubomorom) i prethodne pretnje učinioca suicidom, socijalnu izolaciju, istorijat zlostavljanja u detinjstvu ili svedočenje roditeljskom intimnom partnerskom nasilju,⁵⁸ **jaz u godinama između učinioca i žrtve** (ukoliko je učinilac stariji od žrtve postoji veća verovatnoća da će izvršiti samoubistvo),⁵⁹ **prisustvo (zajedničke) dece**⁶⁰ i **imigracija.**⁶¹ Međutim, potrebno je

⁵¹ Mathews *et al.*, „Intimate femicide–suicide in South Africa: a cross-sectional study“, *op. cit.*, p. 554.

⁵² Ellis *et al.*, *Marital separation and lethal domestic violence*, Routledge, London, 2016, pp. 17–21.

⁵³ Cavlak *et al.*, „Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye“, *op. cit.*, p. 4.

⁵⁴ Monckton Smith, J., „Intimate Partner Femicide: Using Foucauldian Analysis to Track an Eight Stage Progression to Homicide“, *Violence Against Women*, 26(11), 2020, p. 1279.

⁵⁵ Campbell *et al.*, „Risk Factors for femicide–suicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study“, *op. cit.*, p. 140.

⁵⁶ Dayan, H., „Sociocultural Aspects of Femicide–Suicide: The Case of Israel“, *op. cit.*, p. 5158; Ellis *et al.*, *Marital separation and lethal domestic violence*, *op. cit.*, p. 42; Logan *et al.*, „Correlates of intimate partner homicide among male suicide decedents with known intimate partner problems“, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 49(6), 2019, p. 1072.

⁵⁷ Cavlak *et al.*, „Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye“, *op. cit.*, p. 6; Liem, M., „Homicide followed by suicide: a review“, *op. cit.*, p. 119; Logan *et al.*, „Correlates of intimate partner homicide among male suicide decedents with known intimate partner problems“, *op. cit.*, p. 1072; Mathews *et al.*, „Intimate femicide–suicide in South Africa: a cross-sectional study“, *op. cit.*, p. 554.

⁵⁸ Campbell *et al.*, „Risk Factors for femicide–suicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study“, *op. cit.*, p. 140; Capaldi *et al.*, „A systematic review of risk factors for intimate partner violence“, *Partner Abuse*, 3(2), 2012, p. 231; Dutton *et al.*, „Depression as a risk marker for aggression: A critical review“, *op. cit.*; Kafka *et al.*, „Intimate partner violence victimization and perpetration as precursors to suicide“, *Population Health*, 18, 2022, p. 2; Rosenbaum, M., „The role of depression in couples involved in murder–suicide and homicide“, *op. cit.*, pp. 1036–1039.

⁵⁹ Mathews *et al.*, „Intimate femicide–suicide in South Africa: a cross-sectional study“, *op. cit.*, p. 553; Salari, S., „Patterns of intimate partner homicide suicide in later life: Strategies for prevention“, *Clinical Interventions in Aging*, 2, 2007, p. 444; Sorrentino *et al.*, „Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach“, *op. cit.*, pp. 7, 9.

⁶⁰ Cavlak *et al.*, „Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye“, *op. cit.*, p. 4; Sorrentino *et al.*, „Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach“, *op. cit.*, p. 7; Vatnar *et al.*, „A Comparison of Intimate Partner Homicide With Intimate Partner Homicide–Suicide: Evidence From a Norwegian National 22-Year Cohort“, *op. cit.*, pp. 8241–8242;

⁶¹ Dayan, H., „Sociocultural Aspects of Femicide–Suicide: The Case of Israel“, *op. cit.*, p. 5161; Garssen, Hoogenboezem, Kerkhof, 2006, 2007, citirano u: Liem *et al.*, „Homicide–Suicide in the Netherlands: An Epidemiology“, *op. cit.*, p. 117.

istaći da ima kontradiktornih nalaza, npr. podaci iz Italije pokazuju da ljubomora učinioca, svađe i konflikti manje koreliraju sa izvršenjem samoubistva nakon izvršenja intimnog partnerskog femicida, i da nema značajne korelacije između mentalne ili psihičke bolesti učinioca i izvršenja femicida praćenog suicidom.⁶²

Na osnovu dosadašnjih nalaza, većina faktora rizika karakteristična je i za femicid generalno, te nije moguće napraviti distinkciju u odnosu na femicid praćen suicidom. Generalno, pre bi se moglo zaključiti da sprega faktora, odnosno njihova interakcija i kombinacija, do vode do samoubistva učinioca nakon izvršenja femicida, i da je za razumevanje i prevenciju ovog fenomena neophodna njihova dublja analiza. Budućim istraživanjima neophodno je identifikovati koji se broj faktora i u kojoj kombinaciji najčešće javlja u kontekstu tendencije učinioca da nakon izvršenja femicida ubije i sebe.

---

⁶² Sorrentino *et al.*, "Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach", *op. cit.*, p. 8.

3.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja bili su slučajevi femicida–suicida u intimnoj partnerskoj relaciji počinjeni vatrenim oružjem. Četiri elementa su ključna – femicid, suicid, vatreno oružje i intimna partnerska relacija. Pod pojmom „femicid“, sledeći feminističke teoretičarke Kaputi i Rasel, podrazumevamo „ubijanje žena od strane muškaraca iz mržnje, prezira, zadovoljstva ili osećaja vlasništva nad ženama, odnosno seksizma“. ⁶³ Suicid je podrazumevao samoubistvo učinioca počinjeno neposredno nakon femicida, do dva dana nakon njega, iako je smrt mogla da nastupi kasnije. Vatreno oružje je obuhvatalo pištolje, puške i bombu. Intimnu partnersku relaciju smo definisali kao postojanje emotivne involviranosti partnera, nezavisno od trajanja i forme (brak, vanbračna zajednica, emotivna i seksualna veza, aktuelna ili bivša).

Cilj je bio utvrđenje karakteristika femicida praćenih suicidom izvršenih vatrenim oružjem na teritoriji Republike Srbije, kao i mapiranje institucionalnih poteškoća u procesuiranju ovih slučajeva i davanje preporuka za unapređenje institucionalne prakse i prevenciju rodno zasnovanih ubistava žena.

Metodologija je uključivala: 1) pregled akademske literature o slučajevima femicida – praćenim suicidom; 2) sekundarnu analizu podataka prikupljenih kroz izveštaje o femicidu u Republici Srbiji u periodu 2010–2022. godine Autonomnog ženskog centra;⁶⁴ 3) analizu sadržaja medijskih članaka o slučajevima femicida vatrenim oružjem u periodu 2019–2022. godine, posebno članaka o slučajevima femicida–suicida u intimnoj partnerskoj relaciji; 4) analizu podataka prikupljenih od nadležnih institucija putem zahteva za informacije od javnog značaja; 5) analizu sadržaja transkripata sa tri fokus grupe i intervju održanih sa profesionalcima u sistemu zaštite žena od nasilja; i 6) analizu sadržaja transkripata polustrukturiranih intervju (uživo) ili intervju iz medija sa ženama koje su preživele pokušaj femicida / kojima je prećeno vatrenim oružjem.

Sekundarna analiza podataka prikupljenih kroz izveštaje o femicidu u Republici Srbiji u periodu 2010–2022. godine Autonomnog ženskog centra obuhvatila je sledeće varijable: femicid prema okolnostima nastupanja smrti, udeo suicida učinilaca u slučajevima femicida, legalnost posedovanja vatrenog oružja, prijavljivanje nasilja institucijama pre ubistva u svim slučajevima i u slučajevima upotrebe vatrenog oružja, relacija između žrtava i učinilaca, mesto ubistva femicida, starost žrtve, i broj dece koja su izgubila majku usled femicida.

Analiza sadržaja medijskih članaka o slučajevima femicida vatrenim oružjem u periodu 2019–2022. godine, posebno članaka o slučajevima femicida–suicida u intimnoj partnerskoj relaciji, zasniva se na sledećim indikatorima: 1) **karakteristike žrtve** (starost, obrazovanje, zaposlenost, nacionalnost, novi partner/muž, prethodni brak / vanbračna veza, strah od učinioca, status mentalnog i fizičkog zdravlja / zloupotreba alkohola / psihoaktivnih supstanci); 2) **karakteristike učinioca** (starost, obrazovanje, zaposlenost, nacionalnost, novi partner/žena, prethodni brak / vanbračna veza, status mentalnog i fizičkog zdravlja / zloupotreba alkohola / psihoaktivnih supstanci, istorijat kriminala / nasilja / zloupotrebe oružja, dostupnost oružja – zanimanje, hobi, učešće u oružanim sukobima); 3) **karakteristike**

⁶³ Caputi et al., "Femicide: Speaking the unspeakable", *The World of Women*, 1(2), 1990, pp. 34–37.

⁶⁴ Autonomni ženski centar, Izveštaji i saopštenja o femicidu u Srbiji, *op. cit.* Dostupno na: <https://www.womenngo.org.rs/publikacije/izvestaji-o-femicidu-u-srbiji> [pristupljeno 6. 2. 2023].

relacije između žrtve i učinioca (vrsta relacije, deca, sukob oko starateljstva, pretnje / povređivanje dece, prethodno nasilje prema žrtvi, napuštanje / planiranje napuštanja partnera, kontrolišuće ponašanje, rad/život u inostranstvu); 4) **karakteristike događaja** (mesec, godina, dan u nedelji, vreme, region, tip naselja, mesto ubistva, produženi suicid, prisustvo dece, vrsta oružja, vlasništvo i legalnost oružja, prethodne pretnje oružjem, pretnje suicidom); i 5) **reagovanje institucija** – PU, OJT, CSR (slučaj nije bio prijavljen, prijavljen bez reakcije, prijavljen i institucija je reagovala), oduzimanje oružja, izrečene mere. Pregledana su 803 medijska članka. U navedenom periodu, utvrđeno je 27 slučajeva femicida počinjenih vatrenim oružjem, i to sedam femicida, jedan femicid sa pokušajem samoubistva i 19 slučajeva femicida sa samoubistvom, od kojih je 16 počinjeno u intimnoj partnerskoj relaciji. **Ovih 16 slučajeva femicida–suicida bilo je predmet dublje analize.**

Upućena su 32 zahteva za informacije od javnog značaja sledećim nadležnim institucijama: u vezi sa presudama učinocima femicida – višim javnim tužilaštvima u Beogradu, Jagodini, Kragujevcu, Novom Sadu, Somboru, Sremskoj Mitrovici, Šapcu, Užicu, Velikoj Plani, Zaječaru; u vezi sa zbrinjavanjem dece nakon femicida–suicida – centrima za socijalni rad u Boru, Kragujevcu, Kraljevu, Novom Pazaru, Pančevu, Sjenici, Šidu, Valjevu; u vezi sa prijavljivanjem nasilja u porodici trima ključnim institucijama – OJT, policijskoj stanici (PS) i CSR u Paraćinu, Petrovcu na Mlavi i Velikoj Plani, PS i CSR Svilajnac i PU Beograd; i u vezi sa nalazom kontrole postupaka institucija u slučajevima femicida–suicida – republičkom i pokrajinskom zaštitniku građana. Analizirani su odgovori na zahteve tri ključne institucije (OJT, PU, CSR) za 17 osoba, ukupno 49 dopisa. Nismo dobili odgovore od devet institucija.

U okviru tri onlajn fokus grupne diskusije učestvovalo je 18 profesionalaca/ki iz pet grupa za koordinaciju i saradnju: tri predstavnice Višeg javnog tužilaštva Beograd, petoro predstavnika/ca osnovnog javnog tužilištva, pet predstavnica centara za socijalni rad i petoro predstavnika/ca policijskih stanica. Fokus grupe, u trajanju od dva sata, održane su 2. februara (devetoro učesnika/ca, Palilula i Zemun), 3. februara (šestoro učesnika/ca, Novi Sad i Sombor) i 8. februara (troje učesnika/ca, Valjevo). Organizovan je i polustrukturirani intervju sa dve predstavnice Centra za socijalni rad / Sigurne ženske kuće u Novom Sadu, koje su dale prikaz slučajeva njihovih korisnica. Izabrani su gradovi u kojima su se desili slučajevi femicida–suicida identifikovani u medijima, kao i regioni u kojima je bilo najviše femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem – Vojvodina i Zapadna Srbija, i region sa najmanjim brojem femicida–suicida – Beograd. Pitanja u fokus grupnim diskusijama i intervjuima odnosila su se na dve teme: 1) specifičnost femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem u intimnim partnerskim relacijama i prepoznavanje rizika radi njihove prevencije; i 2) odgovor institucija i potrebna podrška.

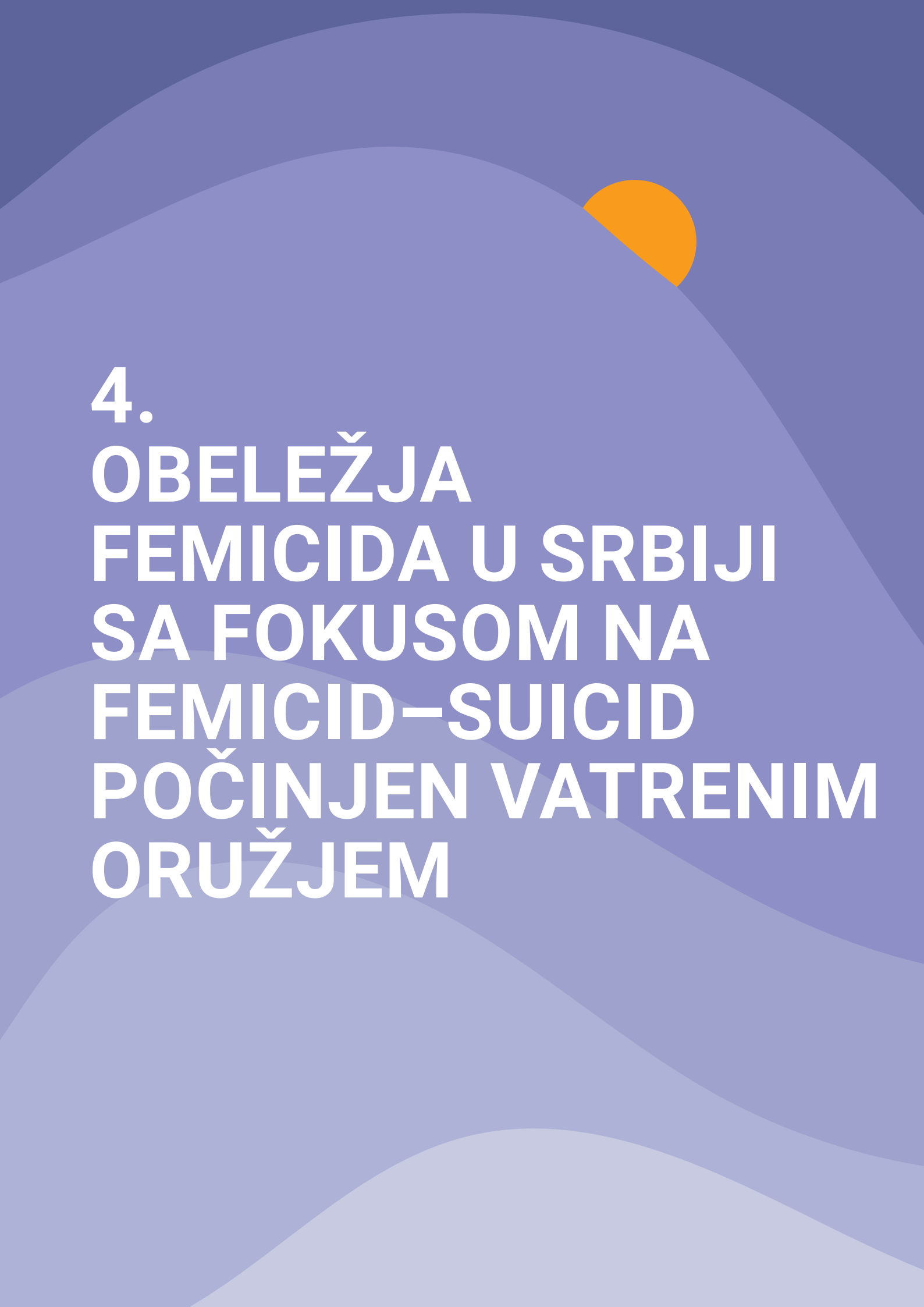
Realizovan je jedan polustrukturirani intervju sa korisnicom Sigurne ženske kuće, ženom koja je preživela nasilje u porodici i pretnje ubistvom i samoubistvom, dok je njen muž izvršio samoubistvo vešanjem. Takođe su analizirani i intervjui u medijima sa ženom koja je preživela napad vatrenim oružjem od strane bivšeg partnera, a koji je izvršio samoubistvo istim oružjem.⁶⁵ U fokusu intervju sa ženama bili su njihovo razumevanje pretnji (rizika),

⁶⁵ Dostupno na: [Praktična žena – Marina Minić: bivši dečko je pucao na nju 4 puta i prikovao je za kolica - Bing video](#); (152) [STRAŠNA ISPOVEST: ČETIRI METKA ZBOG LJUBAVI - YouTube](#); <https://youtu.be/29z33hjhR2Y> [pristupljeno 20. 2. 2023].

strategije koje su primenjivale u zaštiti, preporuke drugim ženama sa sličnim iskustvom, prijavljivanje nasilja i percepcija podrške institucija.

Ograničenje istraživanja sastoji se prvenstveno u primeni analize sadržaja na nepouzdanom i nepotpunom materijalu – medijskim člancima. Međutim, ova metodologija je učestala u istraživanjima ovog tipa, što se može videti i u stranoj literaturi. Dva su ključna razloga za to. Prvo, što mnogi akteri femcida–suicida nisu prijavljeni institucijama. Drugo, institucije nerado daju podatke ili daju oskudne podatke zbog zaštite ličnih podataka aktera femcida–suicida. Zato su ovi nalazi dopunjeni podacima prikupljenim kroz fokus grupne diskusije i polustrukturirane intervju sa predstavnicama institucija, kao i zahtevima za informacije od javnog značaja upućenim istim institucijama. Kašnjenje institucija u odgovoru na upućene zahteve ili odbijanje odgovora na zahteve usled njihovih procedura pojavili su se kao dodatna ograničenja. Prilikom analize literature javile su se terminološke i metodološke razlike u pogledu obuhvata, definisanja i analize ubistva i samoubistva uz rodnu perspektivu. U radu sa preživelim ženama postoje izazovi u odnosu na senzibilitet tema i opasnosti sekundarne viktimizacije žrtava ili retraumatizacije dece i članova porodica žrtve i učinioca.

Etički osvrt – tokom procesa istraživanja prikupljeni su i pojedini podaci koji nisu prikazani u izveštaju, a sve aktivnosti kao i sam izveštaj, dizajnirani su u skladu sa poštovanjem principa informisane saglasnosti i privatnosti, uz punu svest o važnosti očuvanja dostojanstva i ugleda žrtava, njihove dece i drugih članova porodice, kao i opasnosti od sekundarne viktimizacije i retraumatizacije.

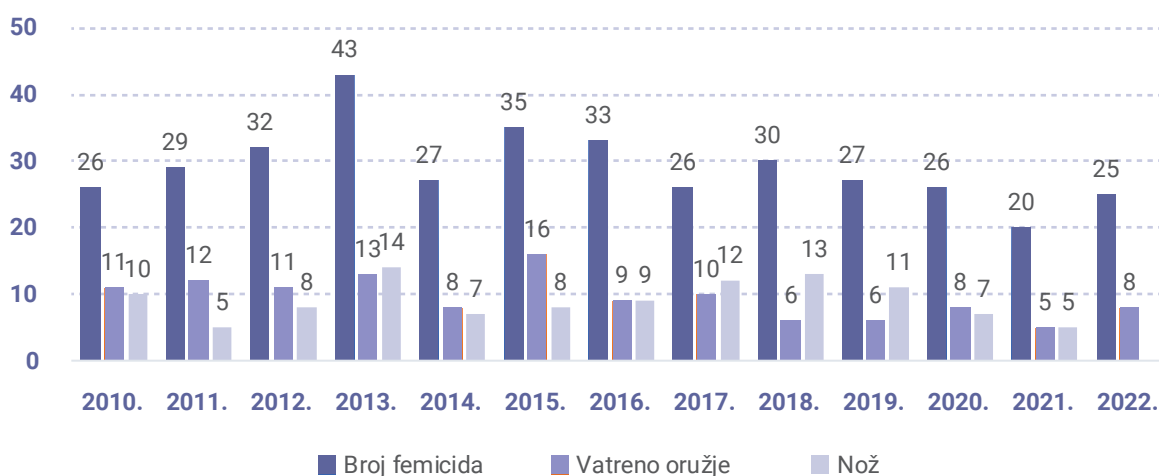
The background features a stylized landscape with rolling hills in various shades of blue. An orange semi-circle, representing a sun or moon, is positioned behind the hills in the upper right quadrant.

**4.
OBELEŽJA
FEMICIDA U SRBIJI
SA FOKUSOM NA
FEMICID-SUICID
POČINJEN VATRENIM
ORUŽJEM**

Detaljniji uvid u fenomen femicida u Srbij mogu dati postojeći izveštaji ženskih organizacija i rezultati ranijih istraživanja, budući da ne postoje jedinstvene i zvanične statistike femicida u Srbiji.⁶⁶ Istraživanja ovog tipa mahom su bazirana na medijskim izveštajima, budući da pravosudna statistika ne vodi podatke o učiniocima krivičnih dela koji su nakon ubistva počinili samoubistvo.⁶⁷

Iz analiza godišnjih izveštaja o femicidu u Srbiji u periodu 2010–2022. godine (Autonomni ženski centar i Mreža „Žene protiv nasilja“)⁶⁸ dobijena su ključna obeležja ove pojave, uz razumevanje metodoloških ograničenja koja onemogućavaju direktno poređenje svih podataka u označenom periodu.⁶⁹

U Grafikonu 1 prikazan je ukupni godišnji broj femicida, a **raspon ovih događaja kretao se između 43 ubistva žena (2013) i 20 ubijenih žena (2021)**. Masovna ubistva uglavnom su razlog povećanog broja ubijenih žena. Tako je 2013. godine u masovnom ubistvu u selu Velika Ivanča u opštini Mladenovac stradalo 13 osoba, od čega sedam žena; 2015. godine masovno ubistvo desilo se u Martonošu kod Kanjiže gde je ubijeno sedam osoba, od čega četiri žene; a 2016. godine desilo se masovno ubistvo u Žitištu kada je ubijeno pet osoba, od čega dve žene, a ranjene su 22 osobe. U dva od ova tri slučaja učinioci su bili učesnici oružanih sukoba devedesetih, a u jednom je oružje poticalo sa ratnog područja (članovi porodice su se doselili iz ratnog područja).

Grafikon 1: Ukupan broj femicida, slučajevi počinjeni vatrenim oružjem i slučajevi počinjeni hladnim oružjem, odnosno nožem (2010–2022)

⁶⁶ Spasić et al., *Zloupotreba oružja i rodno zasnovano nasilje*, Centar za istraživanje javnih politika, Beograd, 2017, str. 420. Dostupno na: <https://publicpolicy.rs/publikacije/dfc34db7ac4716d34a86798a0c8096e4e235ec75.pdf> [pristupljeno 20. 2. 2023].

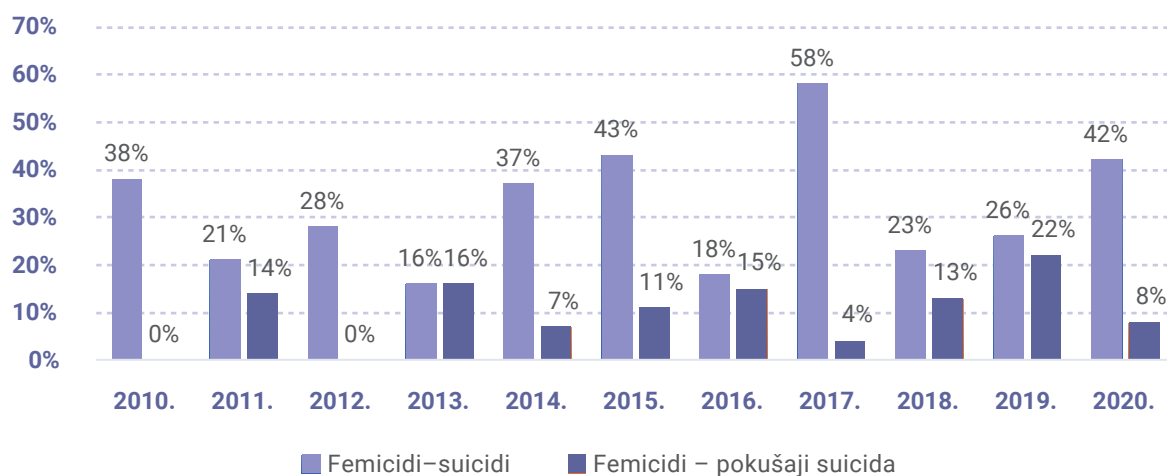
⁶⁷ Petrušić et al., *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji II*, Udruženje građanki „FemPlatz“, Pančevo, 2019, str. 112. Dostupno na: http://femplatz.org/library/publications/2019-11_Femicid_monografija_Druga_publikacija_E_primerak.pdf [pristupljeno 20. 2. 2023].

⁶⁸ Izveštaji su dostupni na: <https://www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji>.

⁶⁹ Indikatori za prikupljanje podataka iz analize sadržaja štampanih medija uspostavljeni su tokom ovog perioda, što je uslovalo njihov razvoj sa porastom znanja o značaju određenih informacija i rizika. U ovim izveštajima kao femicid označava se samo rodno motivisano ubistvo žena (ubistvo muškarca motivisano mržnjom prema ženi, osećanjem nadmoći i doživljajem prava da ženi oduzme život).

Broj femicida je od 2017. godine manji od 30, sa oscilacijama najčešće između 25 i 27 ubijenih žena, osim 2021. godine kada je analizom medijskih sadržaja zaključeno da je ubijeno 20 žena. Takođe, broj femicida učinjen vatrenim oružjem je do 2015. godine uglavnom veći u odnosu na ubistva učinjena hladnim oružjem (nožem), a nakon tog perioda se smanjuje (uz manje oscilacije). U diskusiji sa predstavnicima institucija ova promena se povezuje sa početkom primene Zakona o sprečavanju nasilja u porodici⁷⁰ (2017) i obavezujućom instrukcijom Ministarstva unutrašnjih poslova o proveri posedovanja oružja za svaku prijavu nasilja (uključujući i sukobe), bez obzira na to gde se dešava (privatni ili javni prostor) i bez obzira na prirodu odnosa među akterima.

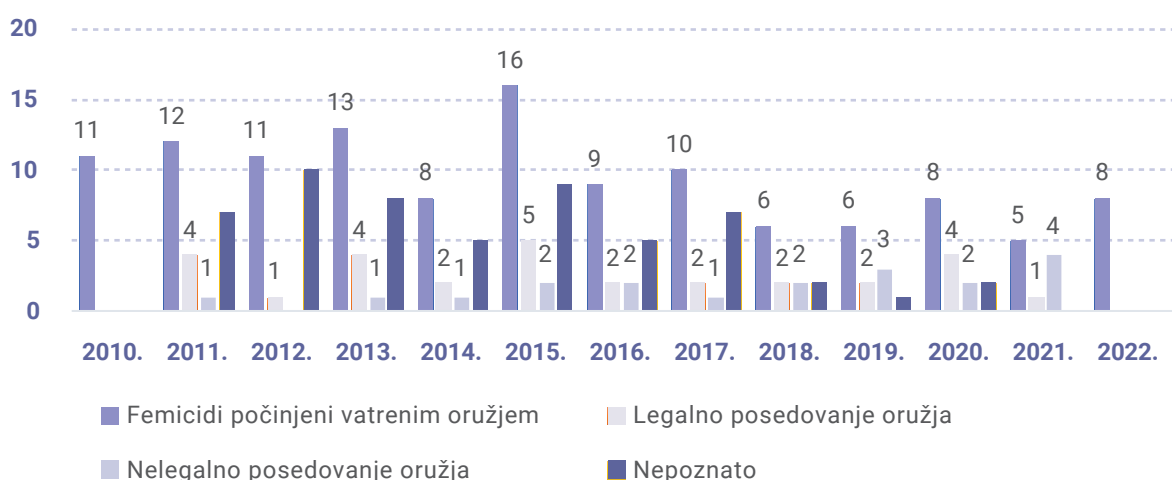
Ubistva žena praćena suicidom i pokušajem suicida osciliraju tokom posmatranog perioda sa pikom u 2017. godini i godinama masovnih ubistava (2014–2015), ali i u godinama kada dolazi do smanjenja upotrebe vatrenog oružja kao sredstva ubistva i samoubistva (2017, 2019 i 2020), kao što je prikazano u Grafikonu 2.

Grafikon 2: Procenat femicida praćenih suicidom i procenat femicida sa pokušajem suicida u odnosu na ukupan broj femicida (2010–2020)

⁷⁰ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS*, br. 94/16, 10/23 – dr. zakon.

Prikaz legalnosti posedovanja oružja kojim je izvršen femicid praćen suicidom ili pokušajem suicida potvrđuje da je u medijskim sadržajima ovaj podatak uglavnom izostavljen, kao i da se od 2014. godine sve češće pojavljuje informacija da li je oružje u legalnom ili nelegalnom posedu. Iz dostupnih podataka vidi se da je u ranijim godinama nešto više oružja bilo u legalnom posedu, a u kasnijem periodu (od 2019) oružje kojim je izvršen femicid češće je u nelegalnom posedu, uz oprez u zaključivanju zbog nedostajućih podataka, što je prikazano u Grafikonu 3.

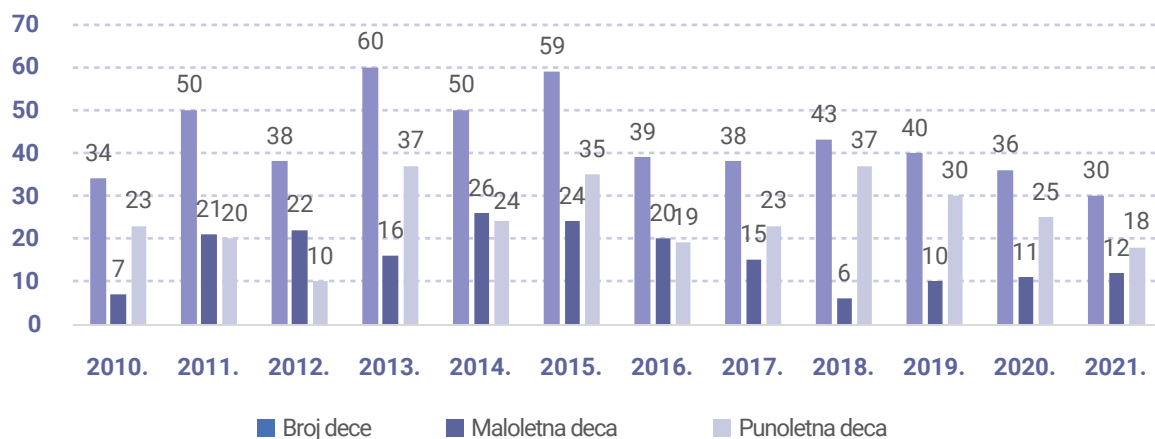

Grafikon 3: Broj oružja kojim je izvršen femicid i suicid u odnosu na legalno ili nelegalno posedovanje oružja i nedostajuće podatke o ovom svojstvu (2010–2020)

U posmatranom periodu nisu dosledno praćeni podaci o odnosu između prethodne prijave nasilja i femicida učinjenih vatrenim oružjem. Zbog toga nije moguće izvesti zaključak o tome da li su primena Zakona o sprečavanju nasilja u porodici (od polovine 2017. godine) i obavezno uputstvo MUP o oduzimanju vatrenog oružja kod svake prijave događaja nasilja (2018) doveli do (bitnijeg) smanjenja broja femicida vatrenim oružjem u slučajevima nasilja u porodici i partnerskom odnosu koji su prethodno prijavljivani institucijama.

Iz Grafikona 4 vidi se da je **broj dece koja su ostala bez majki nakon femicida** najveći u godinama masovnih ubistava (2013. i 2015), a da se u ostalim godinama kreće između tridesetoro i pedesetoro dece, sa smanjenjem broja u poslednje tri posmatrane godine. Iako ima godina u kojima je broj maloletne dece veći ili izjednačen sa brojem punoletne dece koja su ostala bez majke, **uglavnom je više punoletne dece**, što odgovara nešto starijem uzorku učinilaca ubistava i njihovih žrtava.

Grafikon 4: Broj dece – maloletne i punoletne, koja su ostala bez majke nakon femicida (2010–2021)

Rodna dimenzija oružanog nasilja ogleda se u tome što muškarci čine većinu učinilaca (94,7%) i žrtava (82,4%) ove vrste nasilja u Srbiji, ali u porodičnom kontekstu ovo nasilje nesrazmerno više pogađa žene koje čine dve trećine ubijenih u ovom kontekstu, a mogućnost letalnih ishoda tri puta je veća u porodičnom nego u kriminalnom kontekstu.⁷¹ U poslednjih dvanaest godina **broj slučajeva femicida vatrenim oružjem u ukupnom broju zabeleženih femicida varira od 20% u 2018. do 45,71% u 2015. godini, dok broj femicida praćenih suicidom u ukupnom broju femicida varira od 18,16% u 2016, do 57,69% u 2017. godini.**⁷² Suicid najčešće sledi nakon femicida ako je sredstvo izvršenja vatreno oružje (u odnosu na neke druge vrste oružja), i u ovim slučajevima najčešće je metod izvršenja ubistva i samoubistva isti – vatreno oružje, za razliku od drugih metoda ubistava (hladno oružje, davljenje, upotreba fizičke sile) u kojima se učinilac nakon izvršenja ubistva najčešće obesi.⁷³

U Srbiji žene najčešće stradaju od ruke svojih partnera, a izmerena stopa ubistava muškaraca od strane žena petnaest je puta niža od stope ubistava žena od strane muškaraca.⁷⁴ O snažnoj korelaciji između partnerske relacije i korišćenja vatrenog oružja kao sredstva izvršenja govori podatak ranije analize koja je pokazala da je 95% femicida, 84% pokušaja femicida i 86% pretnji vatrenim oružjem **izvršeno u partnerskom kontekstu.**⁷⁵ Mesto izvršenja femicida vatrenim oružjem **najčešće je privatni prostor učinioca i žrtve**, i on se **dvostruko češće dešava u urbanim prostorima nego u seoskim.**⁷⁶ U kontekstu tipa vatrenog oružja učinioci za vršenje nasilja prema ženama,⁷⁷ ali i za izvršenje femicida

⁷¹ Institut društvenih nauka, „Rodna dimenzija zloupotrebe vatrenog oružja u porodičnom kontekstu u Srbiji”, predavanje, Beograd (nedatirano). Dostupno na: https://idn.org.rs/sr_lat/blog/2021/11/04/rodna-dimenzi-ja-zloupotrebe-vatrenog-oruzja-u-porodicnom-kontekstu-u-srbiji/ [pristupljeno 22. 2. 2023].

⁷² Autonomni ženski centar, Izveštaji i saopštenja o femicidu u Srbiji, *op. cit.*

⁷³ Spasić *et al.*, „Femicid u partnerskim odnosima”, *Temida*, 20(3), 2019, str. 427, 429; Spasić, D., „Kontrola vatrenog oružja i rodno zasnovano nasilje: link koji nedostaje”, *Teme – Časopis za društvene nauke*, 44(4), 2020, str. 1522.

⁷⁴ Simeunović-Patić, B., „Ubistva heteroseksualnih partnera: kriminološke i viktimološke karakteristike”, *Temida*, 5(3), 2002, str. 6.

⁷⁵ Lacmanović, V., *Analiza slučajeva femicida vatrenim oružjem (jun 2017 – jun 2020)*, Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Kancelarija u Srbiji, Beograd, 2021, str. 7. Dostupno na: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgk326/files/migration/rs/undp_rs-Analiza-slucajeva-femicida-vatrenim-oruzjem-RS2.pdf.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., Žunić, N., Beker, K., *Nasilje u porodici i zloupotreba vatrenog oružja*, istraživački period 1. jun 2017 – 31. decembar 2019, Beograd, 2021, str. 4. Dostupno na: <https://www.undp.org/sr/serbia/publications/nasilje-u-porodici-i-zloupotreba-vatrenog-oru%C5%BEja>.

najčešće koriste pištolj/revolver.⁷⁸ U pogledu termina izvršenja **najčešće su to ponedjeljak i nedelja. Najveći broj žrtava i ubica bio je starosti između 46 i 55 godina života**, a veliki broj učinilaca je i u starosnoj grupi preko 65 godina.⁷⁹ **Femicid praćen suicidom u odnosu na femicid generalno, daleko češće prate tzv. „povezana ubistva“**, kada osim ubistva partnerke učinilac liši života i još jednu ili više osoba, i to je češće kada su u pitanju ubistva žena mlađih od 40 godina u odnosu na ubistva starijih žena.⁸⁰

Kao i u stranim studijama, i kod nas su identifikovani isti **faktori rizika femicida**: razdvajanje žrtve i učinioca (razvod, raskid); posesivna/intenzivna ljubomora učinioca; strah žrtve od učinioca; istorijat vršenja nasilja prema istoj ili drugim žrtvama; istorijat kriminalnog ponašanja; pretnje ubistvom i samoubistvom; legalno posedovanje oružja; proganjanje žrtve od strane učinioca; zloupotreba alkohola od strane učinioca; dostupnost oružja učiniocu u vezi sa poslom kojim se bavi; prisustvo ozbiljne bolesti kod učinioca i/ili žrtve; prisustvo alkoholizma, nasilnički model rešavanja konflikata uopšte; verbalna agresivnost uz pretnje ubistvom.⁸¹ Iako ovi faktori rizika ukazuju na to da će doći do femicida, potrebno je pobliže ispitati njihovu korelaciju u pogledu tendencije izvršioca da nakon ubistva žene izvrši samoubistvo.

Osim **velike rasprostranjenosti vatrenog oružja u rukama civila** na prostoru Zapadnog Balkana sa Srbijom i Crnom Gorom kao liderima,⁸² mogućnosti brzog i lakog nabavljanja,⁸³ i njegova dostupnost predstavlja jedan od najzastupljenijih rizika od femicida.⁸⁴ Dodatnu opasnost nosi teret ratnih sukoba devedesetih i preostalog nelegalnog oružja koje se koristi za vršenje nasilja prema ženama,⁸⁵ kao i veća spremnost učinilaca da koriste vatreno oružje pri vršenju nasilja ukoliko su učestvovali u oružanim sukobima.⁸⁶ Takođe, veliki broj građana legalno poseduje oružje jer je kult oružja kao odraza zrelosti i muškosti izuzetno jak i predstavlja neizostavni deo „folklor“ proslava i tugovanja.⁸⁷

Korelacija između vatrenog oružja, femicida i suicida je složeno i multidimenzionalno pitanje. Iz do sada navedenog može se zaključiti da kontekst femicida vatrenim oružjem praćenog suicidom u Srbiji, pokazuje slične ili iste obrasce i trendove koji su već utvrđeni istraživanjima u drugim zemljama i u svetu. Gotovo sva istraživanja pokazuju da postoji jasna uzročna veza između prisustva vatrenog oružja, partnerske relacije i povećanog rizika od samoubistva nakon izvršenja femicida.

⁷⁸ Lacmanović, V., *Analiza slučajeva femicida vatrenim oružjem (jun 2017 – jun 2020)*, op. cit., str. 27.

⁷⁹ *Ibid.*, str. 30–31.

⁸⁰ Antović, A., *Predikcija i prevencija femicida u nasilnim partnerskim odnosima, forenzička studija*, doktorska disertacija, Univerzitet u Nišu – Medicinski fakultet, Niš, 2016, str. 55. Dostupno na: <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/7087/Disertacija6455.pdf?sequence=6&isAllowed=y> [pristupljeno 20. 2. 2023].

⁸¹ Simeunović-Patić, B., „Ubistva heteroseksualnih partnera: kriminološke i viktimološke karakteristike“, op. cit., str. 11; Spasić, D., „Kontrola vatrenog oružja i rodno zasnovano nasilje: link koji nedostaje“, op. cit., str. 1520–1521; Lacmanović, V., *Analiza slučajeva femicida vatrenim oružjem (jun 2017 – jun 2020)*, op. cit., str. 44.

⁸² Spasić, D., „Kontrola vatrenog oružja i rodno zasnovano nasilje: link koji nedostaje“, op. cit., str. 1517–1518.

⁸³ Lacmanović, V., „Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika“, op. cit., str. 45.

⁸⁴ Spasić et al., „Femicid u partnerskim odnosima“, op. cit., str. 425.

⁸⁵ Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju – OEBS Srbija, *Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS: Dobrobit i bezbednost žena*, op. cit., str. 43.

⁸⁶ Nikolić-Ristanović, V. (ur.), *Nasilje u porodici u Vojvodini*, Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad, 2010, str. 82.

⁸⁷ Spasić, D., et al., *Zloupotreba oružja i rodno zasnovano nasilje*, op. cit., str. 14.

**5.
KARAKTERISTIKE
FEMICIDA-SUICIDA
POČINJENOG
VATRENIM
ORUŽJEM
U INTIMNOM
PARTNERSKOM
ODNOSU**

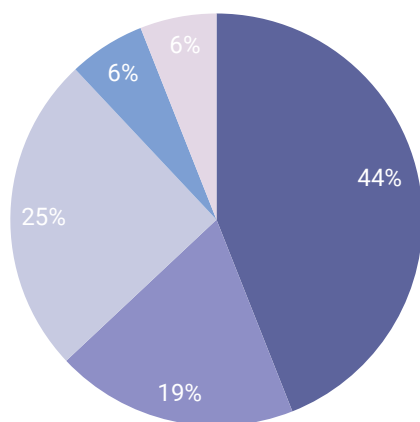

U periodu 2019–2022. godine, kroz analizu medija, **identifikovano je 27 slučajeva femicida počinjenih vatrenim oružjem**, od kojih je 19 bilo praćeno samoubistvom učinioca, sedam su slučajevi femicida i jedan slučaj femicida sa pokušajem samoubistva učinioca. Ove brojke već ukazuju na to da je najveći broj slučajeva femicida počinjen vatrenim oružjem praćen i samoubistvom i da je najveći broj počinjen u intimnim partnerskim relacijama. Stoga je dublje analizirano 16 slučajeva femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem koji su se desili u intimnoj partnerskoj relaciji. Ovde su prikazane karakteristike učesnika i njihove relacije, kao i karakteristike kriminogene situacije.

a. Karakteristike žrtve i učinioca femicida–suicida i njihovog odnosa

Analiza **životne dobi** žrtava i učinilaca pokazuje da je najveći procenat žrtava bio u mlađim srednjim godinama – 25 do 35 godina (44%), dok su učinioci bili u srednjim i starijim srednjim godinama – 46–55 godina (38%) i 56–65 (31%), kao što je prikazano u grafikonima 5 i 6.

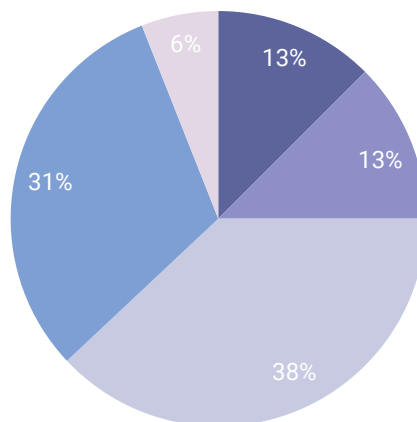
Starost žrtava

■ 25–35 ■ 36–45 ■ 46–55 ■ 56–65 ■ preko 65

Grafikon 5: Životna dob žrtava femicida praćenog suicidom učinjenog vatrenim oružjem

Starost učinilaca

■ 25–35 ■ 36–45 ■ 46–55 ■ 56–65 ■ preko 65

Grafikon 6: Životna dob učinilaca femicida praćenog suicidom učinjenog vatrenim oružjem

Prisutan je **jaz u godinama među partnerima** – prosek razlika u godinama je 9,94, a najveći broj veza/brakova nalazi se u rasponu razlika od 6 do 10 godina (44%).

Obrazovna struktura je podatak do kojeg se retko može doći u medijima. Prema opisu posla žrtava i učinilaca moglo bi se pretpostaviti da su pretežno srednje stručne spreme, ali je bilo i onih sa visokom stručnom spremom.

Podatak o zaposlenosti takođe se retko nalazi u medijima. Postoji podatak za 69% žrtava koje su bile zaposlene i podatak za 56% učinilaca – 44% zaposlenih i 12% nezaposlenih (jedan penzioner).

Prema nacionalnoj pripadnosti i žrtve i učinioци su u najvećem procentu srpske nacionalne pripadnosti – 62% žrtava i 75% učinilaca, ali ima i pripadnika/ca manjina (mađarske, bošnjačke i jedna žrtva iz romske manjine) – 38% žrtava i 25% učinilaca.

U neznatno većem procentu su **njihove relacije** bile partnerske (50%) u odnosu na supružničke (44%), ali u znatno većem procentu su bili bivši partneri (62,5%), nego bivši supružnici (28,6%). U 69% slučajeva žrtva je **najavila da će napustiti partnera/muža ili ga je napustila**. U vezi sa razdvajanjem, takođe je značajno i da se u 44% slučajeva pojavio podatak da su jedan od partnera ili oboje **radili i živeli u inostranstvu**, neposredno pre ubistva ili ranije. Tri žene su radile u inostranstvu (dve su očekivale od svojih muževa da im se pridruže). Partneri su imali **zajedničku decu** u 31% slučajeva.

Prethodni brak ili vanbračna veza spomenuti su u jednakom procentu i za žrtve i za učinioce – 44%, i određeni broj i žrtava i učinilaca imao je decu iz tih brakova i veza – u 50% slučajeva spomenuta su **deca koja nisu zajednička**.

Novo partnerstvo nakon raskida žrtve i učinioca, spomenuto je za jednu ženu (6%) i za tri (19%) učinioca.

Mentalne poteškoće u vidu depresije, agresivnosti, patološke ljubomore, opsesivnosti, paranoidnosti i/ili zloupotrebe alkohola, navedene su za 50% učinilaca, ali su svi (osim jednog) bili funkcionalni, ne pominju se prethodno lečenje niti dijagnoza mentalne bolesti, bolesti zavisnosti ili poremećaja ponašanja. U 81% slučajeva učinilac je **pokazivao kontrolišuće ponašanje prema žrtvi**. Svega za 12% žrtava (dve žene) pisalo je da su se neprikladno ponašale odnosno imale više partnera i konzumirale alkohol (za jednu je njen otac govorio da je imala psihičke probleme), a jedna žena je bolovala od raka (starija žena, koju je muž ubio i počinio suicid navodno da joj/im olakša muke). Nadalje, u 37,5% slučajeva, **učinioci su imali istorijat nasilja** (u 25% slučajeva nema podataka). U 25% slučajeva, u medijima je pisalo da je učinilac **pretio samoubistvom pre događaja**, a u 37,5% slučajeva da je **pretio oružjem žrtvi ili drugim osobama**. U 31% slučajeva, učiniocima je bilo **dostupno oružje budući da su bili pripadnici policije ili vojske, lovočuvari ili lovci** (u 12% slučajeva nije bilo podataka o dostupnosti oružja). U 56% slučajeva, zabeleženo je da je **učinilac bio nasilan prema žrtvi i pre ubistva**. Za žrtve je još značajno da je u 44% slučajeva u medijima pisalo da su osećale **intenzivan strah od učinioca**.

b. Karakteristike kriminogene situacije

Osnovno obeležje femicida–suicida vatrenim oružjem, koje se pokazalo različito u odnosu na obeležja femicida, jeste **mesto na kojem su se dešavali** – u većem procentu su se dešavali u gradu (69%), nego u selu (31%), i u većem procentu u javnom prostoru (56%), nego u privatnom (44%), za razliku od femicida i femicida vatrenim oružjem koji se dešavaju više u privatnom prostoru. Femicidi–suicidi su se dešavali ispred zgrade žrtve, na nasipima reka, hipodromu, u kaficima, automobilima, što je delom rezultat činjenice da su se u većem procentu događali u partnerskim i bivšim relacijama, te učinilac i žrtva nisu živeli zajedno, ali je i moguća svojevrsna poruka javnosti: „Ako nisi moja – nećeš biti ničija!”⁸⁸ Ovaj nalaz ukazuje na potrebu da žrtve budu zaštićene u javnom prostoru.

Najveći broj slučajeva desio se u **administrativnim regionima Vojvodini (37,5%) i Šumadiji i Zapadnoj Srbiji (31%)**, a manji u Južnoj i Istočnoj Srbiji (19%) i Beogradu (12,5%). Vojvođanska mesta (Šid, Bečej, Zrenjanin, Subotica) prednjače i po broju samoubistava.⁸⁹

U najvećem procentu **korišćeno oružje** bilo je pištolj (87,5%) – *tetejac* (Zastava M57, poluautomatski, 7,62 x 25 mm), CZ 7,65 (Zastava M70, poluautomatski), *browing* (9 mm, poluautomatski), *škorpijon* (Zastava M84, automatski pištolj) i *magnum* 357. Samo u dva slučaja nije korišćen pištolj, već su upotrebljeni puška i bomba. U **62,5% slučajeva nije bilo podataka o vlasniku oružja**, u 18,8% bilo je u vlasništvu učinioca (lovačka puška i pištolj), i u istom procentu u vlasništvu nekog drugog (oca i tasta). Oružje je u **nelegalnom posedu** bilo u 44% slučajeva, u legalnom 31% oružja, a nema podataka za 25% slučajeva.

Žrtve su ubijene najčešće hicem/hicima u glavu (dva hica) i u **grudi**. U tri slučaja pucano je u njih iz pištolja više puta – 4, 5 i 11 puta (bilo je više žrtava). **Samoubistvo je gotovo u svim slučajevima bilo počinjeno istim vatrenim oružjem, hicem u slepoočnicu (jedan u usta)**. Samo u jednom slučaju učinilac je počinio samoubistvo vešanjem.

U **najvećem procentu ubijena je samo partnerka i deca nisu prisustvovala samom činu ubistva**. Samo u dva slučaja ubijene su i druge osobe – roditelji žrtve i brat žrtve, a u dva slučaja ubistvu su prisustvovala deca.

Samo u jednom slučaju **žrtva je prijavila da nasilnik krši mere zabrane kontaktiranja i prilaska, neposredno pre tragedije**, a u ostalim slučajevima nasilnici nisu bili prijavljeni (u dva slučaja nema podataka). **Samo u dva slučaja postojale su prijave nasilja u porodici / proganjanja institucijama u Srbiji**. Dodatno, u jednom slučaju postojala je prijava učinioca za nasilje/proganjanje u inostranstvu i u jednom slučaju je bivša supruga (a ne trenutna partnerka) prijavila učinioca za nasilje u porodici.

Analizirani slučajevi femicida–suicida su se **gotovo u podjednakom broju dešavali u godinama u kojima je rađena analiza medija** – 2019. – četiri, 2020. – pet, 2021. – četiri, 2022. – tri. **Najčešći mesec dešavanja femicida–suicida** bio je decembar – tri slučaja, po dva slučaja su se desila u januaru, maju, julu i septembru, i po jedan slučaj u junu, oktobru i novembru. **Dani u kojima se dešavao femicid–suicid jesu ponedeljak i utorak** (po četiri slučaja), subota (tri slučaja), u sredu i petak – po dva slučaja, u četvrtak jedan, i niti jedan u nedelju. **Vreme femicida–suicida** bilo je ili ujutru do 12 h (44%) ili popodne od 12 do 18 h (44%).

⁸⁸ Dostupno na: [AKO NISI MOJA, NEĆEŠ BITI NIČIJA: Ovo su poslednje reči ubice pre nego što je usmrtio ženu ispred frizerskog salona u Boru \(kurir.rs\)](#).

⁸⁹ Dostupno na: [Ovaj mali grad, sa samo 32.000 stanovnika, drži NAJNESLAVNIJI REKORD u Srbiji. Niko ne zna ZAŠTO \(blic.rs\)](#).

6.

**PREPOZNAVANJE
RIZIKA ZA
FEMICID-SUICID
VATRENIM
ORUŽJEM**

U ovom poglavlju analizirani su rizici za femicid–suicid počinjen vatrenim oružjem u intimnim relacijama koji su identifikovani kroz analizu medija, fokusne grupe sa predstavnicima/ama ključnih institucija (PU, OJT, CSR) i intervjuue (jedan intervju iz medija) sa dve žene koje su preživela nasilje u porodici (jedna je preživela oružani napad) čiji su partneri počinili samoubistvo. Cilj je bio da se **identifikuju specifični rizici za ovu vrstu femicida**, upoređivanjem sa rizicima koji se pominju u literaturi za druge vrste femicida, posebno femicida počinjenih vatrenim oružjem koji nisu praćeni samoubistvom učinioca.

U teorijskom okviru već su istaknuti bezbednosni rizici za femicid počinjen vatrenim oružjem u partnerskim relacijama iz literature, a ovde će kratko biti prikazani **rizici koji se pojavljuju u medijskim izveštajima**, uz napomenu da novinari/ke o njima nisu pisali kao o rizicima, već o okolnostima događaja. **Pristup vatrenom oružju**, bez obzira na to da li je u legalnom ili nelegalnom posedu, kao i **rad u službama ili hobi koji podrazumevaju posedovanje oružja**, najznačajniji su rizici za ovu vrstu femicida. **Istorijat nasilja** u porodici ili intimnom partnerskom odnosu, takođe se navodi u medijskim izveštajima.

Jedan od najučestalije navođenih rizika je **napuštanje partnera, planiranje ili najava napuštanja**. U izveštajima je često navođeno da jedan ili oba partnera **rade ili su radili u inostranstvu**, što može biti u vezi sa rizikom od napuštanja. Najučestalija pominjana okolnost je **ljubomora i različite vrste kontrolišućeg ponašanja** učinioca prema žrtvi, prisutne u 81% analiziranih slučajeva. Ona je nakon razdvajanja žrtve od učinioca često praćena upornim pozivima, sačekivanjem, uhođenjem, čak i proganjanjem, često ju je videla žrtvina okolina, članovi porodice, prijatelji i susedi, ali je retko prijavljivana institucijama. **Mentalni problemi učinioca** nasilja takođe su često navođeni u medijskim izveštajima, i to najčešće konzumiranje alkohola, druge psihičke smetnje i retko invaliditet. U samo četiri slučaja mediji izveštavaju da su postojale **pretnje samoubistvom**.

Mediji navode i prisustvo **straha kod žrtve**, a uglavnom ne pominju **jaz u godinama između učinioca i žrtve** (iako u svim izveštajima navode godine oba aktera). **Prisustvo (zajedničke) dece** izvršenju femicida–suicida vatrenim oružjem, rizik koji se nalazi u literaturi, nije bila karakteristika analiziranih slučajeva (najveći broj partnera nije imao zajedničku ili uopšte nije imao decu, ili su deca bila odrasla i imala svoje porodice, a tamo gde je bilo dece, ona obično nisu bila prisutna pri izvršenju, nije bio relevantan potencijalni sukob oko poveravanja dece, nisu postojale pretnje ili povrede dece).

Profesionalci/ke koji rade u institucijama naveli/e su sledeće rizike koji kod njih „pale crvene lampice“: kao najznačajniji navode se **posedovanje oružja** (neki ovu okolnost povezuju sa informacijom da li je učinilac bio na ratištu i da li postoje simptomi posttraumatskog stresnog poremećaja), činjenica da li je **ranije bilo prijava nasilja** ili učinioci imaju **kriminogenu istoriju**, kao i da li se **žrtva plaši učinioca** (opisuje se i kao uznemirenost žrtve, ali i kao nesklad između verbalnog i neverbalnog sadržaja, i kao „zaleđeni“ strah). Ukazuje se i na to da kada „rizik dođe u crvenu zonu, percepcija žrtve je netačna, ona se adaptirala na nasilje, minimizira ga jer želi da preživi, ne može da veruje da će da je ubije, tu mi stupamo na scenu“.

Problem sa zavisnošću (konzumiranje alkohola i droge) takođe se procenjuje kao ozbiljan rizik (uz dodatak da je reč o „ogromnom klasteru“ te nije jasno kako tretirati taj indikator). Isto važi i za **mentalne teškoće i poremećaje** (pominju se poremećaji prilagođavanja, depresivnost, akutni stresni poremećaj, granični i bipolarni poremećaji, paranoje i psihoze,

ali ne uvek i dijagnostikovane i lečene), često udružene sa drugim materijalnim i socijalnim problemima.

Kao indikatori visokog rizika navode se (ne uvek spontano) i **ljubomora, kontrola i „potpuna fiksacija“** učinioca na vezu sa žrtvom, sa kojima ide i **proganjajuće ponašanje** učinioca ili **pretnje ubistvom i samoubistvom** (a ukazuje se i na činjenicu da se neka ponašanja potpuno zanemaruju, kao što su preteće poruke na društvenim mrežama, posebno kada nisu eksplicitnog sadržaja; ili se normalizuju verbalne pretnje, čak i one izrečene pred predstavnicima institucija). U opisu proganjajućeg ponašanja izdvajaju se i **uobičajene faze** „akt vezan za reči, da li je pretio, potom oštećenja imovine, treća faza napad na telo, to je u praksi neizostavna linija“, koju nije uvek lako dokumentovati i dokazati. **Najava, napuštanje partnera ili pokretanje postupka razvoda** vide se kao indikator povećanog bezbednosnog rizika, ali ne uvek sasvim jasno (jer se napuštanje nasilnika i razvod vide kao željeni cilj za okončanje nasilja).

Stručnjaci/kinje izdvajaju i **stav oštećene** kao značajan faktor koji utiče na rizik („ne možemo da čuvamo njene interese, ako ona neće“), što se obično povezuje sa odbijanjem žrtava da prijave nasilje i da svedoče u krivičnim postupcima ili da „poštuju“ mere zaštite („nema potencijalne sankcije za žrtvu koja ne poštuje mere zaštite, kao da joj uzimamo sva prava, sistem će uraditi sve za nju, a šta ako ona neće ili ne poštuje mere, mora da bude neka odgovornost“), što pokazuje da postoji nerazumevanje dinamike i karakteristika partnerskih odnosa u kojima postoji nasilje.

Trebalo bi imati u vidu i to da **najveći procenat slučajeva femicida–suicida nije prijavljen institucijama i da mnogi profesionalci/ke nisu imali/e prilike da rade na ovim slučajevima, te se njihova zapažanja odnose na nasilje u porodici i femicid generalno**: „Nemamo to što vi tražite. Ne možemo da izdvojimo iz Integrala slučajeve po određenim kriterijumima, ali mi ih pamtimo i dugo držimo [otvorene predmete], iako ne dočekamo sudske odluke do kraja. Zadnjih godina je više upotrebe noža, jer se radi procena posedovanja oružja odmah po prijavi nasilja – to nije propušteno ni u jednom slučaju.“

Predstavnici/e institucija ističu **značaj svog iskustva**, pored korišćenja „liste rizika“ (koja se stalno produžava) u proceni bezbednosnih rizika kod prijavljenih slučajeva nasilja prema ženama i nasilja u porodici.⁹⁰ Neki od njih navode da „nema ključa za rešenje, nema kvantifikacije, šta to znači, reč je o proceni svakog pojedinca“, ili „procenjujem u skladu sa dostupnim informacijama, ali ne možete uvek imati sve, uvek će biti neki priliv [podataka] koji utiče na povećanje ili sniženje rizika“, ili „kod centra za socijalni rad, policije i tužioca procena se svodi na ‘dubok’ razgovor, šta nam ona kaže i način na koji kaže, to je splet raznih varijabli“. Ističe se i da „procena rizika nema uvek prediktivnu vrednost, neke slučajeve nismo stigli ni da procenimo, a sve što smo mogli znati nije ukazivalo da će se desiti femicid ili samoubistvo“.

⁹⁰ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici u čl. 16 navodi sedam specifičnih rizika o kojima se naročito vodi računa“. Posebni protokol o postupanju policijskih službenika u situacijama nasilja u porodici sadrži 14 specifičnih rizika. Ovim i drugim „listama rizika“ kroz praksu se dodaju i drugi relevantni rizici, te su liste sve duže, što je podsetnik i doprinosi sistematičnosti sagledavanja, ali ne mora i ne može doprineti prepoznavanju specifičnih obeležja konkretnog slučaja i verbalnih i neverbalnih utisaka i iskustava profesionalaca u kontaktu sa žrtvama nasilja.

Drugi pak ukazuju na to da je upravo ovo slaba tačka i zabluda i da „mnoge naše kolege u centrima, sigurnim kućama, policiji ili tužilaštvu **ne razumeju da taj događaj nije izolovani incident**, već indikator sistema zlostavljanja koje je postojalo, nije se desilo sada prvi put – bilo ga je, naše je da ispitamo i da dokažemo kakvo je nasilje bilo, taj sistem njegovih uverenja, ponašanja, obrazaca, mora da je postojao, u 95% slučajeva kada smo mi došli da postupamo bilo je već svega“. Pravnici zapažaju da se ubistva kod nas ne dešavaju planirano (sa predumišljajem, odnosno direktnim umišljajem), već je češće ubistvo „u jednom trenutku, u jednom incidentu“, a neki dodaju da nije moguće istaći „crvene zastavice“, „negde je bilo najave, negde nije, najčešće isti modus ponašanja – prilično dugotrajno nasilje, gde i žrtva kaže ‘kada me nije ubio do sada, neće ni sada’“.

Iz pozicije preživele žene koja je bila 16 godina u braku rizici se mogu videti, ljubomora, kontrola, ali ne odmah („sve je prvo divno, onda kreće sa ljubomorom, ne možeš da radiš...“) i postoji dosta razloga da se ostane ili vrati u odnos („verovala sam mu, onda je došlo dete...“), posebno ako ne postoji podrška roditelja i porodice („to je najgore što može da vam se desi“). Kada se **nasilje pojačava, dešava pred decom ili pred drugima**, partner je **sve češće pijan**, ona je sve više **uplašena od posledica, preti** da će je izbaciti iz kuće, da će uzeti decu („zna da mi je to najslabija tačka“), da će je ubiti („to su sve bili znaci“). Međutim, osećaj vlastite „kontrolne“ opasne situacije postoji dok može da vidi učinioca („kada sam otišla ja ga nisam videla, nisam imala kontrolu, nisam znala šta može da uradi, to povećava strah“).

Žena koja je bila u emotivnoj partnerskoj vezi dve godine potvrđuje da „na početku je sve bilo super, sve je išlo lepim tokom, preselila sam se kod njega, a onda je postajalo sve lošije“, „krenulo je sa prvim svađama, pa je prestao da bude nežan, pa je počeo da pije, mnogo, mnogo više nego što je to normalno“. Teško je bilo odmah prekinuti vezu jer ona nije prepoznavala znake partnerovog nasilja, ali i zbog ulaganja u tu vezu. „On je meni pokazivao znake koje ja nisam prepoznavala, zato što ja nikada nisam bila sa nekim takvim i prosto nisam uopšte imala, nisam znala šta da radim sa tim, šta mi se dešava, i toliko sam uložila u tu vezu i emocija i vremena i svega da nisam želela da to odbacim tek tako.“ **Opisala je i doživljaj žrtve i zašto teško napušta partnera:** „Žrtva tog nasilja smatra da je nedostojna, da nema gde da ode, da nikad više neće biti voljena, da niko je neće podržati, pa šta će ona sada da radi, kako će ispočetka.“ Donela je **odluku da izađe iz veze** prvi put kada su svađe eskalirale u nasilje (partner ju je pretukao), mada je tri dana bila u šoku i tek nakon toga pozvala roditelje, koji reaguju odmah i podržavajuće. Dve nedelje on je **dolazio svaki dan** na njen posao, molio je da se vrati, a onda je **prestao** sa dolascima. Pomislila je da je razumeo i prihvatio da se ona neće predomisli. Došao je na njen dodatni, popodnevi posao, poslednji radni dan, čekao je da ostane sama (što znači da ju je pratio), ušao je i **bez reči pucao u nju** (ispalio je četiri metka), a onda u sebe.

Prva žena kaže da je **samoubistvo bilo planirano** („ja imam desetine njegovih fotografija sa omčom, ceo plan, sve kao po knjizi, to je trajalo mesecima“), učinilac je o tome govorio i sa drugima, ali mu nisu verovali („mislili su da je toliko bespomoćan, nema nijedan argument da me vrati, da je bezobrazan, da hoće da se uplašim za njega, da ga spasem“). Bilo je neizvesno samo to da li će izvršiti i ubistvo, nje ili dece, čega se još više plašila.

Smatra **da je preživela jer je slušala unutrašnji glas** („osećaj iz stomaka“), jer „ja stalno gledam nekoliko koraka unapred“. Bilo je dosta **preispitivanja vlastitih odluka i snaga** („nekada se pitam da li je to hrabrost ili ludost, nemam podršku, pa vučem ‘dve prikolice’

da li ću moći (...) analiziram, pitam se da li će mi deca biti gladna, pa vidim i sada pitam za svaki dinar (...) uvek ti govori da si nesposobna“). **Osećaj krivice je nije vraćao u odnos** („nisam krivila sebe, ali sam se pitala da li sam mogla još nešto da učinim, svaki put kada sam zvala policiju nisam da bi ga zatvorili, već da mu pomognu...“). Imala je **plan** „uvek pet koraka ispred“ i **veru u sebe**, čak i kada stvari ne idu po planu govorila je „ne vidiš zašto je to dobro, shvatićeš“. Iz perspektive preživele ne može da kaže zašto je čekala da ga napusti 16 godina, „uradila sam to kada sam bila spremna, tada je došao trenutak“. **Osećanje besa** može da pomogne, jer je strah parališući. Bilo je važno da **ostane povezana sa decom** („da on ne može da uđe u naš odnos“). Druga žena kaže da je tog dana preživela jer je nakon prvog pucnja **instinktivno prišla partneru i počela da se rve sa njim i bori za život**, ali i zato što je imala sreće. Takođe je istakla i da žena treba da napusti vezu na prvi znak nasilja.

U planiranju prevencije slučajeva femicida–suicida vatrenim oružjem, značajan je uvid svih aktera da se radi o procesu nasilja koje vremenom eskalira, kao što i ubistvu i samoubistvu učinioca često prethode njegovo razmišljanje i pretnje ubistvom i samoubistvom. Prijava nasilja institucijama dešava se u jednoj tački preseka tog procesa, važno je da i profesionalci/ke i potencijalne žrtve prepoznaju znake u ranoj fazi pre nego što dođe do eskalacije, i preduzmu neophodne korake prevencije kroz institucije ili/i specijalizovane organizacije. Takođe je važno i razumevanje zašto potencijalna žrtva ne napušta partnera – zbog ulaganja u vezu (emocija, vremena, zajedničke dece, sredstava i sl.), neprepoznavanja ranih znakova nasilja, osećaja da je nedostojna, da neće dobiti podršku okoline, straha od nepoznatog i da mora sve ispočetka, ali i osećaja da ima kontrolu nad učiniocem dok može da ga vidi znajući u kakvom je stanju.

Više autora govori o **značaju posmatranja „procesne perspektive ubistva intimnog partnera“**⁹¹ ili **„vremenskoj liniji femicida u partnerskoj relaciji“**.⁹² Prvi autori govore o tri faze: 1) pre ubistva (faza „izgradnje“) koju karakterišu posesivnost i nasilničko ponašanje učinioca, zloupotreba alkohola i droge, mentalni problemi i strah od budućnosti, često povezani sa razdvajanjem; 2) promena projekta – osećaj odbačenosti i ljubomora dovode do odluke na ubistvo; i 3) posle ubistva – priznanje krivice, ali minimiziranje odgovornosti. „Vremenska linija“ obuhvata osam faza: 1) istorija odnosa: kriminalni dosije, optužbe (bez obzira na to da li je reč o nasilju, proganjanju ili drugim vrstama kriminalnog ponašanja); 2) ponašanja u ranoj fazi veze: rana posvećenost (naglašavanje intenziteta povezanosti, naglašena odanost, veza prebrzo postaje ozbiljna, rano se inicira zajednički život/brak, trudnoća i slično); 3) ponašanja u vezi: markeri rizika; 4) potencijalni okidač ubistva: razdvajanje, loše zdravlje, finansijski problemi, pretnje ili glasine; 5) eskalacija – učestalost, ozbiljnost, uhođenje, upornost; 6) promena u razmišljanju – poslednji pokušaji pomirenja, žrtva ne odgovara na pretnje; 7) planiranje – kupovina oružja, kopanje grobova, manipulativni sastanci, pisma, organizovanje papira; i 8) ubistvo – ubistvo/samoubistvo, priznanje, nestala osoba, poricanje, nesreća, više žrtava.⁹³ Sličnosti sa nekim od karakteristika navedenih faza ili „vremenske linije“ mogu se uočiti i u karakteristikama slučajeva femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem iz analiziranog uzorka, kao i iz iskustva profesionalaca/ki i preživelih žena.

⁹¹ Enander et al., „The killing and thereafter: intimate partner homicides in a process perspective“, part II, *Journal of Gender-Based Violence*, vol XX, no XX, 2021, 1–17, DOI: 10.1332/239868021X16317122802413, p. 59.

⁹² Monckton Smith, J., „Intimate Partner Femicide: Using Foucauldian Analysis to Track an Eight Stage Progression to Homicide“, *op. cit.*, pp. 1274–1280.

⁹³ *Ibid.*, pp. 1267–1285.

7. INSTITUCIONALNI ODGOVORI

Nasilje prema ženama u porodici i u intimnim partnerskim odnosima predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava i oblik diskriminacije žena. **Ključni međunarodni dokumenti koje je Srbija ratifikovala** obavezuju na preduzimanje dužne pažnje u preveniranju, zaštiti i podršci žrtava, sprovođenju odgovarajuće istrage i srazmernog kažnjavanja, uključujući i nadoknadu štete žrtvi, te u merama koje obezbeđuju koordinaciju, saradnju, dovoljna finansijska sredstva i odgovarajuće evidencije i istraživanja pojave.⁹⁴ I međunarodni pravni okvir u vezi sa posedovanjem (držanjem, nošenjem i korišćenjem) oružja i kontrolom naoružanja obavezuje Republiku Srbiju,⁹⁵ a za ovu oblast relevantni su i međunarodni dokumenti koji traže veće učešće žena u odlučivanju, posebno u vreme i nakon oružanih sukoba, što se uočava kao rizik za zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja.⁹⁶

Zakonodavni okvir za prevenciju i zaštitu žena od nasilja u intimnom partnerskom i porodičnom okviru rodno je neutralan, a od 2002. godine unapređivan je u više navrata. Čine ga **Krivični zakonik Republike Srbije**,⁹⁷ **Porodični zakon**⁹⁸ i od 2016. godine **Zakon o sprečavanju nasilja u porodici**.⁹⁹ Potonji je regulisao hitnu zaštitu na neposrednu opasnost od nasilja, procenu rizika, specijalizaciju predstavnika nadležnih institucija, obavezno prijavljivanje svake sumnje na nasilje, razmenu informacija na dnevnoj osnovi, obaveznu koordinaciju i saradnju, izradu individualnog plana zaštite i podrške, formiranje jedinstvene i centralne evidencije, kao i kaznene mere za nepostupanje stručnjaka. Takođe, predviđeno je i redovno praćenje primene zakona i predlaganje mera za unapređenje, stavljeno u nadležnost Vladinom **Savetu za suzbijanje nasilja u porodici** (koji do sada nije javno objavljivao izveštaje, analize i eventualne predloge za unapređenje prakse). Iako zakonski okvir nije u potpunosti usaglašen sa standardima međunarodnih ugovora,¹⁰⁰ istraživanja i analiza prakse ukazuju na to da se **najveći problemi kriju u neujednačenoj primeni postojeće regulative**, što potvrđuju i tri posebna izveštaja zaštitnika građana (u periodu 2016–2022. godine).¹⁰¹ Vrsta i sadržaj propusta ukazuju **na nerazumevanje pojave, nedovoljno znanje i obučenost** za procenu bezbednosnih rizika, kao i za uspostavljanje veze između rizika i individualnog plana mera

⁹⁴ Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, *Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori*, br. 11/1981 i Opšte preporuke br. 19 i br. 35; Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori*, br. 12/2013.

⁹⁵ Zakon o potvrđivanju Ugovora o trgovini naoružanjem, *Službeni glasnik RS*, br. 14/2014.

⁹⁶ Kao što je Rezolucija 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, dostupna na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf>, na osnovu koje je Republika Srbija uspostavila strateški i akcioni okvir delovanja (više o ovoj temi videti u: Konstantinović-Vilić et al., 2021, str. 35–37).

⁹⁷ Krivični zakonik Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 11/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

⁹⁸ Porodični zakon Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.

⁹⁹ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, *op. cit.*

¹⁰⁰ GREVIO izveštaj o bazičnom postupku procene stanja Srbija, 2020. Dostupno na: https://www.rodnavnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2021-01/GREVIO_Izvestaj%20o%20bazičnom%20postupku%20procene%20stanja_Srbija.pdf; Komitet CEDAW, Zaključna zapažanja na Četvrti periodični izveštaj Srbije o primeni Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, 2019. Dostupno na: <https://www.minljmpdd.gov.rs/lat/medjunarodni-ugovori-konvencija-CEDAW.php>.

¹⁰¹ Zaštitnik građana, 45 sistemskih preporuka za postupanje nadležnih u slučajevima nasilja nad ženama, 2016. Dostupno na: <https://ombudsman.rs/index.php/2012-02-07-14-03-33/4833-2016-07-28-08-59-32>; Posebni izveštaj Zaštitnika građana o radu grupa za koordinaciju i saradnju na području Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, 2020. Dostupno na: <https://ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebni-izvestaji/6804-p-s-b-n-izv-sh-z-sh-i-ni-gr-d-n-r-du-grup-z-rdin-ci-u-i-s-r-dnju-n-p-druc-u-gr-d-b-gr-d>; Posebni izveštaj Zaštitnika građana o radu grupa za koordinaciju i saradnju na području Višeg javnog tužilaštva u Nišu, 2022. Dostupno na: <https://www.ombudsman.rs/attachments/article/7518/Poseban%20izvestaj.pdf>.

zaštite i podrške za žrtvu i njegovog sprovođenja u delo, uključujući i praćenje efekata plana mera i njihovu reviziju kada promenjene okolnosti to zahtevaju.

Zakon o oružju i municiji usvojen je 2015. godine i od tada dva puta menjan¹⁰² (a krajem 2022. godine Ministarstvo unutrašnjih poslova ponovo je stavilo na javnu raspravu Nacrt izmene i dopuna Zakona o oružju i municiji).¹⁰³ Za ovu oblast relevantni su i **Zakon o policiji**¹⁰⁴ i **Zakon o divljači i lovstvu**.¹⁰⁵

Kada je reč o **podzakonskim određenjima u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem**, ona su uspostavljena u periodu 2010–2022. godine bez nužne hijerarhije i razumevanja specifičnih svojstava pojave i opštih principa koji organizuju postupanje nadležnih službi.¹⁰⁶ Takođe, **ostajala su bez delotvorne primene**, čemu su doprineli neodgovarajući ljudski, tehnički i finansijski resursi, kao i potpuno neodgovarajući sistem praćenja realizacije i procene ostvarenih rezultata. Tako je i najnoviji **strateški dokument za period 2021–2025. godine još bez Akcionog plana**, a čitav niz mera relevantnih za prevenciju i zaštitu od nasilja, uključujući i femicid i femicid praćen suicidom učinjen vatrenim oružjem ostao bez operacionalizacije i realizacije.¹⁰⁷

Analiza dopisa od strane relevantnih institucija (PU, OJT, CSR) u kojima su traženi podaci o slučajevima femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem identifikovanih u medijima, **pokazala je da ovi slučajevi u najvećem procentu nisu bili poznati institucijama** (75%). U određenom broju slučajeva neko iz porodice je bio na evidenciji centra za socijalni rad (31%), ali ne zbog porodičnog nasilja koje je učinilac femicida–suicida činio. Samo u četiri slučaja (25%), učinioci su bili prijavljeni za proganjanje ili nasilje, dvojica za proganjanje žrtava i dvojica za nasilje (jedan i za ubistvo) u porodici ili partnerskoj relaciji. Tako da je moguće prepoznati tri obrasca u odnosu na **prijavlivanje slučajeva nasilja u porodici ili proganjanja od strane partnera relevantnim institucijama i njihovom reagovanju**: 1) slučajevi „ispod radara“; 2) slučajevi „crvena zastavica“; i 3) slučajevi „profesija kao rizik“.

U slučajevima „ispod radara“ postoje tri podgrupe: slučajevi koji su prošli neopaženo – i prijateljima i komšijama i institucijama; slučajevi u kojima su i porodica i zajednica prepoznali nasilnika ali ga niko nije prijavio institucijama; i slučajevi u kojima je nasilnik takođe svima bio poznat i nije bio prijavljen, ali je neko od članova porodice bio korisnik/ca usluga institucija.

¹⁰² Zakon o oružju i municiji, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2015, 10/2019 i 20/2020.

¹⁰³ Poziv je dostupan na: <https://bit.ly/3YN2owg>.

¹⁰⁴ Zakon o policiji, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018. Krajem 2022. godine MUP je izradio novi Nacrt Zakona o unutrašnjim poslovima, koji je u januaru 2023. povučen iz javne rasprave, a MUP je otvorio novi, drugi krug konsultacija sa predstavnicima civilnog sektora koji su uputili veliki broj kritika na Nacrt.

¹⁰⁵ Zakon o divljači i lovstvu, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2010 i 95/2018 (Više o zakonskim rešenjima u vezi sa ovim pitanjem videti u: Konstantinović-Vilić et al., *Nasilje u porodici i zloupotreba vatrenog oružja*, op. cit., str. 37–st).

¹⁰⁶ Reč je o Opštem i posebnim protokolima, kao i o strategijama i akcionim planovima.

¹⁰⁷ *Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021–2025. godine*. Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-sprečavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zenama-i-nasilja-u-podoci-za-period-2021-2025-godine>.

U tri slučaja u kojima su prijatelji i komšije bili iznenađeni tragedijom, učinioци nisu viđeni kao kadri da učine zločin. Jedan je opažan kao depresivna osoba, drugi kao fina osoba koja nije pričljiva, i treći kao brižna osoba. Međutim, u jednom slučaju učinilac je bio depresivan i nagoveštavao je da će se ubiti, u drugom slučaju učinilac je govorio komšinici da je najbolje da se „oboje ubiju (žena i on) pošto su jako bolesni i vezani jedan za drugog“. U sva tri slučaja žrtva i učinilac su bili u braku, u starijim srednjim godinama (u rasponu 55–62 godine, a jedan bračni par baš u kasnim godinama – 83 i 85 godina). Dva bračna para imala su odraslu decu, a jedan nije imao dece. Takođe, nisu bili baš dobro poznati komšiluku. Jedan stariji bračni par je izbegao iz Hrvatske i sagradili su svoju kuću, i živeli prilično usamljeno. Drugi bračni par se doselio u zgradu pre nekoliko godina i iznajmili su celu vertikalnu u zgradi i komšiluk je malo znao o njima. Treći bračni par je bio razdvojen budući da je žena radila kao gerontodomačica u Nemačkoj poslednjih godinu dana. Institucije teško mogu da identifikuju ove slučajeve, eventualno zdravstvene ustanove, te bi preventivne aktivnosti ovde imale najveći značaj.

Tri slučaja u kojima su porodica i prijatelji uočavali „bolesnu“ i „opsesivnu“ ljubomoru kod učinilaca, u dva slučaja i nasilje (sestra žrtve je izjavila „toliko se izživljavao nad njima da su deo života zaista proveli u horor filmu“) i alkoholizam u jednom slučaju, niko nije prijavio institucijama. U sva tri slučaja je bilo napuštanja partnera – jedna žena je otišla kod majke pa se vratila i opet je nameravala da napusti učinioца, druga je prekinula vezu pred odlazak partnera u Norvešku, treća je radila već 20 godina kao bejbisiterka u Austriji. Dve veze su bile partnerske, a jedna bračna. Nema zajedničke dece (u jednoj relaciji imali su slepog sina, ali je umro). Žene su bile mlađe – 30, 43 i 46 godina, a dvojica muškaraca starija – 53 i 60, dok je jedan bio tridesetjednogodišnjak. Ovde bi takođe najviše koristile aktivnosti prevencije i angažovanje zdravstvenog sistema.

U četiri slučaja u kojima su učinioци bili zajednici dobro znani nasilnici, opsesivno su proganjali svoje žrtve, i neko od članova porodice je bio prijavljen centru za socijalni rad po drugom osnovu, ali takođe nisu bili prijavljeni institucijama zbog nasilja u porodici. U dva slučaja žrtve su bile korisnice centara za socijalni rad zbog dece (poveravanje deteta, rešenje o imenu), jedna od njih i zbog jednokratne novčane pomoći. Jedna žrtva je bila poznata institucijama zbog psihičkog nasilja prethodnog vanbračnog partnera (zavisnik od narkotika, koji se nalazio u zatvoru u vreme ubistva) sa kojim ima sina. Grupa za koordinaciju i saradnju napravila je plan zaštite za nju i sina. Jedan učinilac je bio poznat institucijama jer je imao sukob sa odraslim sinom iz prethodnog braka koji je negirao nasilje, takođe su njegova prva žena i njihov sin ometen u razvoju koristili novčanu pomoć i usluge dnevnog boravka, centra za socijalni rad. Dva bračna para su imala zajedničku decu, dva vanbračna para imala su decu iz prethodnih brakova. Sve žrtve su napustile svoje partnere. Žene su bile starosti u rasponu od 31 do 47 godina, a partneri od 41 do 57. Razlika u godinama bila je 10 godina i iznad, samo u jednom slučaju sedam. U ovim slučajevima centar za socijalni rad mogao bi da identifikuje nasilje i prijavi nasilnika, ukoliko bi svi radnici/e centra postavljali pitanja o nasilju u porodici u radu sa svim kategorijama korisnika/ca.

U ove, od strane zajednice i naših institucija neopažene slučajeve, spada i slučaj koji bi mogao biti svrstan u **kategoriju „profesija kao rizik“**, u kojem je policijski službenik P. R. (31) ubio bivšu partnerku M. P. (28) i sebe aktiviranjem ručne bombe u autu, na putu između Batajnice

i Stare Pazove. Bili su u ljubavnoj vezi. On je bio u braku i imao je dvoje dece. Upoznali su se u vrtiću u koji je on dovodio svoju decu, a ona bila vaspitačica. Zahvaljujući hobiju bavljenja duborezom postao je naširoko poznat. Često je gostovao u raznim emisijama, a za sebe je govorio da je patrijarhalno vaspitan i da inspiraciju nalazi u komadu drveta, guslarskim pesmama i istorijskim događajima, ali i pravoslavlju. Kolege i prijatelji su ga opazali kao dobrog i sposobnog policajca, poštenog, vrednog, i kao posvećenog oca. Žrtva ga je napustila jer nije hteo da se razvede. Žrtvu su koleginice opazale kao vedru i nasmejanu osobu koja je vešto krila svoje probleme. Sa druge strane, postojao je uočljiv rizik za femicid (osim dostupnosti oružja) jer je učinilac proganjao žrtvu, te je promenila vrtić u kojem je radila.

Nadalje, postojao je i slučaj *nasilja u partnerskom odnosu registrovan u institucijama u inostranstvu, ali ne i u našim institucijama*. B. Š. (30) je pištoljem u kući njenih roditelja ubio bivši suprug E. T. (44), dan pre povratka u Berlin. Osim nje, ubio je i njene roditelje, i ranio njenog brata i njihova dva rođaka. Pobegao je sa mesta zločina, ali kada ga je žandarmerija okružila, pucao je pištoljem sebi u glavu. Desetak godina su živeli u braku, ali su se razveli godinu dana pre tragedije i deca su (ćerka od osam i sin od šest godina) bila poverena majci. Poslednjih godinu dana živeli su na odvojenim adresama u Berlinu. On je dvadeset godina radio u inostranstvu. Komšiluk ga je opazao kao mirnog i povučenog čoveka, iz dobre porodice. Ali je takođe u medijima pisalo i da je bio ljubomoran i da je teško podneo razvod. Učinilac je bio prijavljen kod nadležnih službi u Berlinu, ali u našim institucijama nije. U više navrata izricana mu je mera zabrane prilaska i kontakta. Intervencija centra za socijalni rad nastupila je nakon ubistva, preduzimanjem radnji u cilju starateljske zaštite dece.

Slučajevi „crvena zastavica“ predstavljaju slučajeve nasilja u partnerskom odnosu koje je više puta prijavljivano institucijama, koje su postupale, ali nije bilo saglasnosti u proceni rizika i određivanju mera zaštite, te je femicid–suicid ipak izvršen. Ili su učinioci femicida bili prijavljeni za nasilje u prethodnim partnerskim odnosima: u jednom slučaju nasilnik je čak odležao zatvorske kazne (Okružni sud u Vranju osudio ga je na sedam godina zatvora za prvo ubistvo, a nakon žalbe tužilaštva, Vrhovni sud je kaznu preinačio na devet godina). Drugi je dobio uslovnu osudu sa zatvorskom kaznom od šest meseci sa proveravanjem u toku dve godine, kao i meru zabrane prilaska i komunikacije sa (bivšom) suprugom u periodu od dve godine od pravnosnažnosti presude. U tri slučaja od ukupno četiri radilo se o vanbračnim vezama i postojali su prethodni brakovi / vanbračne veze i deca koja nisu zajednička (u jednom se sumnjalo na partnersku relaciju). Žene su bile starosti u rasponu godina od 27 do 49, a partneri od 47 do 57, razlika u godinama bila je 10 i više (18 i 20, samo u jednom slučaju osam). U svim slučajevima postojali su ljubomora i opsesivno praćenje. Dva učinioca su imala ozbiljne psihičke probleme – agresivnost. U svim slučajevima u pitanju je bilo napuštanje partnera od strane žrtve. U dva slučaja u kojima su institucije postupale povodom proganjanja žrtve od strane učinioca, učinioci su dobijali mere privremene zabrane da kontaktiraju i komuniciraju sa žrtvom. U jednom slučaju je Osnovno javno tužilaštvo donelo službenu belešku o nepostojanju osnova za krivično delo, nakon dobijenog izveštaja Grupe za koordinaciju i saradnju koja je procenila nizak nivo rizika od vršenja nasilja u porodici.

U drugom slučaju učinilac je bio policijski službenik (**slučaj „profesija kao rizik“**) i žrtva ga je dva puta prijavila policiji za proganjanje. Tri sudska veštaka su procenila da ne postoji opasnost od ponavljanja krivičnog dela. Osnovni sud je oba puta odbio da odredi pritvor i pustio je M. M. na slobodu sa merom zabrane prilaska i komunikacije. Kod prve krivične prijave za proganjanje, primenjen je oportunitet, krivična prijava je odbačena i ukinuta je izrečena mera zabrane prilaženja, sastajanja ili komuniciranja. Kod druge krivične prijave za proganjanje, potpisan je sporazum o priznanju krivičnog dela i učinilac je dobio uslovnu osudu – kaznu zatvora od pet meseci u periodu od tri godine. Službeno oružje mu je bilo oduzeto, i oba puta je bio suspendovan. Tri dana pre ubistva bio je prijavljen za kršenje mere zabrane prilaska i komuniciranja. Sud je naveo da nije bilo osnova za krivično delo nasilje u porodici, budući da partneri nisu imali zajedničku decu te nisu tretirani kao članovi porodice.

Slučajevi „profesija kao rizik“ koji su opisani u prethodnim grupama, jedan kao slučaj „ispod radara“ i drugi koji je bio prijavljen u svim institucijama i predstavljao slučaj „crvene zastavice“, podrazumevaju slučajeve femicida–suicida u kojima učinilac ima profesiju koja podrazumeva nošenje oružja – policijski službenik, lovočuvnik, lovac i sl. Službe obezbeđenja u kojima su radili ovi učinioci upravo bi trebalo da rade na prevenciji ovakvih slučajeva.

U fokus grupnim diskusijama sa profesionalcima/kama razmatrano je kako prevenirati ove pojedine obrasce slučajeva femicida–suicida počinjene vatrenim oružjem. Predlozi su se kretali u okviru **pet kategorija**: 1) prevencija; 2) ujednačavanja prakse (i razumevanje mera prema učiniocu nasilja) i koordinacija; 3) dostupnost mera podrška za žrtve; 4) praćenje slučaja; i 5) prikupljanje podataka o slučajevima i njihova obrada radi unapređenja prakse.

U analizi njihovih odgovora poslužićemo se **slikovitim opisom piramide** koji je koristila zamenica javnog tužioca iz Osnovnog javnog tužilaštva (što je slično uobičajenom načinu predstavljanja osnovnih nivoa prevencije). U **osnovi piramide** nalaze se akteri koji igraju najznačajniju ulogu u prevenciji – mediji (autorke dodaju: i obrazovne ustanove). **Mediji su odgovorni za informacije koje oblikuju stavove i ponašanje javnosti**, pri čemu se naglašava njihov negativan uticaj zbog načina na koji pišu o pojavama, posebno što ne ohrabruju žrtve i njihovo okruženje da prijave nasilje i što institucije prikazuju samo u negativnom svetlu. O obrazovnim institucijama se nije govorilo, iako je opštepoznato da su one najvažnije sredstvo primarne prevencije, zbog čega bi edukativni programi na svim nivoima mogli da unaprede razumevanje i prevenciju rodno zasnovanog nasilja.¹⁰⁸

Srednji deo piramide čine nadležne institucije – policija, centar za socijalni rad i tužilaštvo (koji su najčešće pod pažnjom javnosti, nadzora i kontrole), ali se ističe da se njihova odgovornost ne može sagledati izolovano od aktera iz osnove i vrha piramide, kao i aktera iz iste ravni delovanja (zdravstvene ustanove sa specijalističkim psihijatrijskim službama). **U ovom delu upadljivo izostaju predstavnici zdravstvenih ustanova**, za koje svi sagovornici/e potvrđuju da sa njima ne postoji nikakva saradnja, a koja bi bila važna. Nešto iznad srednjeg sloja piramide su opšte bolnice, psihijatri i neuropsihijatri, sa kojima je saradnja slaba, te

¹⁰⁸ Pulimeno et al., “School as ideal setting to promote health and wellbeing among young people”, *Health Promot Perspect*, 10(4), 2020, pp. 316–324, doi: 10.34172/hpp.2020.50. PMID: 33312927; PMCID: PMC7723000.

sudski veštaci, čije su procene po mišljenju učesnika/ca neretko pogrešne, ali uticajne u smislu onemogućavanja realizacije određenih institucionalnih mera. Dakle, srednji nivo piramide je najsloženiji, premrežen efektima delovanja ili nedelovanja i iz osnove piramide (neizgrađena kultura odnosa prema nasilju uopšte i u segmentu bliskih relacija), i iz njenog srednjeg dela (okrnjena sektorska saradnja), i iz vrha piramide (izveštaji veštaka).

Veliku frustraciju izazivaju nalazi psihijataru za učinioce u alkoholisanom stanju ili sa mentalnim problemima i bolestima (da je „lice uračunljivo i da može da shvati značaj svojih dela“), kao i činjenica da je nedelotvorno pozivanje na odredbe Zakona o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama (po kojima takva lica mogu biti zadržana u zdravstvenoj ustanovi protiv svoje volje).¹⁰⁹ Učesnici/e ističu da se učinioци koji prete ubistvom ili samoubistvom uvek šalju na psihijatrijsku procenu, ali da se vraćaju sa izveštajem da nisu skloni suicidu (da retko bivaju zadržani, čak ni radi produbljene dijagnostike). Trebalo bi imati u vidu da ovakve pretnje ne moraju nužno da odražavaju, u trenutku u kojem se javljaju, duboke suicidalne namere, već mogu da predstavljaju i vrstu manipulacije, zbog čega bi bilo važno da budu procenjene u odnosu na dinamiku partnerskog odnosa i nasilja (a ne samo na individualnom nivou kao ekspresija suicidalne namere), te da budu tretirane kao ozbiljan upozoravajući faktor za prethodno ubistvo partnerke. Međutim, problem neuspešne saradnje sa zdravstvenim ustanovama postoji dugo i, nažalost, nije bilo uspeha u njegovom prevazilaženju.

Kada je reč o preventivnom delovanju ovih institucija, izvestan broj institucija misli da im to nije primarna uloga. Međutim, smatra se da bi u promeni stavova javnosti mogla da pomogne **javna objava presuda u slučajevima femicida** (jer mediji obično izgube interesovanje za epilog). Takođe, **učešće zdravstvenih ustanova** opaža se kao značajno za preventivni rad, pre svega kada je reč o psihičkom nasilju, posledicama, duševnom zdravlju i podršci žrtvama. **Podrška žrtvama**, a posebno upoznavanje sa pravima i postupcima „na jeziku koji razume, slikovito predstavljeno, da bi nam verovala, kako bi se otvorila“, opaža se kao važna preventivna aktivnost.

Policija **redovno kontroliše** da li prijavljeno lice i svi u njegovom domaćinstvu poseduju oružje i **odmah se pristupa oduzimanju svakog oružja**. Predstavnici/e policije ističu da se posebno pažljivo postupa u slučajevima kada su učinioци policijski službenici ili vojna lica, kada se službeno oružje oduzima u prisustvu starešine, međutim, nemaju informaciju koliko oružja bude vraćeno nakon bezbednosnih provera. Ipak, ističu da je lako nelegalno nabaviti oružje, što potvrđuju slučajevi ubistva nakon oduzimanja oružja u legalnom posedu i pretresa svih kuća i pomoćnih prostorija gde god postoji indicija za postojanje nelegalnog oružja. Ukazuje se na to da je veći broj femicida koji nisu učinjeni vatrenim oružjem, što je moguće posledica bolje kontrole oružja u legalnom posedu. Sprovode se periodične provere zdravstvenog stanja onih koji su dobili dozvolu za držanje oružja, na svakih pet godina, kao uslov za produženje dozvole.

¹⁰⁹ Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama, *Službeni glasnik RS*, br. 45/13.

Rutinsko proveravanje nasilja u porodici u službama koje se ne bave ovom tematikom (poput zdravstvenih službi ili službi za materijalna davanja u centrima za socijalni rad), iako bi moglo biti korisno, ne vidi se kao realno sprovodivo, uglavnom zbog nedostatka znanja i preopterećenosti svih sistema redovnim poslovima. Uslovi pod kojima rade institucije, posebno **nedovoljni broj zaposlenih**, vide se kao ozbiljna prepreka za efikasno i kvalitetno delovanje, uz naglasak na činjenicu da se sistem zasniva na motivisanim pojedincima, a to nije ni dovoljno ni dobro. Navodi se da slučajevi femicida unose strah kod profesionalaca, ali ne povećavaju senzibilitet za problem. Nedostatak specijalizovanih znanja u vezi sa pojavom rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici vidi se kao veliki problem.

Stručnjaci/kinje sa kojima je razgovarano ističu **značaj stalne edukacije** (ali ne kratkotrajne od dan-dva, već temeljne i kvalitetne) jer je fluktuacija zaposlenih ogromna, kao i značaj **međusobne razmene iskustava** („neprocenjiva je ta razmena iskustava, svako iskustvo je različito i sve to može da koristi“). Ističe se i značaj nadzora, kontrole, mentorstva, supervizije (uz podsećanje da ovaj uzorak stručnjakinja/ka nije reprezentativan, već ga čine visoko motivisani pojedinci/ke). Takođe, uočavaju i **upadljiv nedostatak pohvala za svoj dobar rad** („većina nikada nije dobila *hvala, bravo, svaka čast*“), što bi im u okolnostima u kojima deluju bilo značajno. Mišljenja su da odsustvo pohvale dovodi do „gubitka motivacije, upada se u začarani krug, kao žrtve nasilja, što se vidi kod centara za socijalni rad“. Stoga, neki zaključuju da sistem sam sebe opstruira.

Nadalje, **specijalizacija stručnjaka/inja** i njihova nadležnost isključivo za rad sa ovom pojavom vide se kao potreba kvalitetnijeg delovanja. Postojanje **psihologa u tužilaštvu i sudu, ili socijalnog radnika u policiji**, vidi se kao deo rešenja u pravcu boljeg razumevanja i pružanja podrške žrtvi u postupcima, a veruje se da bi ona u tim okolnostima češće prihvatila da svedoči. Veća **dostupnost mera podrške za žrtve** (za stanovanje, odgovarajuće novčane pomoći, posredovanje u zapošljavanju) doprinela bi češćem prijavljivanju i donošenju odluke o napuštanju nasilnika, uključujući i veću dostupnost besplatne pravne pomoći. Rešavanje problema u **zadržavanju, hospitalizaciji, obaveznom lečenju** učinilaca nasilja u alkoholisanom stanju, kao i onih sa mentalnim teškoćama i bolestima, takođe je često navođena potreba sistema. Kada je reč o **centrima za socijalni rad**, ocenjeno je da su oni „konglomerat koji ne može takav da postoji“, uočava se loša unutrašnja organizacija i teškoća uspostavljanja prioriteta u postupanju, te se predlaže osnivanje tima koji bi se bavio samo slučajevima nasilja u porodici. Takođe, **dva resursa socijalnih službi**, po mišljenju učesnica, ne koriste se u dovoljnoj meri ili nikako – **odeljenja za poslove planiranja i razvoja**, gde se sprovode istraživanja koja se nedovoljno koriste u praksi i **savetovališta**, a mogla bi da doprinesu prevenciji pojave i da imaju značajnije mesto u sistemu podrške žrtvama.

U vrhu piramide nalaze se sudije, u odnosu na čije odluke takođe ima dosta frustracije kod predstavnika tri operativna sistema zaštite žrtava. Ovo je posebno uočljivo u vezi sa odbijanjem predloga za pritvor ili produžetak pritvora, ili sa izostankom bezbednosnih mera, ali i najčešće izricanim uslovnim kaznama, neodgovarajućim kaznama za kršenje hitnih i produženih hitnih mera, načinom na koji se tretiraju dokazi, dužinom postupaka... To što postupci obično dugo traju pa žrtva u toku postupka (između istrage i suđenja) odustane

od svedočenja u okolnostima kada sud izdvaja i sve posredne dokaze, vidi se kao prepreka efikasnosti rada („mislim da neke sudije podstiču da žrtve odustanu, umesto da ih ohrabre, prvo im kažu imate pravo da ne svedočite, čak i u prekršajnom postupku za kršenje hitnih mera“). Navodi se da neke sudije i dalje kao uslov za vođenje postupka za krivično delo nasilje u porodici traže postojanje ranije evidencije nasilja, ili odbijaju da produže hitne mere bez razumevanja njihove preventivne uloge, ili retko uvažavaju mišljenje centra za socijalni rad, ili ne problematizuju nalaze veštaka i kada ima dobrih argumenata za to.

Oni/one ističu **važnost prijavljivanja svakog saznanja nasilja kao preduslova za delovanje** i mogućnost provere posedovanja oružja, iako ima mišljenja da žrtva prethodno mora biti osnažena da prijavi i istraje u postupku. Ukazuje se na **procesne teškoće**, posebno zbog kvaliteta i prirode dokaza (i na ohrabrujuće mišljenje Vrhovnog kasacionog suda da se u postupku kada oštećena odustane od svedočenja koriste posredni dokazi, što ipak nije pravni stav). Tužiocima ističu da „malo je manevarskog prostora za dokazivanje“, ali i to da „ako je neko izvršio neko delo, mora da ima dokaza“, što zahteva šire sagledavanje pojave. Međutim, neujednačen stav osnovnih i viših sudova u vezi sa dokazima ostaje frustrirajući deo rada ovih stručnjaka/inja, posebno tužilaštva. Isto važi i za kaznenu politiku, koja je po oceni svih preterano blaga („nije svako nasilje za zatvor, ali uslovna osuda je kao oslobađajuća“). Učesnici su saglasni da je donošenjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici **rad policije unapređen**, ali i da često nedostaje „podrška odozgo“.

Stručnjakinje iz službi socijalne zaštite ukazuju na **važnost psihološke procene** kao dela tužilačkih i sudskih procesa, što prethodno zahteva ujednačeno razumevanje nasilja, femicida i suicida, razmatranje razlika u tumačenjima (npr. psihičkog nasilja, razlike između sukoba i nasilja, koje je žrtva a ko učinilac) i ujednačavanje razumevanja faktora rizika, posebno njihove dinamike (fluktuacije tokom vremena u intenzitetu i vrsti). Takođe, neke navode i da ponekad ne znaju šta da rade sa masom informacija, a ponekad im informacije nedostaju (a odgovornost za informisanje institucija stavlja se na stranu žrtve).

Kada je reč o **merama koje sistemu stoje na raspolaganju u zaštiti bezbednosti žrtve**, ističe se potreba za boljom operacionalizacijom mogućih mera zaštite (neki čak predlažu i taksativno navođenje). Ovo je posebno potrebno kada se primenjuju mere koje nisu eksplicitno povezane sa zaštitom od nasilja u porodici (npr. 24-časovno prisustvo policijskih službenika ispred kuće žrtve), za koje je potrebno imati zakonsku argumentaciju. Neki/e ukazuju na činjenicu da sistem iscrpljuju opsežne zaštitne mere, i sa druge strane žalbe učinilaca i njihovih advokata na „nezakonito postupanje“ stručnjaka/inja (što od njih zahteva dodatne napore za pisanje izveštaja u postupcima nadzora i kontrole). Neki/e primećuju da se **mere udaljenja** sve ređe izriču (posebno kada je žrtva izašla iz kuće ili je smeštena u sigurnu kuću), što je neodgovarajuće tumačenje rizika. Takođe, ukazuje se i na to da prekršajni sudovi **ne reaguju na kršenje hitnih mera** (ili sud usvaja žalbe učinioca i ukida hitne mere ili mere zaštite ako je žena ušla u sigurnu kuću, ili „kada je njegova radionica u kući, a sudija obrazloži da ne može da ga liši rada i zarade“).

Rad u grupama za koordinaciju i saradnju ocenjuje se kao odlična mogućnost u pogledu razmene informacija i saradnje, te kao mogućnost da se svaki slučaj obradi sa pažnjom

– što nije uvek slučaj u velikim opštinama, u kojima se obrađuje veliki broj prijava nasilja u porodici. Istovremeno, ističu da oni nisu reprezent rada grupa za koordinaciju i saradnju u Srbiji (da predstavljaju motivisanu i posvećenu grupu, što nije svugde slučaj). Konstatuju da je bar trećina slučajeva koje pripremaju za sastanak grupe prethodno nepoznata. Neki/e izražavaju stav da su grupe za koordinaciju i saradnju „neprepoznat i nepresušan resurs uticaja koji mogu da dovedu do smanjenja femicida, suicida i upotrebe oružja, ali institucije ne razumeju njihovu ulogu“, te je nužno intenzivirati istraživanje njihovog rada. Predlaže se i češće pozivanje žrtava na sastanke grupe, kao i uključivanje nevladinih organizacija koje imaju znanja i mogu da pomognu u njihovom osnaživanju.

Postoje velike razlike u mišljenjima učesnika/ca u vezi sa razumevanjem **mogućnosti praćenja slučaja**. Tužiocima ističu nemogućnost primene mera nakon isteka kazne. Predstavnice socijalnih službi kao problem navode neujednačenu praksu rada sa učiniocima nasilja, i u centru za socijalni rad i kroz specijalizovani tretman, kao i neujednačenu praksu rada sa žrtvama (dok u svetu postoje standardi i jasne procedure). Policija ističe značaj „edukacije žrtava“, ali i „izmeštanja žrtve iz mesta boravišta“ kao načina zaštite, a čest je i prizvuk prigovora kada žrtve ne prihvate ponuđene mere zaštite.

Neki/e od učesnika/ca smatraju da čak i kada institucije urade sve, **neće biti moguće u svakom slučaju sprečiti ubistvo žrtve**, jer ubistva „nisu bila predvidiva ili nam oni nisu bili na evidenciji“. Ovo mišljenje je povezano i sa ograničenjima tri nadležna organa u odnosu na primenu određenih mera („sud nije usvojio zahtev za produženje pritvora, a tražena je odgovornost policije i tužilaštva nakon ubistva“).

Ono što bi pomoglo sistemu da efikasnije radi i prevenira slučajeve nasilja i femicida, bilo bi **usaglašavanje određenja** u Krivičnom zakoniku i Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici u pogledu kruga zaštićenih lica (što je predlog koji postoji od 2005. godine, od donošenja Porodičnog zakona i mera zaštite od nasilja u porodici). Takođe, misli se da bi **taksativno navođenje mera zaštite i mera podrške** (praktično uputstvo sa nabrojanim svim merama zaštite koje je moguće preduzeti, kao i merama podrške koje stoje na raspolaganju celokupnom sistemu) bilo korisno za povećanje sigurnosti u radu, odnosno smanjenje rizika od propusta i/ili greške, iako su neki od njih kroz iskustvo „razvili interne postupke“ koji su korisni za prevenciju nasilja. Izrada plana mera zaštite i podrške za žrtve, kao i načini organizovanja praćenja njegove realizacije koje su razvili neki od učesnika/ca, mogli bi da posluže kao primer dobre prakse, posebno kada je reč o pritvorskim i zatvorskim predmetima, primopredaji dece ili organizovanju kontakata dece sa roditeljem u kontrolisanim uslovima. Trebalo bi **unaprediti nadzor nad izrečenim merama**, a predlaže se i korišćenje elektronskog nadzora izvršenja mera kod težih slučajeva nasilja.

Nekoliko učesnika istaklo je **problem podataka na kojima se zasnivaju analize i istraživanja pojave femicida**, odnosno zameraju što se analize i zaključci izvode na osnovu medijskih izveštaja o femicidu, jer su oni nepotpuni i neistiniti, ukazujući na činjenicu da u institucijama zaduženim za obradu administrativnih evidencija postoje pouzdaniji podaci. Međutim, ukazano je i na to da je dostupnost institucionalnih podataka ograničena internim instrukcijama da se na zahtev o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja

daje što manje podataka, navodno zbog zaštite ličnih podataka aktera, što onemogućava prikupljanje pouzdanijih podataka o okolnostima slučaja. Takođe, uočen je i nedostatak valjanih informacija iz institucija neposredno nakon femicida, koje bi na odgovarajući način informisale javnost, a istovremeno i sprečile spekulacije o neodgovornosti i greškama stručnjaka i službi (što je tipično za centre za socijalni rad, koji se inače osećaju najizloženiji neopravdanoj kritici medija i javnosti).

Iz perspektive jedne od preživelih žena, „institucije zaista ne rade dobro“. Navodi da je zahvalna sigurnoj kući jer je imala gde da se skloni, da razmisli, ali i da nije u redu što „moj život je stao, moj posao, moja deca nisu išla u školu 21 dan jer im fali osoblje koje prati (...) ima on zabranu, ali to je smešno“. Smatra da je imala sreću što je inspektorica „bila divna“, ali da je bilo mnogo neodgovarajućih postupaka, „policajci bili njegovi prijatelji, njegov auto kod kuće, a oni kao raspisali potragu, ko njega traži?“ Upozorili su je da mora da daje decu ocu, da ima pravo iz kuće da uzme samo lične stvari („pa me pita da li znam šta su lične stvari, da četkica za zube jeste, a pasta nije (...) da ja ne smem njemu da prilazim“).

Ni predstavnici institucija **nisu razumeli pretnje samoubistvom kao ozbiljne** („meni je tada inspektor govorio ‘neće se ubiti kada ti kažem’, iako sam znala da hoće“). Na psihijatriji su ga kratko zadržali i pustili. **Opisuje situaciju u sudnici kao izrazito neprijatnu** („mali prostor, dovode ga sa lisicama, on plače, nisam mu htela zlo, ne osećam se krivom, ali mi je žao zašto je to sebi, nama dozvolio“), kao i to da on od suda saznaje da su ona i deca smešteni u sigurnoj kući. Navodi da „njemu je išlo u prilog što nije osuđivan (...) i što smo mi smešteni u sigurnu kuću, da ne bude u pritvoru“. Kada on prekrši hitnu meru, ona mora u policiju da daje izjave, ali on nastavlja da šalje poruke bez ikakvih posledica. Istovremeno, **misli da je imala sreće jer su je u centru za socijalni rad razumele**, opisuje kako je njihov nalaz i mišljenje bio dobar, kako su razumele i stručno pisale o njenoj situaciji („ne umem to da kažem, opisujem šta mi se dešavalo dva sata, a one su sve napisale stručno, dobila sam odgovore o svemu na tih pet strana“). Takođe ističe kao važne intervencije i posredovanje sigurne kuće kod drugih institucija da razumeju situaciju i rizike u kojima se nalazi.

Druga žena nije imala institucionalno iskustvo, nasilje **nije prijavila policiji**, a insistirala je da to ne učine ni njeni roditelji, jer „nije želela da mu naudi“ (da ode u pritvor, da ne može da plaća alimentaciju detetu iz prvog braka), mislila je „samo neka me ostavi na miru“. Takođe, kaže da nije prepoznala znake nasilja koji će dovesti do eskalacije, te je i to razlog što nije prijavljivala („Da sam znala da su to znaci koji mogu dovesti do tako nečega, da to ponašanje može eskalirati (...) ja bih pitala nekoga ko može da mi kaže, ko zna o čemu priča, profesionalca, postoji jako puno tih SOS brojeva, postoji udruženje Viktimološko društvo Srbije za koje ja nisam znala da postoje a postoje 20 godina i više“). Naknadno uviđa da je to bilo glupo. Bila joj je potrebna **pomoć psihijatra**, jer nije mogla da govori o traumatskom iskustvu, a mnogo joj je pomogla **podrška specijalizovane nevladine organizacije** (Viktimološko društvo Srbije).

Oporavak dugo traje. Posle više od godinu dana bori se tako što mnogo radi i ima cilj da sačuva decu. Nije znala šta da kaže deci, ali je izabrala da im kaže istinu („vi znate šta je tata rekao da će da uradi, to je i uradio“). Primećuje promene kod dece usled traumatskog iskustva, i pored toga što idu kod psihologa, jer procesi su spori. I ona ima brojne simptome

(problem sa snom, utrnulost, malo se smeje pa plače), izbegava da uzima lekove. Druga žena je ostala sa fizičkim invaliditetom (paraplegija), ali **nije odustajala**, uporno je vežbala, preduzela hirurške intervencije, nastojala da živi samostalno, da izlazi, da se druži i da **govori o svom iskustvu** u nadi da će to preventivno delovati na sve druge žene. U svemu tome je bila prilično sama. Sredstva za operaciju sakupila je zahvaljujući građanima. Morala je i da se preseli u drugi grad u kojem je postojao program za vežbanje.

Na pitanje **šta bi bila preporuka za druge žene** kaže „biću kontradiktorna ako kažem da treba da ode na vreme, svaka ode valjda kada je vreme“. Dodaje da može da kaže kako neće biti lako („dugo neće biti lako, ali proći će“). Smatra da je važno **verovati u vlastiti osećaj i slušati samu sebe**, ali da nema mesta za samosažaljenje („to gura u ponor“). Iako strah i osećaj nemoći dekoncentrišu i navode na pogrešne odluke („ne znam šta me čeka“, „ne mogu“), važno je da se gleda napred i da se ima u vidu odgovornost. Smatra da bi **edukacije bile važne za žene**, ali ne kao u centru za socijalni rad, već u manje formalnim uslovima, uz razumevanje, da bi žene koje su preživele teško iskustvo mogle da pomognu drugima, „ne da joj kaže šta da radi, već šta će joj se dešavati, da je to normalno, da je to proces“. Takođe, potrebno je **više spoljne podrške** i neformalne i formalne (porodica, prijatelji). Ipak, moglo bi se reći da su značajni faktori prevladavanja **specifična snaga i rezilijentnost**, prirodni osećaj da se izabere pravi put kad god se nalazi pred dilemom, dobra procena situacije i predikcija budućih događaja. Žena koja je preživela pokušaj femicida vatrenim oružjem poručuje „**ne dozvoljavajte ni jedan sekund, ni jedan procent ničega, to mora biti čvrsto ne**“. Ako žene primete ili sumnjaju da li je reč o nasilju (posebno psihičkom), potrebno je **da se obrate profesionalcima**. („Ako osoba oseti da se njen partner ne ponaša onako kako bi trebalo da se ponaša, ako žena pomisli čekaj, *jel' ovo normalno*, znači da možda i nije normalno“.) Preporučuje specijalizovane organizacije za podršku žrtvama nasilja, u kojima se pomoć može dobiti u poverljivoj formi. Takođe je za oporavak preporučila i izlazak iz kuće i druženje sa drugim ljudima (ne samo sa osobama sa invaliditetom). „Život ne sme da stane. Ja sam to na svojoj koži osetila, doživela sam nešto strašno, ali sam to prevazišla i sada živim život punim plućima...“

8. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Zaključci:

- **Pregled literature pokazao je da postoje kontradiktorni nalazi u istraživanju obeležja femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem**, što je uslovljeno s jedne strane preklapanjem sličnih povezanih fenomena (nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu, femicid, femicid–suicid) koji se različito sagledavaju u različitim disciplinama, a sa druge strane različitom metodologijom, ali i socio-kulturološkim faktorima i različitim institucionalnim pristupom, odnosno organizacijom prevencije ovih slučajeva i njihovim institucionalnim obuhvatom pre letalnog ishoda. U celini gledano, pokazalo se da postoje dva faktora rizika specifična za ove slučajeve femicida, za koja postoji saglasnost autora – pristup vatrenom oružju i zaposlenje učinioca u službama bezbednosti. Mogli bi da budu identifikovani i drugi faktori koji su bili prisutni, kao što su razdvajanje žrtve od učinioca, istorijat nasilja u porodici i drugi, ali je većina njih karakteristična i za femicid generalno, te nije bilo moguće napraviti distinkciju u odnosu na femicid praćen suicidom. Generalno, pre bi se moglo zaključiti da sprega više faktora, odnosno njihova interakcija i kombinacija, dovode do samoubistva učinioca nakon izvršenja femicida, i da je za razumevanje i prevenciju ovog fenomena neophodna njihova dublja analiza.
- **Dublja analiza slučajeva femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem u intimnoj relaciji u Srbiji** pokazala je njihovu specifičnost upravo u **karakteristikama same relacije učinioca i žrtve** – veliki jaz u godinama, vanbračna i bivša veza, tako da ne žive zajedno, bez zajedničke dece (a sa decom iz prethodnih bračnih i vanbračnih zajednica). **Razdvajanje je ključna tačka** u kojoj dolazi do „promene projekta“, odnosno odlučivanja na ubistvo koje je podstaknuto osećajem odbačenosti i ljubomore.¹¹⁰ Ubistva i samoubistva **izgledaju planirana**, budući da učinioci imaju oružje kod sebe (obezbedili su ga i to na nelegalan način, nije se oružje slučajno zateklo na mestu zločina) i „odvode“ žrtve na mesta kao što su nasipi reka, kafići ili hipodrom, ili ih čekaju ispred zgrade. Takođe sebe ubijaju odmah nakon ubistva, najčešće pucnjem u slepoočnicu (što je sigurno letalno). Obeležje kriminogene situacije – **ubistvo na javnom mestu**, takođe je specifično za ovu vrstu femicida, što je verovatno rezultat situacije u kojoj više ne žive zajedno, ali je moguće i da predstavlja svojevrsnu poruku javnosti: „Ako nisi moja – nećeš biti ničija!“¹¹¹ Najčešće **oružje jeste pištolj, do kojeg je učinilac došao nelegalnim putem**.
- **Identifikovana su četiri ključna faktora rizika za ove slučajeve femicida–suicida:** **1) napuštanje partnera, planiranje ili najava napuštanja** (rad u inostranstvu ili odlazak u drugi grad takođe su bili vidovi napuštanja); **2) ljubomora i različite vrste kontrolišućeg ponašanja** učinioca prema žrtvi, a nakon napuštanja često su prisutni uporni pozivi, sačekivanje, uhođenje, i **proganjanje** od strane napuštenog partnera; **3) istorijat nasilja** u porodici ili intimnom partnerskom odnosu (uključujući i pretnje oružjem i pretnje ubistvom i samoubistvom); i **4) konzumiranje alkohola i mentalne teškoće** učinioca kao što su depresija i agresivnost (samo u dva slučaja u medijima je pisalo da verovatno postoji i dijagnoza). Ovi rizici se javljaju duž „**vremenske linije**“, o kojoj su govorili i žrtve

¹¹⁰ Enander et al., „The killing and thereafter: intimate partner homicides in a process perspective“, *op. cit.*, p. 59.

¹¹¹ Dostupno na: **AKO NISI MOJA, NEĆEŠ BITI NIČIJA: Ovo su poslednje reči ubice pre nego što je usmrtio ženu ispred frizerskog salona u Boru** (kurir.rs), *op. cit.*

i profesionalci – nasilni odnos učinioca prema žrtvi se postepeno razvija i eskalira. Kada se pogledaju analizirani slučajevi femicida–suicida, čak i kod onih učinilaca o kojima je okolina imala lepo mišljenje, u njihovoj prošlosti pronađeni su slični obrasci nasilničkog ponašanja prema drugim osobama ili/i žrtvi. Razdvajanje i neodgovaranje na proganjanje i zahteve za pomirenje od strane žrtve predstavljaju „tačku preloma“ za učinioca, ali je pre nje ipak postojala i uzlazna linija nasilja.

- Još jedno važno obeležje femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem u intimnoj relaciji jeste da se ovi slučajevi **ne prijavljuju institucijama**. Ove nasilnike ne prijavljuju ni žrtve, ni njihovi najbliži, niti komšiluk. Ima više razloga za to. Najveću ulogu igraju strah žrtve od učinioca i nepoverenje u institucije, odnosno strah od duge procedure, retraumatizacije i slabih rezultata. Takođe je velik i broj bivših vanbračnih partnera bez zajedničke dece ili bračnih partnera sa odraslom decom, pri čemu žrtve smatraju da su prekidom veze završile sa partnerom i jedina želja im je da ga više ne vide. Neke žrtve ne žele da povrede partnera, žele samo da nastave sa svojim životom. Iz istih razloga, žrtve od svojih bližnjih često traže da ne prijavljuju nasilje koje one proživljavaju. Komšiluk u nekim slučajevima ne prepoznaje nasilnika (ako je iz dobre porodice, fin i kulturni), ali u većini slučajeva ljudi ne žele „da imaju posla“ sa nasilnikom. U ovim slučajevima **najvažnija je prevencija**, odnosno edukacija o fenomenu i oblicima zaštite kroz medije i obrazovne institucije, ali i rana detekcija kroz zdravstvene i socijalne institucije.
- **Postoji određeni broj slučajeva koji stigne do institucija**, ali ne zbog prijave nasilja u porodici ili partnerskom odnosu, već zbog drugih potreba članova/ica porodice. Uglavnom se radi o uslugama centra za socijalni rad – poveravanje deteta iz prethodnog braka, rešenje o imenu deteta, jednokratna novčana pomoć, usluge dnevnog boravka, i sl. Ovaj nalaz pokazuje da se **određeni broj slučajeva može detektovati ranije na „vremenskoj liniji“ kroz rutinsku proveru i preventivne aktivnosti centara za socijalni rad**.
- **Dva slučaja koja su došla do institucija tako što su žrtve prijavile krivično delo nasilje u porodici odnosno proganjanje**, pokazala su da nije bilo saglasnosti u proceni rizika i određivanju mera zaštite, te je femicid–suicid ipak izvršen. Učinioci su dobijali samo mere privremene zabrane da kontaktiraju i komuniciraju sa žrtvom. Uz različitu procenu grupe za koordinaciju i saradnju u odnosu na procenu sudija, javljaju se i različite (neadekvatne) procene sudskih veštaka, koje onemogućavaju realizaciju određenih institucionalnih mera. **Dva slučaja u kojima su učinioci bili kažnjeni za prethodni femicid / nasilje u porodici** (devet godina zatvora za femicid i pokušaj femicida / uslovna osuda sa zatvorskom kaznom od šest meseci sa proveravanjem u toku dve godine, kao i mera zabrane prilaska i komunikacije), pa nakon toga učinili femicid–suicid, ukazala su na potrebu za praćenjem osuđenih nasilnika (dok traje uslovna kazna i nakon izlaska iz zatvora).
- **Perspektiva žrtava pokazuje** da najveću šansu za preživljavanje imaju one koje imaju specifičnu snagu i rezilijentnost, dobru procenu situacije i predikciju budućih događaja. Zato je važno da se radi na osnaživanju žrtava i da se podstiče njihova rezilijentnost, delom i tako što će učestvovati u izradi plana zaštite u grupama za koordinaciju i saradnju. Učešće žrtava u grupama za koordinaciju olakšava razumevanje njihove perspektive i planiranje koje će biti adekvatnije njihovim potrebama.

Preporuke:

Preporuke su date u okviru pet kategorija koje je potrebno unaprediti po navodima profesionalaca/ki iz nadležnih institucija, a u koje su uključene i preporuke samih žena koje su preživele nasilje.

- **Preventivne aktivnosti** potrebno je unaprediti kroz **medijske sadržaje (pogotovo na javnom medijskom servisu)** preko kojih bi se potencijalne žrtve i građani upoznali sa fenomenom nasilja u porodici / partnerskim relacijama, i sa ulogom i radom relevantnih institucija i organizacija, čime bi bilo razvijeno poverenje prema njima i žrtve bile podstaknute da prijave nasilje (a da se istovremeno promeni i način na koji se govori o učiniocima, koji ih potencijalno opravdava ili podstiče na izvršenje nasilja), kao i kroz **edukativne programe** u obrazovnim institucijama na svim nivoima, radi unapređenja razumevanja i prevencije rodno zasnovanog nasilja. U svrhu prevencije takođe bi bilo korisno:
  - **Javna objava presuda u slučajevima femicida** (jer mediji obično izgube interesovanje za epilog).
  - **Institucije bi takođe trebalo da neposredno nakon femicida na odgovarajući način informišu javnost o događaju**, kako bi bilo sprečeno širenje lažnih informacija ali i spekulacije o neodgovornosti i greškama stručnjaka i službi (što je tipično za centre za socijalni rad, koji se inače osećaju najviše izloženi neopravdanoj kritici medija i javnosti).
  - **Učešće zdravstvenih ustanova**, pre svega kada je reč o prepoznavanju i tretmanu psihičkog nasilja, posledicama, duševnom zdravlju i podršci žrtvama. Rešavanje problema u **zadržavanju, hospitalizaciji i obaveznom lečenju** učinilaca nasilja u alkoholisanom stanju, kao i onih sa mentalnim teškoćama i bolestima, takođe je često navođena potreba sistema, kao bolje prepoznavanje rizika od pretnji ubistvom i samoubistvom.
  - **Podrška žrtvama**, a posebno upoznavanje sa pravima i postupcima na njima razumljivom jeziku i u atmosferi poverenja. **Savetovališta** u okviru sistema socijalne zaštite mogla bi da doprinesu prevenciji pojave i da imaju značajnije mesto u sistemu podrške žrtvama, pre svega kroz individualni terapijski i savetodavni rad. Značajnije **uključivanje specijalizovanih organizacija civilnog društva** u pružanje podrške žrtvama tokom institucionalnih postupaka, važno je kako bi one bile osnažene da u njima istraju.
  - **Rutinsko proveravanje nasilja** u porodici u službama koje se ne bave ovom tematikom (poput zdravstvenih službi ili službi za materijalna davanja u centrima za socijalni rad), za koje je potrebna izgradnja kapaciteta tih službi u ljudstvu, specijalizovanim znanjima u vezi sa pojavom rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici, kao i u njihovoj organizaciji.

● **Ujednačavanju prakse (i razumevanju mera koje se preduzimaju prema učiniocima nasilja) i unapređenju koordinacije svih u sistemu** pomoglo bi **usaglašavanje određenja** u Krivičnom zakoniku i Zakonu o sprečavanju nasilja u porodici u pogledu kruga zaštićenih lica (što je predlog koji postoji od 2005. godine, od donošenja Porodičnog zakona i mera zaštite od nasilja u porodici). Takođe, **taksativno navođenje mera zaštite i mera podrške** bilo bi korisno za povećanje sigurnosti u radu, a posebno pri korišćenju odredaba koje nisu neposredno u vezi sa zakonima kojima se reguliše zaštita od nasilja u porodici (iako su neki od njih kroz iskustvo „razvili interne definicije“ i postupke koji su korisni za prevenciju nasilja). Izrada plana mera zaštite i podrške za žrtve, kao i načina organizovanja praćenja njegove realizacije, koje su razvili neki od učesnika/ca, mogli bi **da posluže kao primer dobre prakse**, posebno kada je reč o pritvorskim i zatvorskim predmetima, primopredaji dece ili organizovanju kontakata dece sa roditeljem u kontrolisanim uslovima. Za realizaciju ove preporuke takođe bi bilo korisno:

- **Stalne edukacije**, temeljne i kvalitetne, jer je fluktuacija zaposlenih ogromna, kao i uvođenje nadzora, kontrole, mentorstva i supervizije; češće prilike za **međusobne razmene iskustava; pohvale i nagrađivanje** visoko motivisanih profesionalaca/ki za njihov dobar rad; rad na nedostajućoj „podršci odozgo“.
- **Grupe za koordinaciju i saradnju** trebalo bi da budu prepoznate kao važan resurs koji može da dovede do smanjenja femicida, suicida i upotrebe oružja. Važno je sistematski pratiti i istraživati njihov rad i diseminirati primere dobre prakse.
- Važno je **ujednačiti razumevanje nasilja, femicida i suicida**, razmatranje razlika u tumačenjima (npr. psihičkog nasilja, razlike između sukoba i nasilja, ko je žrtva a ko učinilac) i razumevanje faktora rizika, posebno njihove dinamike (fluktuacije tokom vremena u intenzitetu i vrsti), čemu bi doprinela redovna praksa analize slučajeva femicida–suicida sa vatrenim oružjem (i svih drugih femicida) i sučeljanje stručnjaka, uključujući i predstavnike suda, sa posledicama njihovih procena i odluka.
- Unaprediti **diferencirani pristup sagledavanju suicidalnih pretnji** u zdravstvenim ustanovama (ne samo kroz okvir suicidalne namere, već i kroz funkciju pretnje u kontekstu nasilja prema bliskim osobama i u problematičnim relacijama).
- **Ujednačiti praksu rada sa učiniocima nasilja** i u centru za socijalni rad i kroz specijalizovani tretman, kao i **praksu rada sa žrtvama** (u svetu postoje standardi i jasne procedure).
- **Ujednačiti stav osnovnih i viših sudova** u vezi sa kvalitetom i prirodom dokaza i sa kaznenom politikom (koja je po oceni svih preterano blaga).
- **Otvoriti pitanje selekcije sudskih veštaka**, odnosno njihove specijalizacije, a kao osnova za to morala bi da bude korišćena analiza efekata njihovih procena.

- Veća **dostupnost mera podrške za žrtve** (za stanovanje, odgovarajuće novčane pomoći, posredovanje u zapošljavanju), uključujući i veću dostupnost besplatne pravne pomoći, doprinela bi češćem prijavljivanju i donošenju odluke o napuštanju nasilnika. Nadalje, stručnjaci/kinje bi morali da razumeju da za žrtve prijavljivanje nasilja i napuštanje nasilnika nije laka i jednoznačna odluka, bez obzira na to što oni smatraju kako je nužna za prevenciju nasilja. **Specijalizacija stručnjaka/inja** i njihova nadležnost isključivo za rad sa ovom pojavom omogućili bi kvalitetnije delovanje. Postojanje **psihologa u tužilaštvu i sudu, ili socijalnog radnika u policiji**, omogućilo bi bolje razumevanje i pružanje podrške žrtvi u postupcima, a veruje se da bi ona u tim okolnostima češće prihvatila da svedoči, ali i veću sigurnost pravnicima u radu sa žrtvama. Potrebno je bolje operacionalizovati **mere koje stoje na raspolaganju sistemu u zaštiti bezbednosti žrtve**. **Žrtve bi trebalo češće zvati na sastanke grupe za koordinaciju i saradnju**, kao i nevladine organizacije koje imaju znanja i mogu da pomognu u osnaživanju žrtava. Takođe, trebalo bi **pomoći žrtvama i njihovoj deci u oporavku** koji dugo traje, što uključuje specijalizovane psihološke tretmane za preživle žene i članove porodica ubijenih žena, kao i psihološku podršku za decu koja odgovara njihovom uzrastu.
- Trebalo bi **unaprediti nadzor nad izrečenim merama**, a kod težih slučajeva nasilja predlaže se i korišćenje elektronskog nadzora izvršenja mera. Iako profesionalci/ke kao pozitivnu promenu ističu **kontrolu posedovanja oružja** kod svake prijave sumnje ili nasilja u porodici, nužno je dodatno poboljšati procedure za otkrivanje i oduzimanje oružja u nelegalnom posedu, ali i proširiti uslove za fizička lica za držanje i nošenje oružja, pooštriti kriterijume u pogledu provere zdravstvene sposobnosti, kao i kazne i bezbednosne mere za prevenciju zloupotrebe oružja. S tim u vezi je i unapređenje preventivnog rada u okviru „rizičnih profesija“ (sve službe u kojima zaposleni imaju vatreno oružje), koji bi morao da bude kontinuiran i delotvoran.
- **Prikupljanje i obrada podataka o slučajevima**, kao i predstavljanje nalaza profesionalcima/kama u relevantnim institucijama i organizacijama značajno bi unapredili razumevanje fenomena femicida (i drugih oblika nasilja) i rad na njegovoj prevenciji. Iako stručnjaci iz službi socijalne zaštite predlažu da se u tu svrhu iskoristi postojeći resurs – **odeljenja za poslove planiranja i razvoja**, u kojima se sprovode istraživanja koja se u praksi nedovoljno koriste, za ovu vrstu pojava, koje pored izrazite složenosti zahtevaju i sagledavanje različitih institucionalnih odgovora, nužno je uspostavljanje i posebnog tela (kako bi bila izbegnuta fragmentarnost podataka), što su i preporuke međunarodnih tela.¹¹²

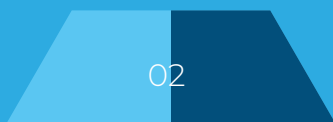
¹¹² Šimonović, D., Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences (A/71/398), UN General Assembly, 23 September 2016. Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-violence-against-women/femicide-watch-initiative>.

Sumirano, sledeći jednu od zakonomernosti u oblasti prevencije po kojoj se efektivnost delovanja povećava linijom odozdo nagore – što se više uradi na nivou primarne prevencije to će više moći da se uradi i na nivou sekundarne i tercijarne prevencije – i obrnuto, ono što je propušteno na primarnom nivou teško se može nadoknaditi na sledećim nivoima prevencije – u procesnom sagledavanju fenomena i delovanju trebalo bi izgraditi **piramidu prevencije** (što asocira na izjavu jedne od preživelih „tri koraka ispred“).

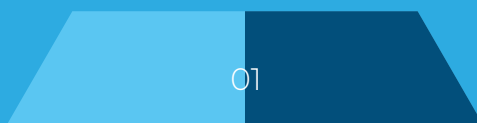
Vrh piramide čini **tercijarna prevencija** koja uključuje proces(uiranje) povezano sa teškim pretnjama nasiljem ili sa već učinjenim delom nasilja razvijanjem mera za upravljanje daljim negativnim ishodom, a obuhvata delovanje tužilaštva, suda, sudskih veštaka, kao i usaglašavanje (i dalje unapređenje) zakonskih određenja i stvaranje posebnog (specifikovanog i ujednačenog) okvira za rad sa ovim problemom.

Srednji deo piramide je **sekundarna prevencija** kojom se nastoji sprečiti produbljanje i širenje problema, usmereno na ranjive individue i grupe, što obuhvata rano (što ranije) otkrivanje osoba koje su u riziku da počine nasilje (zlo)upotrebom vatrenog oružja ili da postanu žrtve nasilja, i nastojanje da se taj rizik umani delovanjem policije, tužilaštva, zdravstvenih ustanova, službi za mentalno zdravlje, centara za socijalni rad i službi bezbednosti i obezbeđenja.

U osnovi piramide je **primarna prevencija** kojom se ispituju pretpostavke, uslovi i uzroci fenomena radi sprečavanja riziko faktora u opštoj populaciji, koja je osnov za preduzimanje mera pre nego što se loši ishodi dese i obuhvata delovanje medija i obrazovnog sistema.

Obuhvatni program prevencije potrebno je zasnovati na multisistemskom delovanju koje je usmereno na isti cilj – sprečavanje nasilja u intimnom partnerskom odnosu i u porodici. Važne karakteristike okolnosti ispitivane pojave i **odrednice od kojih se mora poći u uobličavanju preventivnog delovanja** uključuju činjenice da ove nasilnike (najčešće) ne prijavljuju ni žrtve, ni njihovi najbliži, niti komšije; da različite (neadekvatne) procene aktera (pre svih grupa za koordinaciju i saradnju, sudija i sudskih veštaka) onemogućavaju realizaciju određenih institucionalnih mera; da se ne povećavaju senzibilitet i znanje stručnjaka za slučajeve femicida i femicida–suicida; kao i da je važno osnažiti žrtve i podsticati povećanje nivoa njihove rezilijentnosti.

9. REFERENCE

1. **Adinkrah, M.**, "Intimate partner femicide–suicides in Ghana: Victims, offenders, and incident characteristics", *Violence Against Women* 2014, 20, 2014.
2. **Adler, J. S.**, "If we can't live in peace, we might as well die': homicide–suicide in Chicago, 1875–1910", *Journal of Urban History*, 26(1), 1999.
3. **Akbas, G. E., Karatas, K.**, "The Depth of Trauma: The Children Left behind after Femicide in Turkey", *International Social Work*, 65(1), 2022.
4. **Antović, A.**, *Predikcija i prevencija femicida u nasilnim partnerskim odnosima, forenzička studija*, doktorska disertacija, Univerzitet u Nišu – Medicinski fakultet, Niš, 2016. Dostupno na: <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/7087/Disertacija6455.pdf?sequence=6&isAllowed=y>.
5. **Autonomni ženski centar**, Izveštaji i saopštenja o femicidu u Srbiji, Autonomni ženski centar, Beograd (nedatirano). Dostupno na: <https://www.womenngo.org.rs/publikacije/izvestaji-o-femicidu-u-srbiji>.
6. **Banks, L., Crandall, C., David, S., Baue, M.**, "A Comparison of Intimate Partner Homicide to Intimate Partner Homicide–Suicide", *Violence Against Women*, 14(9), 2008.
7. **Božanić, D.**, *Rod i malokalibarsko oružje u Srbiji*, South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC), Beograd, 2019. Dostupno na: https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-SALW/Gender-And-Small-Arms_SERBIA_SRB_WEB.pdf.
8. **Campbell, J. C., Koziol-McLain, J., Webster, D., McFarlane, J., Block, C. R. Ulrich, Y., Glass, N.**, "Risk Factors for femicide–suicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study", in: Campbell, J. C. (ed.), *Assessing dangerousness: Violence by batterers and child abusers*, 2nd ed., Springer Publishing Company, New York, NY, US 2006.
9. **Capaldi, D. M., Knoble, N. B., Shortt, J. W., Kim, H. K.**, "A systematic review of risk factors for intimate partner violence", *Partner Abuse*, 3(2), 2012.
10. **Caputi, J., Russell, D.**, "Femicide: Speaking the unspeakable", *The World of Women*, 1(2), 1990.
11. **Carmichael, H., Jamison, E., Bol, K. A., McIntyre, J. R., Velopulos, C. G.**, "Premeditated versus "passionate": patterns of homicide related to intimate partner violence", *Journal of Surgical Research*, 230, 2018.
12. **Cavlak, M., Ar Mutlu, N. D., Balseven Odabasi, A., Paksoy Erbaydar, N.**, "Analyzing two decades of intimate partner femicide–suicides in Türkiye", *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 94, 2023.
13. **Dayan, H.**, "Sociocultural Aspects of Femicide–Suicide: The Case of Israel", *Journal of Interpersonal Violence*, 36(9–10), 2021.
14. **Dutton, D. G., Karakanta, C.**, "Depression as a risk marker for aggression: A critical review", *Aggression and Violent Behavior*, Volume 18, Issue 2, 2013.

15. **Earle, F., Fox, J., Webb, C., Bowyer, S.**, "Reflective supervision: Resource Pack", in: Flood, S. (ed.), *Reflective supervision: Resource Pack*. Research in Practice, Dartington Hall, 2017.
16. **Ellis, D., Stuckless, N., Smith, C.**, *Marital separation and lethal domestic violence*, Routledge, London, 2016.
17. **Enander, V., Krantz, G., Lövestad, S., Örmon, K.**, "The killing and thereafter: intimate partner homicides in a process perspective", part II, *Journal of Gender-Based Violence*, vol XX, no XX, 2021, 1–17, DOI: 10.1332/239868021X16317122802413.
18. **Geneva Declaration Secretariat**, *Global Burden of Armed Violence 2011*, Geneva Declaration, Geneva, 2011. Dostupno na: <http://www.genevadeclaration.org/home/contact.html>.
19. **GREVIO** izveštaj o bazičnom postupku procene stanja Srbija, 2020. Dostupno na: https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2021-01/GREVIO_Izvestaj%20o%20bazicnom%20postupku%20procene%20stanja_Srbija.pdf.
20. **Imai, S., Rafferty, A., Jones, K., Mansfield, C., Proescholdbell, S.**, "Firearm presence and storage practices in North Carolina homes", *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 27(7), 2017.
21. **Institut društvenih nauka**, „Rodna dimenzija zloupotrebe vatrenog oružja u porodičnom kontekstu u Srbiji”, predavanje, Beograd (nedatirano). Dostupno na: https://idn.org.rs/sr_lat/blog/2021/11/04/rodna-dimenzija-zloupotrebe-vatrenog-oruzja-u-porodicnom-kontekstu-u-srbiji/.
22. **Internet**, AKO NISI MOJA, NEĆEŠ BITI NIČIJA: Ovo su poslednje reči ubice pre nego što je usmrtio ženu ispred frizerskog salona u Boru (kurir.rs).
23. **Internet**, <https://www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji>.
24. **Internet**, Ovaj mali grad, sa samo 32.000 stanovnika, drži NAJNESLAVNIJI REKORD u Srbiji. Niko ne zna ZAŠTO (blic.rs).
25. **Internet**, Praktična žena – Marina Minić: bivši dečko je pucao na nju 4 puta i prikovao je za kolica - Bing video; (152) STRAŠNA ISPOVEST: ČETIRI METKA ZBOG LJUBAVI - YouTube; <https://youtu.be/29z33hjhR2Y>.
26. **Kafka, J. M., Moracco, K. B. E., Taheri, C., Young, B-R., Graham, L. M., Macy, R. J., Proescholdbell, S.**, "Intimate partner violence victimization and perpetration as precursors to suicide", *Population Health*, 18, 2022.
27. **Komitet CEDAW**, Zaključna zapažanja na Četvrti periodični izveštaj Srbije o primeni Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, 2019. Dostupno na: <https://www.minljmpdd.gov.rs/lat/medjunarodni-ugovori-konvencija-CEDAW.php>.
28. **Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., Žunić, N., Beker, K.**, *Nasilje u porodici i zloupotreba vatrenog oružja*, istraživački period 1. jun 2017 – 31. decembar 2019, Beograd,

2021. Dostupno na: <https://www.undp.org/sr/serbia/publications/nasilje-u-porodici-i-zloupotreba-vatrenog-oru%C5%BEja>.

29. **Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena**, *Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 11/1981 i Opšte preporuke br. 19 i br. 35.
30. **Konvencija** Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 12/2013.
31. **Krivični zakonik Republike Srbije**, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 11/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
32. **Lacmanović, V.**, „Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika“, *Series Historia et Sociologia*, 29(1), 2019.
33. **Lacmanović, V.**, *Analiza slučajeva femicida vatrenim oružjem (jun 2017 – jun 2020)*, Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Kancelarija u Srbiji, Beograd, 2021. Dostupno na: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/rs/undp_rs-Analiza-slucajeva-femicida-vatrenim-oruzjem-RS2.pdf.
34. **Lacmanović, V.**, *Kad institucije zakažu ostaje tišina – Analiza institucionalnog odgovora na prijave nasilja koje su prethodile femicidima*, Autonomni ženski centar, Beograd, 2022. Dostupno na: https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2022/Kad_institucije_zakazu_ostaje_tisina.pdf.
35. **Liem, M.**, „Homicide followed by suicide: a review“, *Aggression and Violent Behavior*, 15(3), 2010.
36. **Liem, M.**, Postulart, M., Nieuwbeerta, P., „Homicide–Suicide in the Netherlands: An Epidemiology“, *Homicide Studies*, 13(2), 2009.
37. **Logan, J.**, Ertl, A., Bossarte, R., „Correlates of intimate partner homicide among male suicide decedents with known intimate partner problems“, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 49(6), 2019.
38. **Mathews, S.**, Abrahams, N., Jewkes, R., Martin, L.J., Lombard, C., Vetten, L., „Intimate femicide–suicide in South Africa: a cross-sectional study“, *Bulletin of the World Health Organization*, 86(7), 2008.
39. **Matias, A.**, Gonçalves, M., Soeiro, C., Matos, M., „Intimate partner homicide in Portugal: What are the (as)symmetries between men and women?“, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 27(4), 2021.
40. **Miller, R.**, Schaub, J., Haworth, S., *Does social work have a problem with leadership?*, University of Birmingham, Birmingham, 2019.
41. **Monckton Smith, J.**, „Intimate Partner Femicide: Using Foucauldian Analysis to Track an Eight Stage Progression to Homicide“, *Violence Against Women*, 26(11), 2020.

42. **Nikolić-Ristanović, V.** (ur.), *Nasilje u porodici u Vojvodini*, Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad, 2010.
43. **Obreja, D.**, "Expanding Due Diligence: Human Rights Risk Assessments and Limits to State Interventions Aimed at Preventing Domestic Violence", *Groningen Journal of International Law*, 7(2), 2020.
44. **Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju** – OEBS Srbija, *Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS: Dobrobit i bezbednost žena*, 2019. Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf.
45. **Panszak, R., Zwahlen, M., Spierri, A., Tal., K., Killias, M., Egger, M.**, "Incidence and risk factors of homicide–suicide in Swiss households: National Cohort study", *PLoS ONE*, 8(1), 2013.
46. **Petrušić, N., Žunić, N., Vilić, V.**, *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji II*, Udruženje građanki „FemPlatz“, Pančevo, 2019. Dostupno na: http://femplatz.org/library/publications/2019-11_Femicid_monografija_Druga_publikacija_E_primerak.pdf.
47. **Podlogar, M. C., Gai, A. R., Schneider, M., Hagan, C. R., Joiner, T. E.**, "Advancing the prediction and prevention of murdersuicide", *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 10, 2018.
48. **Porodični zakon** Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.
49. **Pulimeno, M., Piscitelli, P., Colazzo, S., Colao, A., Miani, A.**, "School as ideal setting to promote health and wellbeing among young people", *Health Promot Perspect*, 10(4), 2020, pp. 316–324, doi: 10.34172/hpp.2020.50. PMID: 33312927; PMCID: PMC7723000.
50. **Rezolucija 1325** Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Dostupno na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement>.
51. **Rosenbaum, M.**, "The role of depression in couples involved in murder–suicide and homicide", *The American Journal of Psychiatry*, 147(8), 1990, pp. 1036–1039.
52. **Salari, S.**, "Patterns of intimate partner homicide suicide in later life: Strategies for prevention", *Clinical Interventions in Aging*, 2, 2007.
53. **Santos-Hermoso, J., Alcazar-Corcoles, M. A., Gonzalez-Alvarez, J. L., Garcia-Collantes, A.**, "Is Homicide Followed by Suicide a Phenomenon in Itself? A Comparison of Homicide and Homicide–Suicide in Spain", *Journal of Interpersonal Violence*, 37(11–12), 2022.
54. **Sarkin, J.**, "A Methodology to Ensure that States Adequately Apply Due Diligence Standards and Processes to Significantly Impact Levels of Violence Against Women Around the World", *Human rights quarterly*, 40(1), 2018.

55. **Savet Evrope**, *Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, 11. maj 2011. Dostupno na: <https://rm.coe.int/1680462540>.
56. **Schwab-Rees**, L. M., Peek-Asa, C., "Factors contributing to homicide–suicide: differences between firearm and non-firearm deaths", *Journal of Behavioral Medicine*, 42, 2019.
57. **Sela-Shayovitz**, R., "The role of ethnicity and context: intimate femicide rates among social groups in Israeli society", *Violence Against Women*, 16(12), 2010.
58. **Simeunović-Patić**, B., „Ubistva heteroseksualnih partnera: kriminološke i viktimološke karakteristike“, *Temida*, 5(3), 2002.
59. **Sivaraman**, J. J., Ranapurwala, S. I., Moracco, K. E., Marshall, S. W., "Association of State Firearm Legislation With Female Intimate Partner Homicide", *American Journal of Preventive Medicine*, 56(1), 2019.
60. **Sorrentino**, A., Cinquegrana, V., Guida, C., "Risk Factors for Intimate Partner Femicide–Suicide in Italy: An Ecological Approach", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 2022.
61. **Spasić**, D., „Kontrola vatrenog oružja i rodno zasnovano nasilje: link koji nedostaje“, *Teme – Časopis za društvene nauke*, 44(4), 2020.
62. **Spasić**, D., Kolarević, D., Luković, Z., „Femicid u partnerskim odnosima“, *Temida*, 20(3), 2019.
63. **Spasić**, D., Tadić, M., *Zloupotreba oružja i rodno zasnovano nasilje*, Centar za istraživanje javnih politika, Beograd, 2017. Dostupno na: <https://publicpolicy.rs/publikacije/dfc34db7ac4716d34a86798a0c8096e4e235ec75.pdf>.
64. **Standish**, K., Weil, S., "Gendered pandemics: suicide, femicide and COVID-19. Gendered pandemics: suicide, femicide and COVID-19", *Journal of Gender Studies*, 30(7), 2021.
65. **Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici** za period 2021–2025. godina. Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-sprečavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zenama-i-nasilja-u-porodici-za-period-2021-2025-godine>.
66. **Šimonović**, D., Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences (A/71/398), UN General Assembly, 23 September 2016. Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-violence-against-women/femicide-watch-initiative>.
67. **Tutty**, L. M., "I Didn't Know He Had It in Him to Kill Me", *Nonlethal Firearms Use and Partner Violence Against Canadian Women*, *Journal of Forensic Social Work*, 5, 2015.

68. **Vatnar**, S. K. B., Friestad, C., Bjørkly, S., "A Comparison of Intimate Partner Homicide With Intimate Partner Homicide–Suicide: Evidence From a Norwegian National 22-Year Cohort", *Journal of Interpersonal Violence*, 36(17–18), 2021.
69. **Violanti**, J. M., "Homicide–suicide in police families: Aggression full circle", *International Journal Emergency Mental Health*, 9, 2007.
70. **Zakon o divljači i lovstvu**, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2010 i 95/2018.
71. **Zakon o oružju i municiji**, *Službeni glasnik RS*, br. 20/2015, 10/2019 i 20/2020.
72. **Zakon o policiji**, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016, 24/2018 i 87/2018.
73. **Zakon o potvrđivanju Ugovora o trgovini naoružanjem**, *Službeni glasnik RS*, br. 14/2014.
74. **Zakon o sprečavanju nasilja u porodici**, *Službeni glasnik RS*, br. 94/16, 10/23 – dr. zakon.
75. **Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama**, *Službeni glasnik RS*, br. 45/13.
76. **Zaštitnik građana**, 45 sistemskih preporuka za postupanje nadležnih u slučajevima nasilja nad ženama, 2016. Dostupno na: <https://ombudsman.rs//index.php/2012-02-07-14-03-33/4833-2016-07-28-08-59-32>; Posebni izveštaj o radu grupa za koordinaciju i saradnju na području Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, 2020. Dostupno na: <https://ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebnii-izvestaji/6804-p-s-b-n-izv-sh-z-sh-i-ni-gr-d-n-r-du-grup-z-rdin-ci-u-i-s-r-dnju-n-p-druc-u-gr-d-b-gr-d>; Posebni izveštaj o radu grupa za koordinaciju i saradnju na području Višeg javnog tužilaštva u Nišu, 2022. Dostupno na: <https://www.ombudsman.rs/attachments/article/7518/Poseban%20izvestaj.pdf>.
77. **Zimmerman**, G. M., Fridel, E. E., McArdle, K., "Examining the Factors that Impact Suicide Following Heterosexual Intimate Partner Homicide: Social Context, Gender Dynamics, and Firearms", *Journal of Interpersonal Violence*, 38(3/4), 2023.

10. PRILOG

Analizirani slučajevi femicida učinjenog vatrenim oružjem iz medija (2019–2022)

Broj	Inicijali ubijene	Vrsta femicida učinjenog vatrenim oružjem	Godina femicida	Statistički regioni Srbije
1.	D. V.	femicid sa samoubistvom	2019.	Sombor, Vojvodina
2.	K. D.	femicid sa samoubistvom	2019.	U blizini Bačkog Petrovog sela, Vojvodina
3.	S. M.	femicid sa pokušajem samoubistva	2019.	Naselje Visibaba, Požega, Šumadija i Zapadna Srbija
4.	G. J.	femicid sa samoubistvom	2019.	Kruševac, Šumadija i Zapadna Srbija
5.	S. J.	femicid	2019.	Selo Svilueva kod Koceljeve, Šumadija i Zapadna Srbija
6.	M. Đ.	femicid sa samoubistvom	2019.	Kotež, Beograd
7.	V. M.	femicid	2020.	Karavukovo, Odžaci, Vojvodina
8.	M. P.	femicid sa samoubistvom	2020.	Stara Pazova, Vojvodina
9.	B. G.	femicid	2020.	Erdevik kod Šida, Vojvodina
10.	S. S.	femicid sa samoubistvom	2020.	Kotež, Beograd
11.	M. S.	femicid sa samoubistvom	2020.	Pančevo, Vojvodina
12.	V. M.	femicid sa samoubistvom	2020.	Voždovac, Beograd
13.	M. P.	femicid sa samoubistvom	2020.	Aleksinac, Južna i Istočna Srbija
14.	D. J.	femicid sa samoubistvom	2020.	Petrovaradin, Novi Sad, Vojvodina
15.	B. Š.	femicid sa samoubistvom	2021.	Selo Rasno kod Sjenice, Šumadija i Zapadna Srbija
16.	S. A.	femicid sa samoubistvom	2021.	Vranje, Južna i Istočna Srbija
17.	A. I.	femicid sa samoubistvom	2021.	Valjevo, Šumadija i Zapadna Srbija
18.	M. O.	femicid sa samoubistvom	2021.	Ribarići, Tutin, Šumadija i Zapadna Srbija
19.	V. N.	femicid	2021.	Bor, Južna i Istočna Srbija
20.	T. P.	femicid sa pokušajem samoubistva	2022.	Kušiljevo kod Svilajнца, Šumadija i Zapadna Srbija
21.	S. P.	femicid	2022.	Lok, Titel kod Novog Sada, Vojvodina
22.	A. Ž.	femicid sa samoubistvom	2022.	Selo Šavac kod Paraćina, Šumadija i Zapadna Srbija
23.	M. M. M.	femicid	2022.	Kragujevac, Šumadija i Zapadna Srbija
24.	Z. E.	femicid sa samoubistvom	2022.	Selo Crnoča kod Tutina, Šumadija i Zapadna Srbija
25.	A. K.	femicid sa samoubistvom	2022.	Telečka, Sombor, Vojvodina
26.	J. P.	femicid sa samoubistvom	2022.	Starčevo, Petrovac na Mlavi, Južna i Istočna Srbija
27.	M. N.	femicid	2022.	Selo Markovac kod Velike Plane, Južna i Istočna Srbija

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.61-055.2(497.11)"2017/2023"
343.988-055.2(497.11)"2017/2023"

ПАВЛОВ, Тања, 1969-

Karakteristike i prevencija slučajeva femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem u intimnoj partnerskoj relaciji / istraživački tim Tanja Pavlov, Vedrana Lacmanović ; stručna pomoć Tanja Ignjatović , Nada Polovina. - Beograd : Program Ujedinjenih nacija za razvoj, 2023 (Beograd : Big Print). - 70 str. : ilustr. ; 30 cm

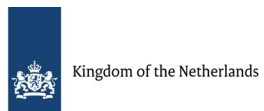
"Ovo istraživanje realizovano je u okviru projekta „Smanji rizik – povećaj bezbednost II“... “---> kolofon. - Tiraž 300. - Prilog: str. 70. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 63-68.

ISBN 978-86-7728-362-9

1. Лацмановић, Ведрана, 1987- [аутор]
а) Жртве насиља -- Жене -- Србија -- 2017-2023

COBISS.SR-ID 113330697

Norwegian Ministry of Foreign Affairs

Supported by the European Union